

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2020 30 stp

Fakultet for landskap og samfunn - Institutt for landskapsarkitektur

Et samfunn i motvind - offentlige rom og møteplasser tilpasset værharde kystlandskap.

A place by the sea - adapting public space to harsh
coastal climates.

Sigrid Strand Bjorbekkmo

Master i landskapsarkitektur

Tittel

Et samfunn i motvind - offentlige rom og møteplasser tilpasset værharde kystlandskap

Title

A place by the sea - adapting public space to harsh coastal landscapes

2020

Forfatter

Sigrid Bjorbekkmo

sigrid.elise.strand.bjorbekkmo@nmbu.no

Veileder

Morten Clemetsen

Førsteamanuensis

morten.clemetsen@nmbu.no

Fakultet for landskap og samfunn NMBU

Sideantall: 155

Format: A4

Alle figurer uten figurnummer er produsert av forfatteren. Alle fotografier uten kildehenvisning er tatt av forfatteren.

Emneord: Kystsamfunn, omstilling, kystklima, kystlandskap, møteplasser, offentlige rom, uterom, stedsutvikling, tettsted, fiskevær, Nord-Norge, Andøya, Andenes.

Keywords: Coastal societies, coastal climate, meeting places, public space, placemaking, small and medium size towns, fishing village, Northern Norway.

ET SAMFUNN I MOTVIND
– OFFENTLIGE ROM OG
MØTEPLASSER TILPASSET
VÆR HARDE KYSTLANDSKAP

EN STUDIE AV ANDENES I VESTERÅLEN

FORORD

Denne oppgaven markerer slutten på min femårige masterutdanning i landskapsarkitektur ved Fakultet for landskap og samfunn (LANDSAM), hos Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).

I løpet av studietiden har jeg blitt stadig mer oppmerksom på de utfordringene som mindre tettsteder i distriktene står ovenfor i forhold til å skape en positiv utvikling som får de unge til å bli. En nysgjerrighet for hva det er som knytter oss til et sted, og hva som gjør at vi føler oss hjemme, har også vært utgangspunkt for tidligere prosjekter. Før jeg bestemte meg for å bli landskapsarkitekt var jeg fotograf og jobbet med tematikken gjennom en serie bilder som koblet landskap og portrett. Senere tok jeg opp temaet igjen i masterkurset Strategisk landskapsplanlegging hvor jeg så nærmere på hvordan småskala arkitekturprosjekter kunne fungere som identitetsskapende elementer og pådriver for utvikling i distriktene. Det ble opptakten til denne oppgaven, som en stor kjærlighetserklæring til et landskap som jeg selv forlot for en tid tilbake.

Jeg vil takke veilederen min, Morten Clemetsen, for god faglig veiledning og interessante samtaler gjennom hele prosessen. Jeg vil også rette en stor takk til Andøy kommune og SAMSKAP, som lånte meg kontor og var veldig imøtekommende. Spesielt hyggelig var det å være en del av et lite miljø i en masterperiode, som ellers har vært preget av hjemmekontor. Takk også til alle som gikk med på å la seg intervju, oppgaven hadde ikke vært noe særlig uten.

Takk til venner for oppmuntring og støtte underveis, og en spesiell takk til mine foreldre for hjelp til å finne frem bilder, og sortere tanker og ord. I tillegg fortjener Åse en takk for viktig hjelp videre i perioder hvor det var vanskelig å se tydelig selv. En siste takk til Lars som har delt hjemmekontor med meg og mine frustrasjoner, i en utfordrende tid.

*Sigrid Strand Bjorbekkmo
Oslo, 11 juni, 2020.*

SAMMENDRAG

Å legge grunnlag for levende lokalsamfunn i distriktene er et nasjonalt mål som forsøker å bøte på den stadig høyere andelen unge som flytter fra bygd til by. I hvilken grad, eller hvilken form offentlige rom og møteplasser kan virke inn på bostedsattraktivitet og tilflytting er et stort og viktig spørsmål å stille. Fokus på bærekraft i utviklingen og bruken av naturgrunnlaget er viktig på alle nivå, fra internasjonalt til lokalt. Med det i mente, er det interessant å se på hvordan stedsutvikling forankret i de stedlige forutsetningene kan være bærekraftig i møte med usikre framtidsutsikter.

Denne oppgaven ser på stedsutvikling i Nord-Norge, og utforsker hvilken betydning uterom har for å bygge sterke og attraktive tettsteder. Gjennom empiriske funn fra feltarbeid, intervjuer og litteraturstudie identifiseres og drøftes ulike faktorer som er sentrale i å skape gode uterom i et kystsamfunn i nord. Betydningen av de urbane rommene undersøkes med utgangspunkt i forståelsen av et samfunn som har vært formet av, og som preges av en kultur knyttet til havet.

Kystkommunen Andøya i Vesterålen er valgt som caseområde av to grunner; statusen som omstillingskommune og de klimatiske forutsetningene på denne delen av norskekysten. Med beliggenhet ytterst ut mot storhavet, er klimaet på Andøya det man gjerne kan kalle værhardt.

I oppgaven argumenteres det med behovet for en stedsutvikling som er mer tilpasset stedlige naturgitte og kulturelle forutsetninger, hvor klima er den sentrale premissgiveren. Uterom i nord er i stor grad preget av ideer og planleggingspraksis som er hentet fra områder lengre sør, som i noen tilfeller kan fremstå som et oversettelsesproblem. Å se på klima som en ressurs i stedsutviklingen er viktig, hvor utforming av uværsteder er vel så interessant som skjerming. Store avstander, med få mennesker, skaper behovet for en regional helhetstenkning, hvor de ulike stedene fokusere på å styrke sitt særpreg. Oppgaven konkluderer med et sett med prinsipper for å bedre tilpasse offentlig uterom og møteplasser til et værhardt kystlandskap.

ABSTRACT

Laying the groundwork for a sustainable development in small and medium sized towns, is a national goal compensating for the ever-increasing number of young people moving from rural areas. To which degree, or which form public space can impact attractiveness and give people a reason to stay, is an important question to ask. Sustainable development and use of natural resources is a focus in planning on all levels, from international to local plans. With that in mind, it is interesting to look at how place making rooted in the local conditions can be resilient in the face of uncertain future prospects.

This thesis takes a look at place-making in Northern Norway, by exploring the importance of public space in building strong and attractive communities. Through empirical findings, fieldwork, interviews and literature studies, various factors that are central to creating public space in a harsh coastal environment are identified and discussed. The importance of public space and places for encounters are explored within the frames of a society shaped by a coastal culture.

A place by the sea. The municipality of Andøya in Vesterålen is chosen as a case study for two main reasons; the development processes they are in, and the climatic conditions on this part of the Norwegian coast. Situated exposed to the Northern sea, the climate of Andenes is what you might call a harsh coastal climate.

The thesis argues the need for place-making in small and medium sized town that are more adapted to local conditions, where climate is the central premise. Outdoor space in the north is largely impacted by ideas and planning practices from the south, which in some case may appear as ideas lost in translation. Looking at the local climatic conditions as a resource in planning is an important find. Places to experience the harsh weather conditions is just as important as places for shelter. Vast distances, with few people, makes it even more important with a regional thinking where the different town focus on their strengths and particularness. This theses present a set of principles for better adapting public space and places for encounters to coastal landscapes in the north.

Bibliotekside
2

Forord
5

Sammendrag
6

Abstract
7

DEL 1 INTRODUKSJON

Introduksjon gir et innblikk i bakgrunn for valg av tema, problemstilling og mål for oppgaven, hvilke metoder som er valgt for å undersøke tema, og oppgavens oppbygning presenteres.
s. 10 - 23

Innledning
11

Problemstilling og mål
17

Metode
18

Oppgavens oppbygning
21

Nøkkelord
22

DEL 2 TEORI

Det teoretiske rammeverket legger grunnlaget for å forstå målene som er satt for oppgaven. Målet er å undersøke hvilke faktorer som er viktig i stedsplanlegging av små og mellomstore tettsteder.
s. 24 - 31

Forståelse av landskap
25

Økologisk demokrati
25

Sosial stedsutvikling
26

Robust stedutvikling
28

Estetisk stedutvikling
29

Hesters prinsipper for økologisk demokrati
31

DEL 3 OMRÅDESTUDIE

Områdestudiet gir en grundig presentasjon av caseområde, en gjennomgang av klimatiske faktorer, planer og føringer, og til slutt et innblikk i kysthistorie.
s. 32 - 55

Andøya
31

Planer og føringer
39

Et værhardt kystklima
42

Kysthistorie
46

Tidslinje
50

DEL 4

ANALYSE

Analysen gir en forståelse av landskapet som er karakteristisk for Andenes, gjennom observasjoner og intervjuer som danner grunnlaget for landskapsressursanalys. s. 56 - 97

Landskapsressursanalyse
57

Områdeavgrensning
58

Del 1: Landskapskarakter - landformer og vann
59

Vegetasjon
66

Bebyggelse og arealbruk
70

Kulturhistorien i landskapet
78

Romlig og estetiske forbindelser
83

Del 2: Stadkjensle
86

Oppsummering
96

DEL 5

UTEROMSTYPOLOGI

Uterom som har vært viktige i kystsamfunnet presenteres i en katalo på 10 typologier. s. 98 - 117

Fra fiskevær til tettsted
99

Uteromstypologier
100

Katalog
102

DEL 6

DISKUSJON

I diskusjonen sammenstilles det teoretiske grunnlaget med egen empiri. Funnene som drøftes oppsummeres i ett sett med prinsipper. I den siste delen oppsummeres oppgaven i en konklusjon. s. 118 - 145

Diskusjon
119

Oppsummering
128

Prinsipper
130

Eksempel 1 - Et samlet sentrum
134

Eksempel 2 - Uteromsnettverk og aktivitet
136

Eksempel 3 - Uværssteder
138

Konklusjon
141

Oversikt - Uteromsnettverk
144

Oversikt - Prinsipper
145

DEL 01

INTRODUKSJON

Andenes, februar, 2020. På andre siden av mørketiden. Sola har så vidt rukket å komme tilbake, og dagene blir lengre og lengre. Klistret på vinduer i barnehager henger gule soler klippet ut i papir og krepp. Sammen med solboller er det tradisjon for å ønske sola velkommen tilbake. Nede på havna er det tydelig at skreisesongen er i gang. Her kjører trucker med kasser fulle av skrei mellom kaia og mottaket. Båter kommer inn med fersk fisk som skal pakkes, legges på is og sendes videre til filetering. Fugleskrik preger i stor grad stedets lydbilde, sammen med vinden som tar tak i husveggene og lager en ulende lyd når den treffer trær og flaggstenger. I februar skifter været fort. En mørk vegg kommer nærmere og nærmere inn fra storhavet. Når den treffer land gjør snøfokk og vind både sikt og opphold ute vanskelig, men det går fort over. Plutselig ser man sola titte frem igjen, og lavtrykket er på vei videre.

Norge er en kystnasjon. Vi har en av verdens lengste kystlinjer med variert kystlandskap fra sør til nord. Kysten vår er knyttet til arbeidsplasser og det er i stor grad her vi har bosatt oss. I Norge er det mange steder som har vokst frem på grunn av tilgang på ressursene som finnes i havet. Nærhet til egga hvor skreien vandrer har lagt grunnlaget for bosetning i Lofoten og Vesterålen hvor de gamle fiskeværerne vokste frem på fiske og tørrfisk-eksport. På grunn av dette ligger noen av værene ytterst på de mest værutsatte områdene. Andenes er et sånt sted. Plassert på det nordligste punktet på Andøya, med sjø på tre kanter, og vind rett inn fra Norskehavet. Andenes er et gammelt fiskevær som gjennom årene har vokst til å bli et tettsted med nærings- og handelsstrukturer. Akkurat her, på nordspissen av Andøya i Vesterålen, har det bodd folk helt tilbake til 1200-tallet, og kanskje lengre.

Fremtiden for små og mellomstore tettsteder. Som kystkommuner generelt, er Andøy preget av at folk i stadig økende grad bosetter seg i byområder. I hele verden flytter mennesker fra bygd til by. Den økende urbaniseringen er en utfordring som tas opp av FN i bærekraftsmålene, hvor et av målene er å skape bærekraftige byer og distrikter for å stå sterkere stilt mot fremtidige utfordringer. Også i Nord-Norge taper distriktene i forhold til større byer. De unge flytter sør for å ta utdanning, og kun en av tre vender tilbake til oppvekstkommunen etterpå (Thonhaugen, 2017). Forventet nedgang i de yngre aldersgruppene er sterkere i nord enn ellers i landet (NODA, 2019). Fraflytting, tap av unge og arbeidsføre til byene, og en større andel eldre er utviklingstrekk som preger de fleste distriktskommunene her. I Nordland har 30 av 44 kommuner hatt befolkningsnedgang de siste ti årene, og tallene for 2019 viser det samme (Indeks Nordland, 2020). Det store spørsmålet som kommunene sitter igjen med er hvordan de kan snu trenden og skape attraktive samfunn som gjør at folk ønsker å bli. Hvordan kan de mindre stedene konkurrere med de større byene?

Et samfunn i motvind. I et globalt perspektiv har samfunn som har vært avhengig av å høste av stedets naturressurser vært sårbare for svingninger i den globale økonomien (Strøksnes, 2007). Mindre mangfold gjør at de ofte blir sterkere rammet av endringer i næringsgrunnlag enn større tettsteder og byer. De fleste kystkommuner i Nord-Norge har vært og er i dag til en viss grad avhengig av tradisjonelle næringer i form av fiske (Løkken & Haggärde, 2016).

- ^ 1.1 Andenes ligger ytterst i havgapet med det åpne storhavet i vest og Senjafjellene i øst. (Foto: Bjorbekkmo, 2015)

På Andenes har forsvaret kanskje vært like viktig som fiskerinæringen. I 2016 kom avgjørelsen om å legge ned aktiviteten på Andøy flystasjon. Med det mistet Andøya en viktig sysselsetter og en viktig brikke i identiteten til stedet. Avgjørelsen førte til fortvilelse i et samfunn som allerede var presset i forhold til å skape arbeidsplasser og hindre fraflytting. Når den trygge situasjonen med å være en forsvarskommune forsvinner, tvinges man til å tenke utenfor de etablerte strukturene og modellen for handling og samhandling (Førde, 2014). Endring av store samfunnsstrukturer gir ofte mulighet for nytenkning. Resultatet er et skift i fokus fra de negative aspektene med nedleggelse og fraflytting, til potensiale og utvikling av nye næringer. Veien videre er åpen for hvem Andøya og Andenes skal være.

Robuste lokalsamfunn. Fokus på bærekraft i utviklingen og bruken av naturgrunnlaget er viktig på alle nivå, fra internasjonalt til lokalt. Steder som står ovenfor utfordringen med unge som flytter kan med fordel tenkte nytt når det gjelder utviklingen. Når konkurransen med byer er sterk, handler det om å fokusere på steders særpreg. Erik Lorange uttrykker hvordan regional egenart springer ut av stedets betingelser, av menneskers virksomhet og av tidens påvirkning (Lorange, 1977). Han argumenterer for at samspill og gjensidig avhengighet mellom små og store steder innen en region må styrkes. En helhetstenkning som også trekkes frem i distriktmeldingen om *Levende lokalsamfunn for fremtiden* (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019). Å bygge på lokale skikker og tradisjoner, samt tilpasning til stedets økologiske forutsetninger, gjør steder mer robuste mot endring (Hester, 2006). Det handler om å finne alternative måter å løse samfunnsproblemer, og samtidig finne måter å inkludere og gi makt til de som burde inkluderes i planleggingen. Omstilling er noe som ligger i kulturen på Andenes fra gammelt av. Stedet har vært gjennom mange endringer. Ved å forstå hvordan man har bygget og bodd langs kysten vil man få en større forståelse av hvordan man kan legge grunnlaget for veien videre. For å planlegge for fremtiden, er det i stor grad interessant å se bakover.

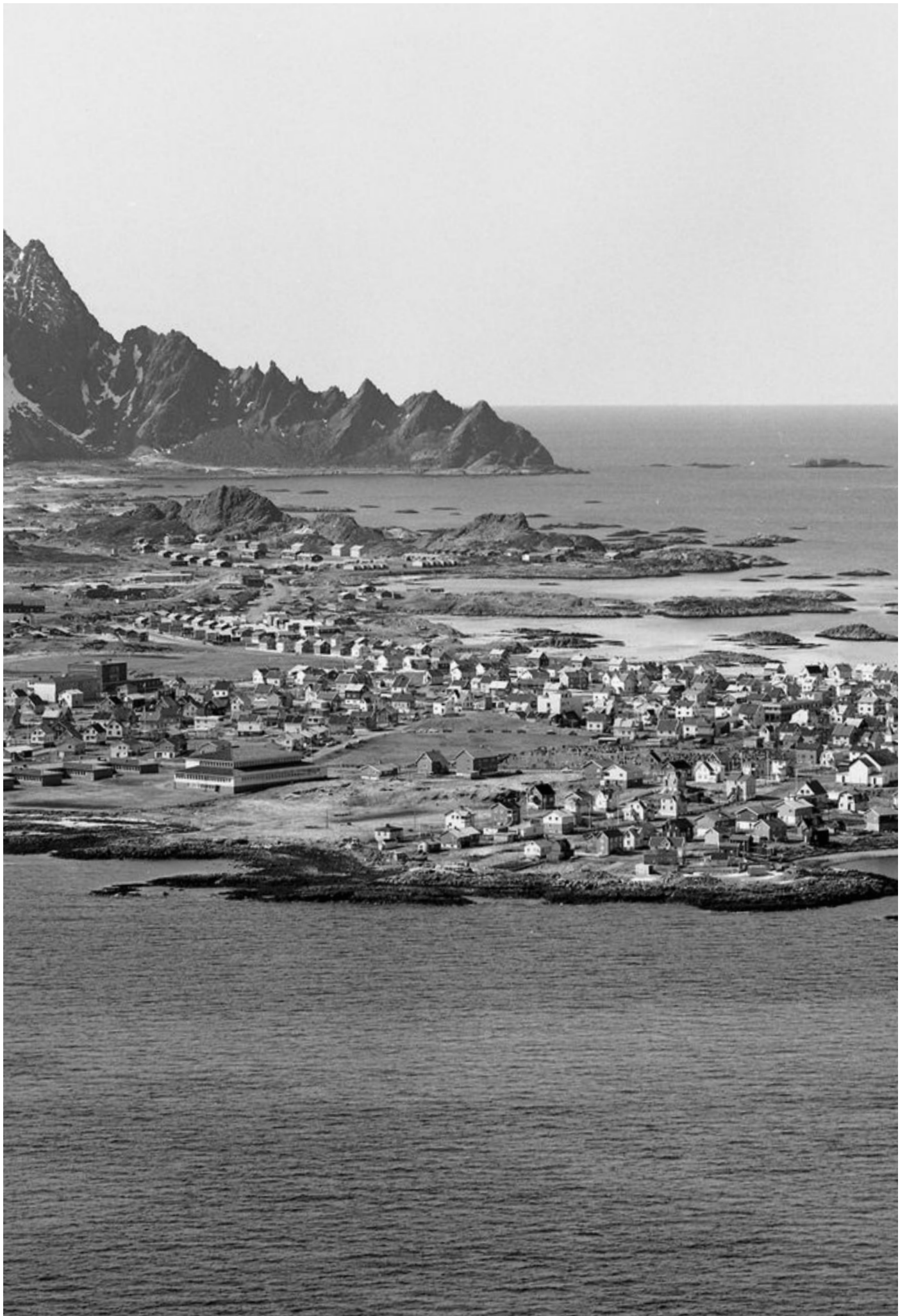
Offentlige rom i små og mellomstore kystsamfunn.

Hvorfor vi bor der vi bor er avhengig av mange variabler. En interessant jobb, nettverk, jobb til partner, et godt sted å bo, skole og tilgang til helsetjenester er viktige faktorer for valg av bosted, men i tillegg til det absolutt nødvendige er det kanskje like viktig å skape inviterende, tilgjengelige og attraktive omgivelser i lokalsamfunnet. I hvilken grad, eller hvilken form, offentlige rom kan virke inn på bostedsattraktivitet og tilflytting er et stort og viktig spørsmål å stille. I stortingsmeldingen 18 for 2016-2017, om *Bærekraftige byer og sterke distrikter*, trekkes Nord-Norge frem som en viktig region hvor det fremover skal satses på bærekraft og innovasjon i stedsutviklingen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2017). Rapporten trekker frem et ønske om et økt fokus på offentlige rom og møteplasser for å styrke det sosiale og kulturelle livet i distriktene. Det sosiale aspektet er spesielt viktig i utforming av omgivelsene våre. Det er her, i det offentlige rom, vi møtes og skaper sterkere bånd til sted og lokalsamfunn.

Denne oppgaven ser på stedsutvikling i Nord-Norge, og utforsker hvilken betydning uterommene har for å bygge sterke og attraktive tettsteder. Gjennom empiriske funn fra feltarbeid, intervjuer og litteraturstudie identifiseres og drøftes ulike faktorer som er sentrale i å skape gode uterom i et værhardt kystsamfunn i nord. Betydningen av de urbane rommene undersøkes med utgangspunkt i forståelsen av et samfunn som har vært formet av, og som preges av en kultur knyttet til arbeid og nærheten til havet. I sentrum av opplevelsen av rom og sted står mennesket. Hva som knytter folk til sted og styrker sosiale felleskap undersøkes gjennom en studie av Andenes, med mål om en større forståelse for bruk og opplevelse av uterom i nord. Andenes er valgt som caseområde av to grunner, omstillingsprosessen de står i og de klimatiske forutsetningene som kommer av beliggenheten.

>

1.2
Landskapet på Andenes
(Foto: Berglind, 1971)

Andenes' beliggenhet som et nes ut i storhavet har preget dets historie gjennom alle tider – enten det var fiske, hvalfangst, forsvar, romfart eller turisme (Dahle, 2006).

Mange steder langs kysten vil klima og vær spille en stor rolle i uterommene. Plassert ytterst ut mot storhavet, er klima på Andenes det man gjerne kan kalle værhardt. Vind preger i stor grad opplevelsen av stedet, og en lav temperatur med få sommerdager virker inn på hvordan uterommene brukes. I landskapsarkitekturen snakker man gjerne om grønne lommer, byliv, og blågrønne kvaliteter. Men hvordan planlegger man uterom når man bor tett på fjell og fjære? Og hvordan planlegge for byliv når det er få mennesker til å fylle gatene? Landskapsarkitektur som er riktig i sør, er ikke nødvendigvis riktig i nord. I *Nye Stemmer: En perspektivmelding fra unge vokse i Nord-Norge*, løftes tanker og idéer fra unge i landsdelen frem. Her beskrives også det som anses som et oversettelsesproblem i planleggingen. En av deltagerne beskriver det slik: "Midtpunkter i verdens nordligste by er en fontene, og det er fordi man bare har kopiert. Man har ikke stilt spørsmål rundt det, og fontener passer vel bedre i sørlige byer hvor man vil kjøle seg ned" (NODA, 2019).

Forståelse av landskap i nord. Hva innebærer en nordnorsk urbanisme? I *Nordlands strategi for stedsutvikling* presiseres det at planlegging av urbane uterom i nord har en kort tradisjon. En hypotese som utforskes i oppgaven er at uterom i små kystkommuner ofte kan fremstå tilfeldige, lite gjennomarbeidet, og i mindre grad tilpasset sted. Kysten i Nord-Norge har gjennom flere hundre år vært påvirket av planer og idéer fra sør. "Forestillinger om landskapet i nord, skapt på avstand, fokuserer sjeldent på levende lokalsamfunn og deres ønsker for fremtiden" (Haraldseid, 2019, s.258).

Ovenfra og ned fokus har resultert i en planlegging som viser lite kreativitet og vilje til å tilpasse seg steders økologiske og sosiale strukturer (Løkken & Haggärde, 2016). Det viser seg som tap av lokal byggeskikk og tradisjon til fordel for enklere, og mer økonomiske løsninger. I 1977 skrev Erik Lorange om hvordan regionalt særpreg og balansen mellom mennesket og naturgrunnlag endret seg av datiden teknologiske og økonomiske utvikling. "Regionalt særpreg i landskap, byer, grender og nærmiljø er imidlertid i vår tid kommet i større fare enn noensinne for å bli nøytralisert, forflatet, oversett og utslettet" (Lorange, 1977, s.6). Ved å gå bort fra lokale tradisjoner vil formgivingen ofte få et mer tilfeldig preg.

Satsning på turisme er dagens utgangspunkt for utvikling, og gir steder optimisme i forhold til vekst og framtidsutsikter. Som landskapsarkitekt er det interessant å se på hvordan et større fokus på det offentlige rom kan bidra til å skape robuste lokalsamfunn i møte med omstilling og endring. Robusthet i forhold til samfunnsendringer og klima er viktig, men også attraktivitet i forhold til å skape gode samfunn hvor innbyggeren ønsker å bo. Oppgaven fokuserer spesifikt på Andøya, med overføringsverdi til andre kystsamfunn. I slutten av oppgaven drøftes og oppsummeres funn, presentert som prinsipper for en bedre planlegging av kystlandskap i nord.

HOVEDPROBLEMSTILLING:

HVORDAN PLANLEGGE OFFENTLIGE ROM OG MØTEPLASSER TILPASSET ET VÆRHARDT KYSTLANDSKAP?

DELMÅL:

- + Undersøke og kartlegge uterom i fiskeværret: Hvordan har utforming og bruk endret seg over tid?
- + Undersøke hvilken betydning de urbane uterommene har i stedsutviklingen og hvilken betydning de har for det sosiale felleskapet på stedet.
- + Undersøke hvordan uterom kan planlegges og tilpasses et værhardt kystlandskap. Er de klimatiske forutsetningene kun en utfordring, eller kan de ses på som en ressurs i stedsplanleggingen?

METODE

Å diskutere hvordan landskapsarkitektur kan bidra til stedsutvikling er aktuelt i forhold til prosessene som Andøya allerede er i. Arbeidet med omstillingen har fått navnet SAMSKAP, et begrep som spiller på at fremtiden på Andøya skal skapes gjennom samarbeid og medvirkning. I omstillingsarbeidet vendes fokus innover mot å skape sosiale møteplasser, bedre trivsel og gode tilbud innen aktivitet og kultur (SAMSKAP, 2019). Et ønske om å skape bolyst og attraktivitet.

Med mål om å komme nærmere inn i de dynamikkene som preger bruk og opplevelse av uterom langs kysten, ble det naturlig å selv reise til et kystsamfunn. Valget falt på Andøya og Andenes. Andenes har fått stor dekning nasjonalt og internasjonalt det siste året på grunn av nedleggelsen av flystasjonen, men også på grunn av konkurransen om nytt hvalmuseet - The Whale. Til tross for dystre statistikker koblet til tap av arbeidsplasser og nedgang i befolkningen, presenteres informasjon gjennom nyhetsartikler og sosiale media med en optimisme og positiv holdning til utvikling og til framtidsutsiktene. Det er både en satsningsvilje og optimisme her som gjør at det er et spennende sted å dykke nærmere ned i.

FELTARBEID

I februar 2020 reiste jeg til Andenes. Målet med oppholdet var å bli kjent med samfunnet og de aktuelle problemstillingene som Andenes står ovenfor fra innsiden. Feltarbeidet la grunnlag for kartlegging og analyse, for valg av informanter og for gjennomføring av intervjuer. Feltarbeidet ble gjennomført over en periode på to uker. Andøya er mer enn bare Andenes, og det skjer spennende ting i hele kommunen. Valget falt uansett på en begrensning av studieområdet til tettstedet Andenes for å kunne gå dypere inn i de mekanismene som har betydning for uterom.

I løpet av feltarbeidet fikk jeg oppleve de ustabile værforholdene som vinteren ofte kan by på, fra storm til strålende sol og snøfokk. Jeg fikk også oppleve ekstremværet Elsa, som satte samtlige Widerøe-fly i regionen på bakken. Den høye vannstanden som stormfloa førte med seg gjorde det tydelig at stigning i havnivå vil få store konsekvenser langs kysten, selv om Andøya ikke ble så hardt rammet som andre steder. Det ustabile været, den iskalde vinden, og et samfunn tett på havet ledet meg inn på en dreining mot hvordan jeg som landskapsarkitekt kan bidra til å planlegge gode offentlige uterom når klima legger begrensninger.

Datagrunnlaget i denne oppgaven er samlet gjennom litteraturstudie, landskapsanalyse, intervjuer og observasjoner i felt. Min metode er i all hovedsak kvalitativ – ved innsamlingen av dokumenter og litteratursøk på tekster som er skrevet om tema, og ved å gjennomføre og tolke egne observasjoner og intervjuer. I oppgaven har jeg fått muligheten til å benytte meg av eksisterende kilder, i tillegg til egne observasjoner og analyser som er mer målrettet.

LITTERATURSTUDIE

I prosessen har jeg dykket ned i teoretiske perspektiver, historiske tekster og litteratur. Som teoretisk rammeverk har jeg valgt å se på forskningen om stedsutvikling utviklet av landskapsarkitekt Randolph T Hester. I hans bok *Design for Ecological Democracy* (2006), er det amerikanske byer og de samfunnsendringene som preger disse som ligger som bakgrunn for forskningen. Prinsippene tar opp utfordringer som verden står ovenfor med klimaendringer, tap av biologisk mangfold, og tap av tilknytning til sted og stedlige forutsetningene. Det ble derfor interessant å se hvordan Hesters prinsipper kan overføres til et lite kystsamfunn på andre siden av Atlanterhavet.

I tillegg tilføres teori for robusthet og tilpasningsdyktighet i forhold til endring og omstilling, og teoretiske argumenter som går mer konkret på planleggingen av små og mellomstore steder.

LANDSKAPSANALYSE

Som hovedmetode for innsamling av egen empiri er analysemetoden Landskapsressursanalyse (LRA) valgt. LRA gir informasjon om landskap og sted, samtidig som man bygger et bilde av de sosiale og kulturelle forholdene. Derfor er metoden god for å finne de ressursene som ligger i landskapet og hvordan de bedre kan utnyttes for lokalsamfunnet. Muligheten for å snakke med folk og kartlegge bruk og tilknytning til landskap gir interessant informasjon som er vanskelig å bli oppmerksomhet på kun ved observasjon i felt. Metoden ble først presentert for meg som en del av masterkurset LAA360 Strategisk Landskapsplanlegging, som min veileder, Morten Clemetsen, er emneansvarlig for.

Landskapsressursanalysen består av to deler – en landskapskarakteranalyse og en stadkjensle-analyse. I landskapskarakteranalysen beskrives og kartlegges de karaktertrekkene som er med på å forme Andenes som sted. Stadkjensle-analysene gir ett innblikk i hvordan folk på Andenes forholder seg til landskapet der de bor. Feltarbeid, observasjoner, kart og bakgrunns litteratur la grunnlaget for analysen. Oppbyggingen av analysen baserer seg på veilederen til Miljødirektoratet *Metode for landskapsanalyse i kommuneplan* som beskriver fremgangsmåte og oppdeling i tema (Miljødirektoratet & Riksantikvaren, 2011). Informasjon til stadkjensle-analysen ble innhentet gjennom intervjuer med folk på Andenes. Sammen utgjør de to delene det viktigste empiriske grunnlaget for oppgaven.

INTERVJUER

I løpet av feltarbeidet gjennomførte jeg tolv lengre intervjuer og flere uformelle samtaler. Under oppholdet fikk jeg låne et kontor i SAMSKAP sine lokaler, som ble utgangspunkt for innhenting av informasjon. De formelle intervjuene varte fra 40-90 min og tok sted hjemme hos de intervjuede, på cafe, på de intervjuedes arbeidsplass eller hos SAMSKAP. Valg av intervjuobjekter ble gjort gjennom tips og anbefalinger. I starten av feltarbeidet fikk jeg delta på seminaret Vern og utvikling i Andøy på Andenes, arrangert av SAMSKAP og The Whale. Å starte feltarbeidet med å delta på konferansen ga meg muligheten til å bli kjent med et par personer som samtykket i å bli intervjuet. Gjennom disse og gjennom ansatte i kommunen fikk jeg tips om hvem jeg videre kunne ha nytte av å snakke med. I løpet av oppholdet snakkes jeg med offentlig ansatte i kommunen, aktører innenfor turisme, personen tilknyttet frivillige grupper, pensjonister, og unge. Det de intervjuede har til felles er at de på ulike måter er engasjert i utviklingen av Andenes som sted, enten som privatperson eller som ansatt i næringslivet eller i kommunen. Blant de intervjuede er det personer med ulik bakgrunn: tilflyttere på grunn av jobb, pendlere, lokale som har bodd borte i perioder og lokale som har bodd på Andenes hele livet.

Semi-strukturell metode for intervju ble brukt for å peile intervjuobjektene inn på tema som var relevante for oppgaven. Noen spørsmål ble bestemt i forkant og ble fokusert under fem hovedtema: tilknytning til stedet, bruk av nærområdene, stedsutvikling, klima og vær, og turisme. De intervjuedes identitet holdes anonym i henhold til personvern-regelverket.

BILDEmateriale

Bruk av fotografi som analyseverktøy er en god måte å ta med hjem opplevelser og inntrykk gjort i løpet av feltarbeidet. Eget bildearkivet ble brukt aktivt i etterkant for å tolke landskapet og forstå sammenhenger. Selv om Andenes er et relativt lite tettsted, er det spredt over et stort område. I oppgaven ble foto et vel så viktig verktøy som kart.

Historisk er Andenes godt dokumentert. Bildearkivet til Museum Nord, tilgjengelig på nettsidene til digitalt museum, gir et fotografisk innblikk i livet på Andenes. I arkivet finnes bildet helt tilbake til slutten av 1800-tallet. Spesielt navnet på en fotograf går igjen, Gunnar A. Berglind, med over 2000 bilder fra Andenes og regionen, fra 50-tallet og fremover. Berglind var ansatt i forsvaret og kom til Andøya i forbindelse med utbyggingen av Andøya Flystasjon. Sannsynligvis er Andenes det stedet i Vesterålen som er best dokumentert. Bildene har gitt informasjon i forhold til å se hvordan sted og landskap har endret seg i løpet av 1900-tallet. Tillatelse til å bruke bildearkivet er hentet inn.

ANNEN EMPIRI

Siden mye av aktiviteten i forhold til omstilling og bostedsattraktivitet er i gang, har kommunen og kommunens omstillingsprogram, SAMSKAP, allerede gjort et stort arbeid med kartlegging og medvirkning. Gjennom SAMSKAP fikk jeg informasjon om undersøkelser gjort for å kartlegge bostedsattraktivitet. Svarene som ble gitt gir noen indikatorer på hva som er viktig for andøyværingene. Nesten 60 personer deltok i undersøkelsen, som i tillegg til egne intervjuer og observasjoner gir meg et bedre bilde av hva folk ønsker seg. To grupper er relevante for min oppgave: ansatte i forsvaret, og elever på videregående. I forsvaret deltok 12 deltagere mellom 19 og 60 år, hvorav flertallet tidligere har bodd andre steder enn Andøy. På karrieredagen på videregående var det 52 deltagere, de fleste mellom 13 og 19.

Halvparten av deltageren har bodd andre steder enn Andenes tidligere. Spesielt interessant ble svarene fra ungdommene fordi det er en gruppe jeg ikke har snakket med selv. Aktuelle poeng fra spørreundersøkelsen utdypes senere i oppgaven.

REFLEKSJONER

Landskapsressursanalysene gir en god tilnærming til forståelse av sted fordi det relasjonelle aspektet får stor betydning. Gjennom intervjuene kom mange viktig funn frem som ble helt essensielt for å kunne drøfte tema. Å hente inn og behandle informasjon fra intervju er et krevende og komplekst arbeid. I ettertid ser jeg behovet for en tydeligere mal og innføring i intervjueteknikk.

Å gjennomføre feltarbeidet tidlig i prosessen hadde både fordeler og ulemper. På tidspunktet for avreise var oppgavens tema fortsatt ganske åpent og uavklart, det gjorde ukene på Andenes spesielt viktige i å forme tema for oppgaven. Uavklarheten ble en utfordring i forhold til å peile seg inn på nøkkelinformanter. Siden jeg ofte fikk anbefalt hvem jeg burde snakke med, ble valgt av informanter i noen grad styrt av andre. Med bedre forberedelsestid ville jeg kunnet peilet meg mer inn mot spesifikke grupper av interesse. Jeg mener uansett jeg fikk snakket med gode informanter som har gitt meg nyttig og interessant informasjon.

Siden egne betraktninger og observasjoner spiller inn i analysen er det greit å stadfeste mitt forhold til Andøya og til Andenes. Min familie kommer fra Andøya, og selv om det aldri har vært mitt hverdagslandskap, er jeg kjent med stedet gjennom besøk og utflukter i nærområdet. Selv har jeg deltatt på festivaler, dåp, konfirmasjoner og begravelser, teltet under midnattssola, vært værfast i snøstorm, gått fjelltur, og vært en av ungdommene som hang utenfor kiosken. Å legge egne minner og interessert til side har vært en god utfordring gjennom oppgaven, det har vært både interessant og krevende. Det har uansett vært viktig for meg å få til en nøytral analyse og beskrivelse av landskapene, som skal være gjenkjennelige for de som bor her.

OPPGAVENS OPPBYGNING

Del 01 - **Introduksjon** gir et innblikk i bakgrunn for valg av tema, **problemstilling og mål** for oppgaven. **Metode**, innhenting og bearbeiding av informasjon, forklares og begrunnes. En ordliste med **nøkkelord** gir en pekepinn på hva som er sentralt for videre lesning av oppgaven.

Del 02 - **Det teoretiske rammeverket** legger grunnlaget for å forstå målene som er satt for oppgaven.

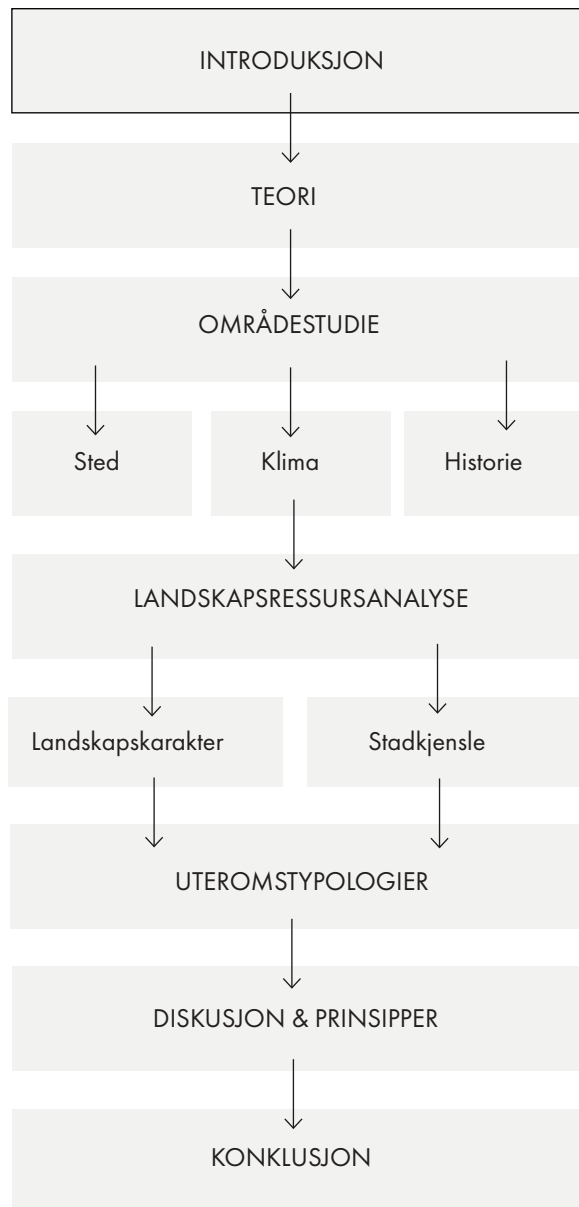
Del 03 - **Områdestudiet** presenterer valg av caseområde, og hvorfor akkurat Andenes er interessant å se nærmere på. Et bilde av stedet gis for å bedre forstå Andenes i en **regional sammenheng**. **Klimatiske faktorer** gir et innblikk i hvordan klima og vær påvirker kystsamfunnet. Til slutt, en **historisk gjennomgang** med fokus på hvordan samfunnet har utviklet seg fra fiskevær til tettsted.

Del 04 - **Landskapsanalyse** undersøker de ulike landskapene og lagene som utgjør Andenes. Hvilke ressurser og verdier som ligger i landskapet og folks relasjoner til sine fysiske omgivelser. Analysen består av én del som beskriver **landskapskarakter** og én del som beskriver **stadkjenslen**.

Del 05 - **Uteromstypologier** drøfter hvilke uterom som har vært viktig historisk, og hva som er viktig å fokusere på fremover. En **katalog**, over ulike uterom som kan finnes igjen i kystsamfunn, presenteres.

Del 06 - **Diskusjonen** drøfter hva som kreves for å skape gode uterom og møteplasser tilpasset et værhardt kystsamfunn. Funnen oppsummeres som **prinsipper**, som presenterer noen strategier og tiltak for å nå målet om en mer tilpasset planlegging. Prinsippene illustreres av tre **idéskisser**.

Kapitlet ender med en **konklusjon** som oppsummerer resultatene.

NØKKELOORD

OFFENTLIG ROM

Offentlig uterom defineres som tilgjengelig, ikke-kommersielt areal i form av friområde eller område for offentlig ferdsel (Nordland Fylkeskommune, 2015). Det kan være gater, plasser og torg, parker, løkker og blågrønn områder. Offentlig rom og uterom brukes i oppgaven litt om hverandre, men springer begge ut fra definisjonen over. Der det spesifikt henvises til rom innenfor den tette bebyggelsen, er urban lagt til. Offentlig rom som forbindes av et system henvises til som uteromsnettverk. I tillegg brukes begrepet friområder om naturområder med allmenn tilgang.

MØTEPLASSER

Referer til sosiale fellesrom utendørs. I oppgaven er det valgt en bred forståelse av begrepet. Ideen om møteplasser handler ikke kun om møter menneske til menneske men også om menneskets møte med naturen. I tillegg inkluderes de immaterielle og materielle verdiene som er identitetsskapende, og møtet mellom fortid og nåtid (Phillips, 2004).

TETTSTED

Begrepet små og mellomstore tettsteder brukes flere steder i oppgaven. Tettsted er et begrep som i geografisk språkbruk benyttes synonymt med by, men benyttes gjerne for å fange opp urbaniseringen utenfor de tradisjonelle bykommunene. Begrepet ble første gang brukt av den norske geografen Hallstein Myklebost, hvor definisjonen i tillegg innebar et krav på størrelse til over 200 innbyggere og en bymessig næringsstruktur (Thorsnæs, 2018).

OMSTILLING

Omstilling sier noe om endringsprosesser i samfunnet og brukes ofte i forbindelse med å møte fremtidige klimaendringer, en grønn omstilling. I oppgaven brukes begrepet både i forhold til teori tilknyttet hvordan steder bedre kan takle endring og uforutsette hendelser, og i forhold til den konkrete situasjonen Andøy kommune befinner seg i. Omstillingskommuner mottar midler fra staten for å bøte på at næringslivet forvitrer eller forsvinner, og mange arbeidsplasser går tap (Innovasjon Norge, u.å). Omstillingsmidler tildeles over et bestemt tidsrom.

LOKALSAMFUNN

Begrepet er satt sammen av lokal, som betyr et geografisk område, og samfunn som betyr at folk som bor der har noe til felles (Aarsæther, referert i Ellefsen & Lundevall, 2017, s22). Det er ofte folk som er koblet sammen gjennom et handelssenter, skole, organiserte tilbud, eller nabolag. Begrepet Levende lokalsamfunn er en verdi med bred oppslutning i norsk politikk, som refererer til den kampen som pågår lokalt om befolkningsgrunnlag, arbeidsplasser og steder selvbevissthet (Kjølørød., 2020).

ET VÆRHARDT KLIMA

Klima defineres som det typiske værmønsteret på et sted. Klima på steder vil variere fra år til år men vil i stor grad holde seg innenfor det som regnes å være klimanormaler, observasjoner over lange tidsperioder. Vær er dag til dag endringer i parametere som temperatur, nedbør, fuktighet, vind og skydekke. I oppgaven er det kystklima som er relevant, klima i grensesonen mellom innland og hav (Dannevig & Harstveit, 2019).

KYSTSAMFUNN

Kystsamfunn brukes gjerne om tettsteder og lokalsamfunn tett på kysten, som påvirkes av et kystklima. I oppgaven brukes fiskevær og kystsamfunn litt om hverandre. Fiskevær er steder hvor en stor andel av befolkningen arbeider innen fiskeri, og hvor bosetning og næring er organisert rundt ei havn (Ellefsen & Lundevall, 2017).

NORD

Begrepet nord vil så klart variere i forhold til hvor den som leser oppholder seg, men i denne oppgaven er nord brukt enkelte steder som en forkortelse for de to nordligste fylkene som utgjør Nord-Norge, Nordland og Troms- og Finnmark. Oppgaven retter seg spesifikt mot kystkommunene i landsdelen.

MÅLPUNKT

Målpunkt er de viktigste stedene folk oppholder seg på eller oppsøker i hverdagen, for eksempel skole, arbeid, barnehage, butikker, offentlige og private virksomheter og attraksjoner. Attraksjoner er steder man ønsker å oppsøke, som kan by på en spesiell opplevelse som badeplassen, utsiktspunktet, kaféen med de gode kanelbollene eller benken utenfor kinoen. (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016).

KART
OVER
ANDENES

Målestokk 1:20000

1.3
Kart over tettstedet Andenes. Kartet viser boligfeltene i vest, sentrumsområdet og havna i nord og flyplassen i sør. (Kartkilde: Norgedigital)

DEL 02

TEORI

EN SOSIAL, ROBUST OG ESTETISK TILNÆRMING TIL
LANDSKAP OG STEDSUTVIKLING.

- + I teoridelen legges det teoretiske rammeverket for oppgaven.
- + Delen starter med å se hvordan sted, landskap og møteplasser forstås og defineres, før teorier om stedsutvikling i forhold til omstilling og endring presenteres.
- + Det teoretiske grunnlaget bygger på ideen om økologisk demokrati, som beskrevet av Randolph T Hester (2006) i boken *Design for Ecological Democracy*.
- + Målet er å undersøke hvilke faktorer som er viktig i stedsplanlegging av små og mellomstore tettsteder.
- + Metode: Litteraturstudie.

Som teoretisk rammeverk er Hesters tre retninger for stedsutvikling, det sosiale, det robuste og det estetiske aspektet ved planlegging, interessante. I boken *Design for Ecological Democracy* (Hester, 2006), kombineres en økologisk og sosial tilnærming til landskapsarkitektur og stedsutvikling. Hester skrev med utgangspunkt i utviklingen av amerikanske byer, men utfordringene han beskriver er kanskje like relevante enten man snakker om by eller bygd, om det er New York eller Andenes. Andre teoretiske tilnærminger trekkes inn for å få en bredere forståelse av begrepene. Til grunn ligger en forståelse av landskap, sted og hva stedstilpasset planlegging innebærer. Det er der jeg starter, med å drøfte en grunnleggende forståelse for landskap.

FORSTÅELSE AV LANDSKAP

“Landskap betyr et område slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkning fra og samspill mellom naturlig og/eller menneskelige faktorer”. Sitatet er hentet fra den europeiske landskapskonvensjonen og rommer alt av landskap fra sentrale bylandskap til perifere kystlandskap (Miljødirektoratet & Riksantikvaren, 2011).

Konvensjonen ble innført i Norge i 2004 og har påvirket hvordan man definerer landskap og hvordan man som landskapsarkitekt og planlegger analyserer landskapet. *Konseptet om landskap er relasjonelt og gir demokratiske konnotasjoner* (Egoz et al.2018). I sentrum av opplevelsen av landskap og sted står mennesket. Adrian Philipps (2004) fra Den internasjonale unionen for naturkonservering (IUCN) beskriver en bred forståelse av begrepet møteplass knyttet til landskap. Ideen om møteplasser handler ikke kun om møter menneske til menneske men også om menneskets møte med naturen. I tillegg inkluderes de immaterielle og materielle verdiene som er identitetsskapende, og møtet mellom fortid og nåtid (Phillips, 2004) .

Å forstå landskapet man ferdes i. Det som har vært, påvirker det som er og det som kommer. Å lære av hva som har vært er en viktig komponent i teorien om evolusjonær robusthet. Landskapskikk er en annen type menneskelig påvirkning enn det planlagte. I *Discovering the Vernacular Landscape* beskriver J. B. Jackson landskap påvirket av menneskelige faktorer (Jackson, 1986)

Vernacular, kanskje best oversatt som hverdags- eller brukslandskap, sier noe om regionalt særpreg og lokal kultur. Begrepet introduseres som en måte å skille mellom det som er planlagt, bygget og regulert, og det som oppstår ut ifra lokale tradisjoner og bruk av omgivelsene. Jackson beskriver det som en skygge av menneskelig livstil over tid, og folks tilpasning til naturlige og kulturelle prosesser og mønstre (ibid.) Å studere tidligere landskapsskikker gir innsikt i måten mennesker har levd på, på det bestemte stedet.

Forståelse av sted. I boken *Å finne sted* forklarer Nina Gunnerud Berg og Britt Dale (2012) hvordan man kan skille mellom et steds identitet og mennesket stedsidentitet. Det bygger på en forståelse som kommer fra geografien formulert av Edward Relph i 1976. Relph skilte mellom Identity of a place og Identity with a place, stedsidentitet og mennesket tilknytning til sted (referert i Dale og Berg, 2012). Utfordringer som fraflytting og tap av arbeidsplasser, typiske negative trender, vil over til smitte over på stedets identitet, men også på innbyggernes holdninger. På den måten ligger det en dobbelthet i begrepet. Der man tidligere oppfattet stedsidentitet som uforanderlig og autentisk – genius loci – utfordret Doreen Massey tankemåten med å rette fokus mot at alt henger sammen, en global stedsforståelse. Stedsidentitet forholder seg ikke til geografiske avgrensinger, men er flyktig og påvirkes hele tiden av nye impulser (referert i Dale & Berg, 2012).

De horisontale og vertikale bindingene. Hvorfor man har bosatt seg der man har kan i kystsamfunn som regel forklares med en nærhet til og avhengighet av havet. I boken *Fiskevær – Myre på yttersida* beskriver Karl Otto Ellefsen og Tarald Lundevall endringene gjennom en studie av et annet fiskevær i Vesterålen, Myre, og hvordan spor etter kystkultur kan leses i de bygde strukturene på stedet. Mønstre i bosetning og tilknytningen til sted har i løpet av det tjuende århundre endret seg fra en mer tradisjonell selvforsynt økonomi til en internasjonal markedsøkonomi (Ellefsen & Lundevall, 2017).

Vertikale og horisontale bindinger er en teori som deler opp bosetning og tilknytning til sted og samfunn i to overordnede retninger. Holt-Jensen beskriver bindingene som samspill mellom mennesket og natur, og samhandling mellom steder og omland (Holt-Jensen, 2018). De vertikale bindingene er næring og bosetning knyttet til de naturgitte forutsetningene. Næringer som ikke kan flyttes, som lofotfisket, regnes som en vertikal binding. Andenes ligger der det ligger på grunn av nærheten til eggga og havets ressurser (Folden, 1980). Med globalisering, handel og kortere avstander til resten av verden svekkes de vertikale bindingene og næringer som er uavhengig av stedets naturgitte ressurser får vokse. Større frihet og påvirkning utenfra definerer de horisontale bindingene. Samspill mellom regioner, byer og stater styrkes og folk står friere til å bosette og flytte på seg (Holt-Jensen, 2018).

ØKOLOGISK DEMOKRATI

Økologisk demokrati er handlinger, styrt av folket, som gjøres ut fra en forståelse av naturens prosesser og sosiale forhold innenfor et sted, med en forståelse for de større sammenhenger (Hester, 2006). Det handler om sosiale strukturer, samhandling og felleskap. Hester er inspirert av Rachel Carson og boken *Silent Spring* som satte de økologiske prinsippene på dagsorden i 1962. Boken slo alarm rundt klimaendringer og tap av biologisk mangfold. For Hester ligger fokus på fremtidens utfordringer i form av klimaendringer, fragmentering, miljøutfordringer og tap av tilknytning til sted og nærmiljø. Målet er å skape sterke samfunn hvor innbyggerne er involvert og engasjert, og hvor natur tas vare på og integreres i stedsutviklingen. Hvordan vi former steder er, i følge Hester, viktig for å skape deltagelse, samhold, felles verdier, og bedre livskvalitet (ibid.).

I boken presenteres de tre retningene for utforming og planlegging av sted. Disse fremhever hvordan man kan ta vare på naturen og bygge sterke samfunn. Målet er stedsutvikling som er roffestet i det bestemte sted gjennom å studere landskap, sosial dynamikk, og økologiske prosesser. De tre retningene er i boken delt opp i femten prinsipper. I teksten er det gjort et utvalg, basert på relevans for tema. Ord uthevet i **fet skrift** representerer Hesters prinsipper.

SOSIAL STEDSUTVIKLING

En sosial utforming er første ledd i å oppnå målet om økologisk demokrati. Det handler om å involvere innbyggerne, bli kjent med naboene, og skape sosiale møteplasser. Steders fellesområder må utformes for å styrke sosiale strukturer, samhandling og felleskap. Hester deler opp det sosiale aspektet i fem prinsipper med mål om å skape sterke, sosiale lokalsamfunn.

Lokal påvirkningskraft er essensielt for å få til en god stedsutvikling (Hester, 2006). Steder må utformes for å skape møteplasser og delte opplevelser. **Et sterkt, og samlet sentrum** er viktig for lokal identitet og tilhørighet. Det bidrar også til å **hindre byspredning**. Når utviklingen og utbygging sentreres skapes flere positive ringvirkninger. Biodiversiteten beskyttes, tilgang til natur sikres, og transport reduseres noe som igjen kan bidra til reduserte helsekostnader. I tillegg er det med på å forhindre at fragmenterte områder til overs for planleggingen oppstår.

Samhørighet er idéen om at alt henger sammen. Som Gregory Bateson beskriver det: *Vi står ikke på utsiden av økologien som vi planlegger for – vi er alltid og unngåelig en del av den* (Referert i Løkken og Häggärde, 2016, s.208). Bateson var en antropolog kjent for boken *Steps to an Ecology of Mind* (1972), som kritiserer forsøk på å redde samfunn og miljøet med samme middel som ble brukt for å ødelegge, menneskelig innblanding og teknologi (Parks, 2019).

Gjennom et økt fokus på samhørighet i planleggingen, er målet å koble sammen fragmenterte naturområder, og koble mennesker tilbake på naturens prosesser og krefter. Naturen taper som regel over individuelle, gjerne økonomiske, interesser. Ved å tydeliggjøre sammenhengene, kan man øke folks bevissthet om naturens verdi (Hester, 2006).

Hvordan steder oppfattes utenfra kan beskrives som stedsimage. Et slikt image, eller omdømme, kan aktivt brukes av kommuner og næringsliv i stedsmarkedsføring og omdømmebygging (Berg & Dale, 2012). Attraktivitet og prosesser knyttet til stedsutvikling handler ofte om å styrke stedets omdømme, sett utenfra. **Fornuftig omdømmebygging** handler, i følge Hester, om å verne om de kvalitetene stedet har, heller enn å søke utover (Hester, 2006). Små steder i distriktene sammenlignes ofte med større byer, de blir konkurrenter i målet om å tiltrekke seg eller holde på innbyggerne. Å søke en status man ikke har, kan skade identiteten til stedet og relasjonen med stedets innbyggere. Fornuftig omdømmebygging handler derfor å bygge på de stedegne tradisjonene, med et fokus på kvalitet over kvantitet. Lorange (1977) skrev i boken *Regional tenkning – Betingelse for god planlegging* om hvordan mindre regionale tettsteder på mange måter har blitt underordnet byene, der det tidligere fantes en større likevekt mellom by og land.

Gjennom en forståelse av sammenhengen mellom mennesker og sted, og av landskapet man omgir seg med skapes en sivil ansvarsfølelse (Hester, 2006). Ifølge Saarinen er ikke steder *stabile, avlukkede systemer, men dynamiske, historiske enheter med bestemte identiteter, konstant produsert og reproduisert gjennom komplekse sosiale og diskursive praksiser* (referert i Førde, 2014, s. 156). Ved å ta et tilbakeblikk på tidligere bosetning, og utvikling av sted og samfunn, kan man få en bedre forståelse av de lagene og kompleksiteten som utgjør stedet (Hester, 2006).

Steder som bygger på lokale tradisjoner og forteller og formidler historie, er viktig for identitet og tilknytning. Ideen om det **sakrale** i landskapet handler om en stemning, som lett kan ødelegges dersom man ikke forstår sammenhengene.

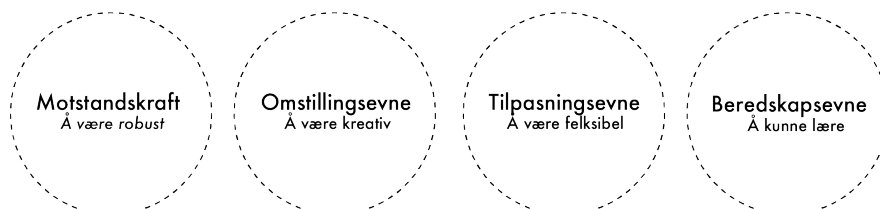
ROBUST STEDSUTVIKLING

Robusthet og tilpasningsdyktighet handler om hvor godt stedene takler endring og omstilling. Økologisk demokrati er en annen måte å tilnærme seg bærekraftig utvikling på. Å skape tilpasningsdyktige samfunn er en respons på klimaendringene og den sosiøkonomiske usikkerhet verden står ovenfor (Hester, 2006). Målet er å planlegge for sterke lokalsamfunn med en styrket evne til motstandskraft, fleksibilitet og kreativitet i møte med endring og omstilling. Løsningen, slik Hester beskriver det, er å studere steders økologiske forutsetninger. I klima, hydrologien, vegetasjonsstrukturene, og i det bygde landskapet finnes løsninger for en bedre tilpasning til en usikker fremtid (ibid.) Hester forklarer det slik: *Den robuste urbanisme har en iboende evne til å stå i mot – å komme seg fort fra sykdommer, uhell, angrep, naturlige og sosiale katastrofer, eller andre dramatiske forstyrrelser. En robust by er i stand til holde på sin essens, selv etter store forstyrrelser* (Hester, 2006, s.139).

Ved å studere bosetning og mønstre i naturen kan man finne spor etter hvordan mennesker har tilpasset seg klima. Hester trekker frem eksempler fra naturen. Insekter, planter og dyr har tilpasset seg ytre påvirkning ved å endre farge, tilpasse seg til næringskjeden, eller leve tett sammen i kolonier. Herming etter naturen, eller naturhermende design, er i følge Hester fundamentet for å skape en bærekraftig urban økologi og robuste lokalsamfunn (ibid.).

Steder er unike i forhold til naturgrunnlaget de er bygget på - I geologien, jorda, hydrologien, klima, og vegetasjon, Steders **særegenhet** handler om å bygge på lokale skikker og tradisjoner for å tilpasse seg stedet naturlige økosystemer (ibid.). Historisk, har steder som har tilpasset seg klima vært mer robuste mot endring. Tilpasningsdyktighet handler om hvor godt samfunn tilpasser seg naturlige prosesser og endringer. Landskap som følger sesongendringer regnes som mer tilpasningsdyktig enn de som ikke gjør det. I følge Løkken og Haggärde (2016) må planlegging skje i samsvar med de naturgitte forutsetningene med en utforming som, i stedet for å kjempe mot, spiller på lag med naturen. Ved å studere og analysere landskapet kan man finne frem til viktig informasjon om sårbarhet og robusthet som kan brukes i stedsplanlegging. Å være fleksibel i måten å tenke på – omstillingsevne – er like viktig som at systemene man bygger er fleksible (Løkken & Haggärde, 2016).

Mens Hester fokuserer på robusthet gjennom økologi og naturhermende design, fokuserer Simin Davoudi, Elizabeth Brooks og Abid Mehmood på en evolusjonær tilnærming til robusthet og klimatilpasning. I artikkelen *Evolutionary resilience and Strategies for Climate Adaptation* stiller de spørsmål ved økologisk robusthet, som de kaller en mer standardisert måte å forstå begrepet på, og ideen om at man raskt skal komme seg tilbake til en normal tilstand (Davoudi, Brooks, & Mehmood, 2013) . Målet, i følge de, bør heller være å strebe etter en dynamisk prosess hvor endring er positivt. Det handler i større grad om å gjøre steder forberedt på det som måtte komme. Skape mulighetsrom for å lære av endringsprosessen. Løsningen handler i stor grad om steders motstandskraft, omstillingsevne, tilpasningsevne og beredskapsevne (fig 2.1).

2.1
De fire strategiene for
evolusjonær resiliens, som
presentert i *Evolutionary
resilience and Strategies
for Climate Adaptation*.

Motstandskraft handler om å bygge samfunn som står sterkt i møte med ytre utfordringer. Smart planlegging kan være et viktig verktøy i møte med uventede og langsomme klimaendringer (ibid.). Utbygging eller vern av landskap er et spørsmål mange kommuner står ovenfor og som kan bidra til å styrke eller svekke motstandskraft. Omstillingsevne handler om å se nye mulighet i de endringene som kommer. Steder som er fleksible i møte med endringer kan snu det som måtte komme til et fortrinn og en styrke i stedsutviklingen. I tillegg til å være fleksibel vil det være viktig å ha en vilje til å tenke innovativt og kreativt. De tre første komponentene er vanlige i en økologisk tilnærming til robusthet, mens den fjerde, beredskapsevnen, legges til for å få med at menneskets handlinger og intensjoner er viktige i prosessen (ibid.) Å være bevisst egen kultur og vilje for å lære og dele kunnskap, er et viktig trekk.

ESTETISK STEDSUTVIKLING

Kreativitet i møtet med endringer. Hamdouch et al definerer kreativitet som; *sosial innovasjon, eksperimentering og kollektiv læring i møte med folks behov og ønsker* (Hamdouch et al., 2017, s.2). Stedsutvikling bør, ifølge Hester, ikke kun handle om problemløsning men også attraktivitet og kreativitet. Utforming av vakre steder som engasjerer og skaper glede, vil i stor grad være en hjelp på veien mot å skape robuste og sosiale steder. Å engasjere til lokal deltagelse i planleggingen er enklere å få til om målet er estetisk, flerfunksjonelt og vekker sansene våre (Hester, 2006). Byer må være både smarte og vakre, noe som gjør det enklere å forstå og lære, inviterer innbyggerne til å delta, og engasjerer vår kreativitet.

En utvikling som spiller på de opplevelsene som naturen gir oss er bakgrunn for Hester prinsipp om å fokusere på **natur i planleggingen**. Han argumenterer for å ta hensyn til kompleksiteten i naturen, svingninger og årstidsyklus. Ved å fokusere på naturens egne prosesser gjennom design, kan man løse flere utfordringer med få grep. De naturlige systemene består av sammensatte, komplekse mønstre med gjensidig påvirkning og avhengighet av hverandre (Hester, 2006). Han stresser viktigheten av et større fokus på hvordan natur kan røre oss enn om naturen er urørt. Også Philips (2004) formulerer behovet for en tilnærming til landskap som handler mindre om hva som er menneskelig påvirket og *ødelagt*, og mer om hvordan man kan styrke koblingen mellom mennesket og natur.

Landskap er dynamisk, det endres og utvikles over tid, i respons til naturlige prosesser og til ulike behov og menneskelig aktivitet. Landskap kan ikke fryses (Phillips 2004, s.21). Sesongendringer påvirker landskapet gjennom året og i nord er kontrastene mellom sommer og vinter store. Ifølge Michael Jones (2007) kan man se på sesong på ulike måter i forhold til kontekst. Jones skiller mellom sesong og flyktige landskap. Endringer i landskapet som ikke følger en bestemt rytme og er kortvarig karakteriseres som flyktige landskap. Jones forklarer sesongendringer i landskapet som fenomener og aktiviteter som oppstår, tar plass eller er tilgjengelig på bestemte tidspunkt på året. Eller egenskaper i de fysiske omgivelsene som endrer seg med sesong og er derfor kun synlig i den og den måneden (Michael Jones, 2007).

Det sanselige og det estetiske har stor påvirkningskraft på oss. I henhold til Stil L Anderssons *Empowerment of Aesthetics* ligger det stor kraft i estetikk. Estetikk er ikke hvordan ting ser ut, men hvordan det får mennesker til å føle. "Hvordan vi opplever de ulike materialene og de ulike romlighetene, hvordan vi absorberer dem, hva vi assosierer med dem, hva de får oss til å huske, og hvordan de får oss til å føles" (Andersson, 2014). Å plante et tre har en estetisk makt og påvirkning som spiller på sansene våre, og forholder seg til et annet system enn rasjonelle argumenter. Når man jobber på lag med naturens systemer handler det ikke om å skape en helhet og et hierarki, men om en uperfekt og tilfeldig orden (ibid.) Han forklarer det slik; *Mens man kan snakke om det viktigste rommet i et hus kan man ikke i en hage snakke om den viktigste strukturen, her er det de naturlige systemene som styrer. Hva er mest viktig i naturen? Det gamle eiketreet eller tangsprellen i en pytt i fjæra? Spørsmålet er meningsløst* (Andersson, 2014, s.17).

Landskap langs kysten i Nord-Norge blir ofte beskrevet med ord som sublime, magiske og majestetisk. I artikkelen *Renewed Sustainable Planning in The Arctic* forklarer Gisle Løkken og Magdalene Haggärde behovet for å tenke nytt rundt planlegging og stedsutvikling i arktiske landskap. Konseptet om nord blir formet av en romantisk ide om det vakre, det rene og det eksotiske (Løkken & Haggärde, 2016). Den arktiske utopien handler om en idealisering av nord gjennom en ide om det enkle livet under harde forhold. I midten av de sublime, magiske og majestetiske landskapene lever folk sine hverdagslige liv.

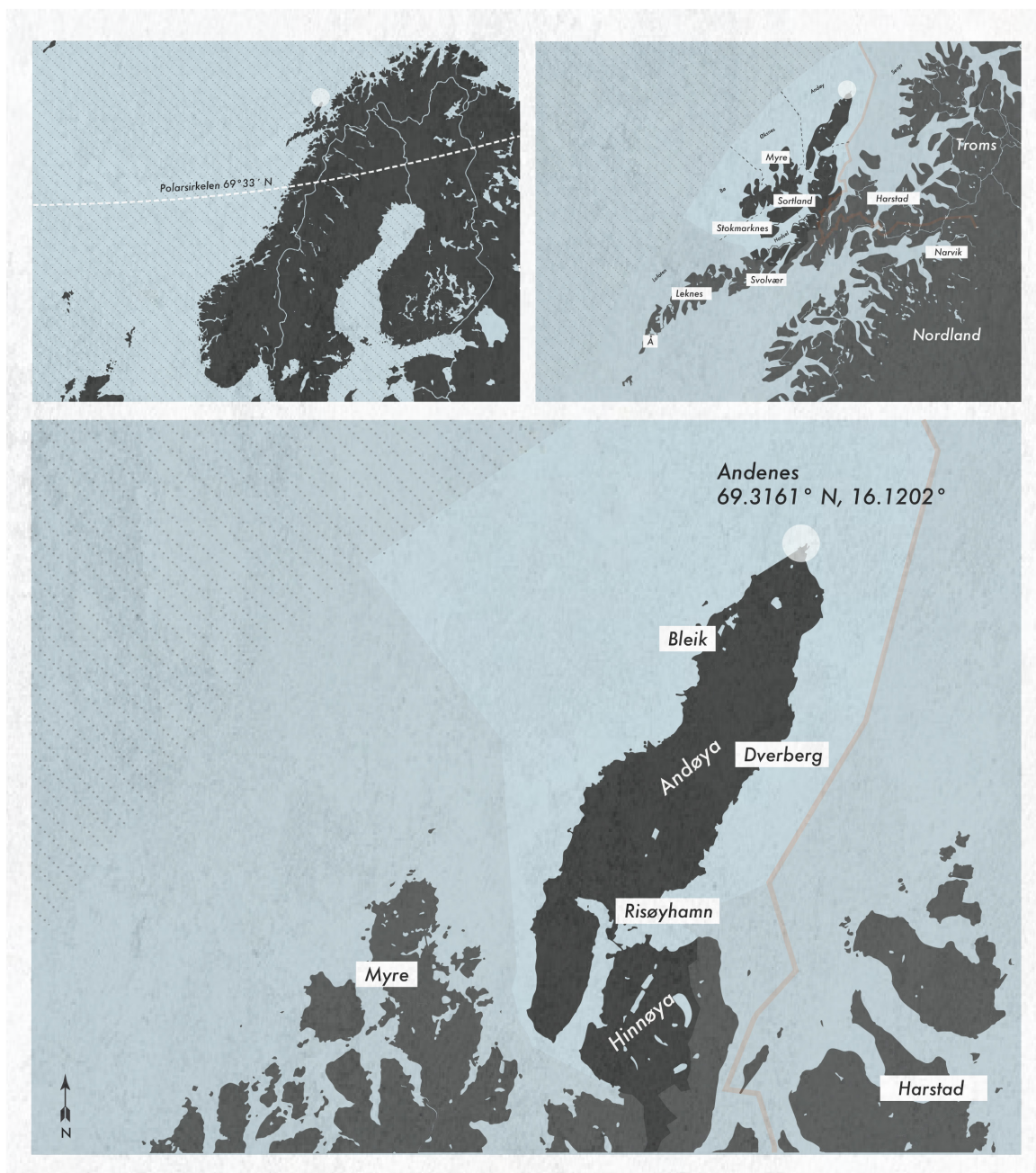
Hester beskriver i prinsippet om **fremtidens hverdagslandskap**, behovet for å planlegge ut fra folks behov og ønsker for sine omgivelser. I en verden hvor alt skal gå raskt og effektiviseres, ønsker Hester et større fokus på steder som legger til rette for et **sakte tempo**. Når vi beveger oss i omgivelsene vekkes sansene, det får oss til å tenke og vekker kreativitet (Hester, 2006).

SOSIAL FORM	ROBUST FORM	ESTETISK FORM
Centeredness - Et sterkt sentrum	Particularness - Steders særegenheter og særpreg	Everyday future - Hverdagslandskapet
Connectedness - Samhørighet	Density and smallness - Hindre byspredning	Naturalness - En naturbasert tilnærming til utforming
Sensible status seeking - Fornuftig omdømmebygging	Adaptability - Tilpasningsdyktighet	Inhabiting landscape - En forståelse av landskapet man lever i.
Sacredness - Sakrale landskap som handler om stemninger og historiefortelling.		Pacing - Sakte tempo

OMRÅDESTUDIE

ANDØYA OG ANDENES

- + Kapitlet gir en introduksjon til Andøy kommune og til Andenes. Landskap, infrastruktur og demografiske forhold kort presenteres.
- + Hvilke tiltak og undersøkelser som er gjort i forbindelse med omstillingen legges frem, med informasjon om hva som fokuseres på i planverket, lokalt og regionalt.
- + Hva et værhardt kystklima er spesifiseres, før kapitlet ender med en gjennomgang av Andenes sin historie - fra fiskevær til tettsted.
- + Målet er å bli bedre kjent med stedet, før neste kapittel - landskapsanalyse.
- + Metode: Litteraturstudie og gjennomgang av planer og føringer.

3.1
 Andenes ligger på
 Andøya i Vesterålen, i
 Nordland fylke. (Kartkilde:
 Norgedigitalt)

Andøy kommune er den nordligste kommunen i Vesterålen. I *Nasjonalt referansesystem for landskap* beskrives øyene som utgjør Lofoten og Vesterålen som én samlet landskapsregion (Puschmann, 2005). Andøya ligger et godt stykke nord for polarsirkelen og grenser mot Troms og Finnmark fylke.

Mens Lofoten kjennetegnes av spisse fjell som stuper rett ned i havet, har Vesterålen avrundede fjell og fjordlandskap. I Lofoten ligger fiskeværerne lunt på innersida, mens i Vesterålen ligger de på yttersida (ibid.).

ANDØYA

Regionen er kjent for de mange fiskeværerne knyttet til det tradisjonelle skreifiske utenfor Lofoten og Vesterålen. Mange av de gamle fiskeværerne har beholdt sitt tradisjonelle preg med brygger, rorbuer og fiskehjeller. Steder som Nyksund i Vesterålen, og Nusfjord og Sakrisøy i Lofoten har opplevd å bli transformert fra fiskevær i bruk til vernede kulturmiljø, museum for turister. Andre fiskevær som Stø i Øksnes og Bleik på Andøya er fortsatt utgangspunkt for mange fiskebåter, men også turisme. Fiskevær som har opplevd vekst har utviklet seg til tettsted med sentrumsformål og boligområder i og rundt sentrum (Puschmann, 2005). Andenes et slikt sted. Andenes har gradvis vokst fra fiskevær til tettsted og kommunesenter. I tillegg har kommunen tre andre definerte tettsteder: Bleik, Åse og Risøyhamn.

At det er nettopp Andenes som har fått vokse henger sammen med beliggenheten. Det er utenfor Andenes det er kortest vei ut til eggakanten langs hele Norskekysten. Her er det et langt platå som strekker seg et godt stykke ut i havet til det blir brådypt. Det er her kontinentalsokkelen går over til det som kalles egga. Ved eggakantene strømmer vannet opp fra dypet og tar med seg næringsstoffer som gjør det til et godt sted å leve for fisk, sjøfugl og hval. Skreien følger eggakanten på vei fra Barentshavet ned langs kysten for å gyte. Utenfor Andøya må den innom Bleiksdjupet, en undersjøisk fjord hvor det blir tett med liv. Her er det et spesielt godt grunnlag for fiske (Folden, 1980).

På store deler av Andøy er det langt mellom husene. Små bygder som Næss, Nordmela og Bjørnskinn er markører for en tid som var, med skole i hver bygd, kirker, samfunnshus og nærbutikk. Mye er i dag lagt ned. Tomme hus står igjen langs veien, tydelig preget av vær og vind, men mange er også bebodd og godt tatt vare på, spesielt i de større bygdene.

Andøya er knyttet til Hinnøya med broforbindelse fra Risøyhamn, det er øyas eneste landforbindelse til omverden (3.4) Her legger også Hurtigruta til to ganger daglig. Fra Risøyhamn i sør til Andenes i nord er det rundt 50 km. Bil er det viktigste fremkomstmiddel i regionen. Fra Andenes til Sortland, det nærmeste større tettstedet, går det buss fire ganger om dagen. Den tar to timer hver vei. I et en kommune med store avstander, er mangel på kollektivtransport et problem som ikke er så enkelt å løse (SAMSKAP, 2019). Med få mennesker per bygd er det ikke uvanlig at man er eneste passasjer langs ruta.

Bebyggelsen er lagt til kysten. Det er nesten ingen avstikkere fra fylkesveiene. Mellom bygdene åpner det seg store landskapsrom. Det flate myrlandskapet gir god sikt. Hovedveien mellom Andenes og Risøyhamn går langs østsiden. Når man kjører veien i vest kan man få følelsen av at tiden har stoppet opp. Ingen bensinstasjon, lysende skilt eller blokkbebyggelse. Rasteplassen i Bukkekirka (3.2) skiller seg ut både i form og materialbruk, som en del av turistveiprojektet.

Det er langt mellom folk og hus. Etter at man har passert Stave rager fjellene opp på begge sider av veien. I vest ligger Måitind, kanskje Andøyas mest populære fjell å bestige (3.5). Her kan man sitte ytterst på toppen med utsikt til Bleiksøya. Når man kommer til fiskelandsbyen Bleik, får man øye på Bleiksstranda med kritthvit skjellsand (3.3). Fra Bleik er det tunell gjennom fjellrekken, Skarvtindan. Før tunnelen kom på 70-tallet gikk veien på utsiden av fjellet, rundt Kleivodden. Her ligger den andre av to rasteplasser bygget i forbindelse med Nasjonal turistvei. I tillegg til turistveien er det hval og nordlys som er hovedtrekkplastre for et besøk til øya. På sommeren knyttes de to turistveien på Andøya og Senja sammen med sesongbasert fergeforbindelse.

3.2 Bukkekirka, tegnet av Motzfeldt arkitekter.

Andøy kommune består av Andøya og deler av Hinnøya. Kommunen grenser til Øksnes kommune og Sortland kommune.

1988 - Åpningen av Hvalsafari AS.

2012 - Åpningen av nasjonal turistvei Andøya.

50 000 - ca antall besøkende på Andøya i dag.

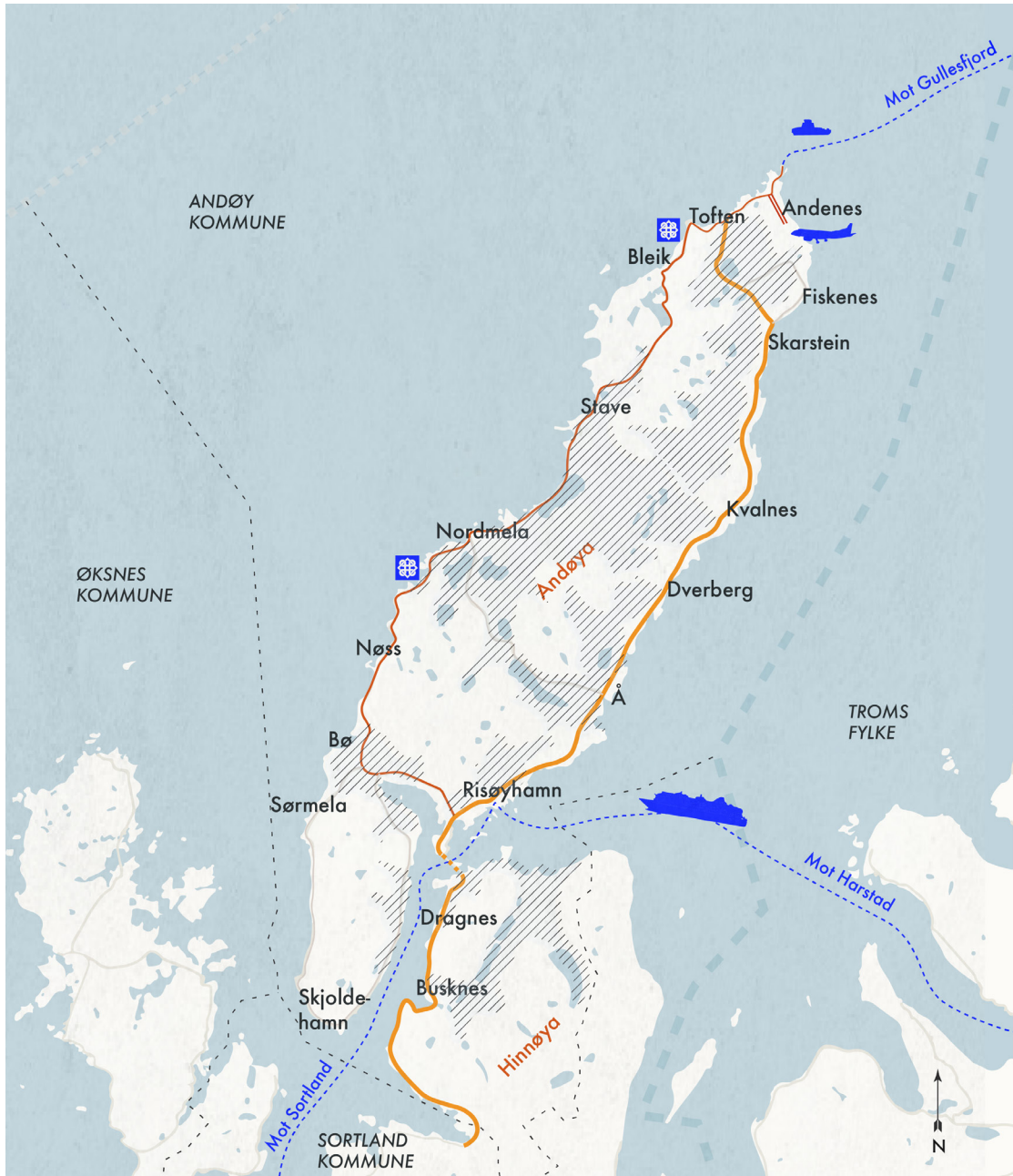
Hurtigruten ankommer Risøyhamn to ganger daglig, nordgående og sørgående.

Sommerferge. Andenes - Gullfjorden, mai til august.

3.3 Bleiksstranda og Bleiksøya.

- 3.4 Forbindelseslinjer i kommunen. Andøy kommune strekker seg over Andøya og Hinnøya. I øst går fylkesgrensen til Troms og Finnmark, mens i vest er det åpne havet. (Kartkilde: Norgedigitalt)

- Kommunegrense
- - - Fylkesgrense
- /// Våtmarksområder
- Nasjonal turistvei
- Fylkesvei

>

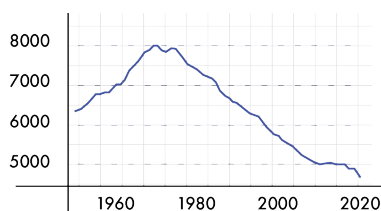
3.5
Bildet tatt fra Måtinden med utsikt sørover på øya. Fremst i bildet ser man Høyvika, stranda som ligger uten veiforbindelse, men som tidligere har vært bosatt. Bildet viser tydelig landskapsformene med spisse tinder, flat kystslette med våtmark, og hvite strender.

På andre siden av tunellen ligger Oksebåsen, base for rakettoppskytning. Andøya rakettskytefelt ble etablert i 1962 og er Norges eneste senter for oppskyting av vitenskapelige raketter. I landskapet rundt kan man se infrastruktur knyttet til rakettskytefeltet. Fra Oksebåsen kommer man raskt til krysset hvor veien langs østsiden og veien langs vestsiden møtes. Krysset regnes som starten på tettstedet Andenes. Her fortsetter man nordover mot spissen av øya, ned i Værret, sentrum av Andenes. Det er her de fleste som har bosatt seg i kommunen bor. Som mange kystbygger ligger Andenes på det platået som har dannet seg mellom havet og fjellet. På hele Andøya danner strandflata åpne sletter med brede sandstrender og store myrområder. (Puschmann, 2005).

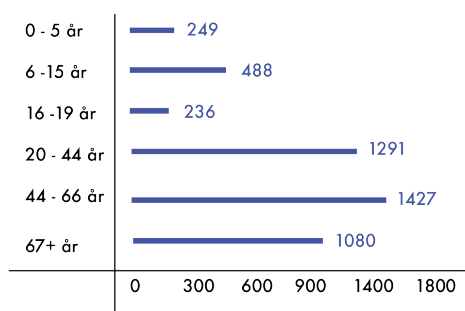
Spredt bebyggelse i store naturlandskap, med store avstander fra tettsted til tettsted, gjør at mange av landskapene i nord har blitt brukt til industri, fabrikkvirksomhet, eller til militær aktivitet i form av strategisk eller politisk tilstedeværelse (Løkken & Haggärde, 2016). Rett sør for tettstedet Andenes ligger Andøya flystasjon, grunnlagt på 50-tallet som militærflyplass, men har siden 60-tallet også tatt i mot sivile passasjerfly. Under den kalde krigen var Andøya en viktig nasjonal post for militær virksomhet på grunn av sin strategiske posisjon (Førde, 2014). Andøy er nå i en situasjon hvor forsvaret trekker seg ut, mens det nesten 15 000 Da store avsperrede området bevares av forsvaret som reserveområde. Det legger føringer for videre utbygging og vekst for tettstedet. Flyplassen på Andenes er eneste i Lofoten og Vesterålen som kan ta i mot større passasjerfly.

Befolkningsutviklingen på Andøya har vært negativ siden 70-tallet, noe grafen nedenfor tydelig viser (3.6). Flyplassen og virksomheten knyttet til Andøya flystasjon var en av grunnene til at kommunen på 60-tallet opplevde solid oppsving i antall innbyggere. På det høyeste var det nærmere 8000 bosatt her, i dag er det nede på 4578. 2700 av disse bor innenfor tettstedet Andenes. Figur 3.7 viser aldersfordeling i kommunen per 2019. Det er flere innbyggere over 65 år, enn under 19. Spesielt negativ er nedgangen i aldersgruppene 0-14 og 20-66, noe som kan tyde på at barnefamiliene flytter.

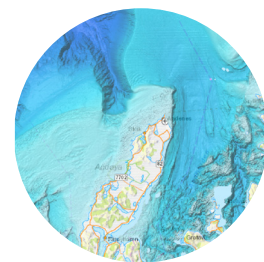

3.6 Graf over befolkningsendringer i kommunen (Statistikk: SSB, 2019)

Aldersfordeling (2019)

3.7 Aldersfordeling i kommunen (Statistikk: SSB, 2019)

3.8 Bleiksdjupet Andenes ligger nord for Polarsirkelen. (Kart: Fylkesmannen i Nordland, u.å)

4578 - Befolkning i Andøy kommune per.3 kvartal 2019

2700 - ca antall personer som bor på Andenes

2338 - eneboliger

16 - leiligheter

17 - Boliger til salg på finn.no, feb 2020

81,4% - eier egen bolig

(Statistikk: SSB, 2019)

PLANER OG FØRINGER

I neste del ses det nærmere på hva som er gjort og hva som gjøres for stedsutvikling i Andøy og i regionen. Planer og føringer som legger grunnlaget for planleggingen. Hvilke tiltak er allerede etablert?

SAMSKAP OG KOMMUNEN

Kommunens omstillingsprogram, SAMSKAP, ble opprettet i 2016, i kjølvannet av avgjørelsen om å flytte aktiviteten ved Andøya flystasjon til Evenes. Programmets mål er å skape nye arbeidsplasser og øke verdiskaping i kommunen. Som forklart tidligere står Andenes i en vanskelig situasjon med befolkningsnedgang over lengre tid, forsterket av nedleggelsen. Å være en omstillingskommune innebærer at kommunen mottar midler av staten og fylkeskommunen over en periode på seks år. Målet er å øke sysselsettingen (SAMSKAP, 2019).

Tidsrammen for SAMSKAP er fra 2017-2023, med innsatsområdene som næringsutvikling, omdømmebygging, turisme, bostedsattraktivitet og innovasjonskultur basert på naturbaserte næringer. I fagrapporten *Stedsutvikling – Hvor går veien videre?* er det satt noen mål for å gjøre Andøy til en mer attraktiv kommune for bosetning, med fokus på barn og unge, aktivitet, frivillighet, møtesteder og et mer inkluderende samfunn. Møteplasser for unge voksne er et fokusområde. I tillegg nevnes identitetsbygging innfra (ibid.).

Siden 2010 har det blitt gjennomført flere stedsutviklingsprosjekter i kommunen med fokus på bostedsattraktivitet og omdømmebygging. Blant annet Bolyst 2013-16, jobb til to 2010, og fremtidsverkstedet 2016. Et av prosjektene som er gjennomført er bygging av et fysisk anlegg, Nordlysparken, som i dag er en godt brukt lekepark i sentrum (ibid.).

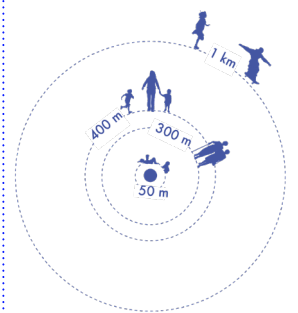
KOMMUNEPLAN

I kommuneplanens samfunnsdel (2018-2030) er det overordnede målet at Andøy skal bli en attraktiv bo- og tilflyttingskommune. Planen er tett knyttet opp mot de utfordringene kommunen står ovenfor. Nedgang i befolkningen er i stor grad en økonomisk utfordring ettersom kommunen mottar midler basert på befolkningsgrunnlag (Andøy Kommune, 2018).

Et argument som settes fokus på i planen er at tettsteder med grønne og urbane kvaliteter vil i fremtiden favoriseres. Det ble derfor i 2020 satt i gang arbeidet med en sentrumsplan. Planen skal kartlegge og sikre areal i sentrum for å utvikle møteplasser, uteareal og byrom, som kan brukes som en ressurs i arbeidet med stedsutvikling og stedsidentitet (ibid.).

I *Kommunedelplanen for idrett og fysisk aktivitet (2017-2020)*, er det noen grupper som trekkes frem som spesielt viktig å satse på: Barn og unge, eldre, personer med nedsatt funksjonsevne og innvandrere. Et mål er å øke aksjonsradius – det området man beveger seg på (3.9). Det kan gjøres gjennom tilgang på friområder, avsetning av tilstrekkelig areal for aktivitet, og satsing på gang- og sykkelvei for å få ned bilbruk (ibid.). Å skape uterom som kan fungere godt gjennom hele året er viktig for å styrke de sosiale møteplassene, bedre folkehelse, og skape trivsel.

I kommuneplanen presiseres det at det er viktig å tenke regionalt. Kommunen er en del av en større helhet, og det er derfor logisk å se utover i forhold til samfunnsutvikling (ibid.).

3.9 Aksjonsradiusen for ulike grupper i samfunnet. Radiusen er størst for ungdom, men minker når vi blir eldre.

OMSTILLING

2016 - Regjeringen vedtar å legge ned Andøya flystasjon

339 - 16,7% - arbeidsplasser som bortfaller

677 - 13,7% - estimert ytterligere befolkningsreduksjon

2017-2023 - Omstillingsprogrammet SAMSKAP

(Laastad & Hepsøe, 2017)

LEVENDE TETTSTEDER

Andøy kommune har mål om å bli et bærekraftig reisemål og miljøfyrtårn (Andøy Kommune, 2018). Klimaendringer som forventes, påvirker både by og bygd. FNs bærekraftsmål nummer 11 handle om å gjøre byer og bosetninger bærekraftige, trygge, robuste og inkluderende. Vern av kultur- og natur, tilgang til offentlige rom og grøntområder for alle, er en vei å gå mot tilpasningsdyktige steder. I tillegg har de fokus på å støtte sosiale og miljømessige forbindelser mellom by, omland og spredtbygde områder gjennom målrettet nasjonal og regional planlegging (FN-Sambandet, 2016). Stortingsmeldingen om *Levende Lokalsamfunn (2019-2020)* bygger på bærekraftsmålene og trekker frem offentlige rom og arealutnyttelse av sentrumsområder som et verktøy for en bærekraftig utvikling. I meldingen beskrives det slik: *“Grønne områder og korridorer åpner for rekreasjon, fysisk aktivitet og naturopplevelser. Ved å ta vare på kulturminner og kulturmiljø styrker en særpregede og identiteten til byene og tettstedene. Arkitektur, historiske bygg og bymiljø er og med på å skape identitet og opplevelser av sentrumsområdene. Dette er ressurser kommunene kan bruke for å utvikle klima og miljøvennlige, attraktive tettsteder, for innbyggere, næringsliv og turister”* (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2017).

Også i *Fylkesplan for Nordland (2013-2025)*, er det livskraftige lokalsamfunn, sammen med livskvalitet og verdiskapning i distriktene, det fokuseres på. Som bakteppe ligger sentralisering og økt mobilitet. *“Ved å spille på hver enkelt kommunes og regions fortrinn, og samarbeide om den regionale utviklingen, vil Nordland bli et attraktivt fylke.”* (Nordland Fylkeskommune, 2013). Også her nevnes behovet for møteplasser. I en egen veileder for stedsutvikling nevnes velfungerende og trivselsfremmende offentlige rom som et middel for å øke attraktiviteten.

“I et fylke som ikke har en lang og sterk urban tradisjon er det viktig å styrke den offentlige samtalen om gode offentlige uterom” (Nordland Fylkeskommune, 2015). I tillegg er det satt som mål at Nordland skal ha attraktive og funksjonelle lokalsamfunn og regioner. Dette målet skal nås gjennom blant annet å utvikle byer og tettsteder med grunnlag i stedenes egenart, samt utvikle robuste samfunn med velfungerende infrastruktur og god omstillingsevne, hvor fysisk planlegging og investering i det offentlige rom er nøkkelen (Nordland Fylkeskommune, 2015).

Noen viktige punkter som nevnes i Fylkesplanen for Nordland:

- Landskap som kulturelt, miljømessig og sosialt element, skal være en integrert del av arealplanleggingen. Det skal tas hensyn både til helhetlige landskapsrom og landskapselementer.
- Viktige friluftslivsområder, lokalt og regionalt, skal sikres som ressurs og grunnlag for å ivareta de unike mulighetene Nordland har som aktivitets og opplevelsarena.
- Byer og tettsteder skal utvikles slik at livskvalitet og helse fremmes gjennom god stedsforming, attraktive og tilgjengelige utearealer, og infrastruktur som fremmer miljøvennlig transport.
- By- og stedsutvikling skal ivareta og bygge videre på viktige kulturhistoriske kvaliteter, stedets karakter og identitet.
- Det skal legges vekt på høy estetisk og arkitektonisk kvalitet ved planlegging og utforming av fysiske tiltak
- Sentrumsområdene skal planlegges og tilrettelegges for handel og kulturtilbud, og tilby gode og inkluderende møteplasser for alle.

(Nordland Fylkeskommune, 2013)

KONFERANSE – VERN ELLER UTVIKLING?

I februar 2020 ble det avholdt en konferanse om utviklingen av Andøy i regi av SAMSKAP og The Whale. Prosjektet, The Whale, startet i 2015 med et ønske om å utvikle et hvalsenter og "en hvalattraksjon i verdensklasse på Andenes" (The Whale, u.å). Andenes har siden 80-tallet etablert seg som et av de beste stedene i verden å se hval året rundt.

I følge tall presentert av Innovasjon Norge på konferansen har prosjektet fått mer oppmerksomhet på nett enn Snøhettas undervannsrestaurant Under på Lindesnes, og det tre år før bygget står ferdig bygget (Ingul, 2020). Med planen for The Whale har Andenes blitt satt på kartet og det satses på en økning innen turisme. Kystkultur og originalitet er noe som trekkes frem som trekkplaster, men som fort kan gå tapt på veien videre. Hvordan kan man bevare originaliteten og sjela til stedet men samtidig åpne for vekst og utvikling? Det er et av spørsmålene som ble stilt under konferansen.

I 2019 vant det danske firmaet Dorte Mandrup konkurransen om å tegne museet, med Marianne Levinsen som landskapsarkitekt (3.10). Prosjektområdet for det nye hvalmuseet ligger i havna på Andenes, innenfor et område hvor det er gjort betydelige funn av arkeologiske kulturminner. Det har skapt debatt rundt utbygging eller bevaring. I forbindelse med byggingen forsvinner også en bit av friområdet i havna. Det har kommunen løst ved å inkludere Ravnholmen, en holme like utenfor uten forbindelse til fastland.

ANNEN EMPIRI

Unge stemmer. Når det er de unge som flytter er det lurt å lytte til hva de mener. I *Nye Stemmer: En perspektivmelding fra unge vokse i Nord-Norge*, samles meninger fra hundre unge mellom 18 og 34 for å gi en bedre forståelse av deres opplevelser og forventninger for landsdelen.

"Ved å forstå de unges behov og ønsker beveger vi oss fra å vite at de flytter til hvorfor de flytter – og hva vi kan gjøre for å få dem til å bli." (NODA, 2019). Rapporten formulerer konkrete mulighetsrom basert på innsikten. Noen punkter som tas opp er rivalisering mellom kommuner og fylker, en følelse av isolasjon, utvisking av regionalt særpreg og verdier, kopiering fra sør og et ønske om et større fokus på klimaendringer og ansvarlig utvikling (ibid.).

Workshop. I SAMSKAPs forstudie om bostedsattraktivitet presenteres en workshop gjennomført med ansatte i kommunen, lokalpolitikere og sentrumsgruppen. Studien peker på utfordringer og muligheter på Andøya i dag. Relevant for stedsutviklingen nevnes utfordringer som mangel på sosiale møteplasser, manglende inkludering av unge, "vi eier ikke vår egen historie", et behov for forskjønnning og et udefinert sentrum spredt over et stort område. Av muligheter for fremtidig utvikling nevnes et ønske om et kulturkvarter, alltid levende sentrum, stier og skilting, festivaler, og kunst og kultur synlig i bybildet (SAMSKAP, 2019).

Spørreundersøkelse. I metodekapitlet ble spørreundersøkelsen med ansatt i forsvaret og ungdom på videregående nevnt. De som deltok ble spurt spørsmål rundt trivsel, turisme, og fremtiden (SAMSKAP, 2019). Ansatte i forsvaret fokuserte på nærheten til naturen, det gode samholdet, nærhet til familie og trygghet. I tillegg kom friluftsliv, stillhet, korte avstander og god utsikt (SAMSKAP, 2019). Ungdommene nevner også nærhet til naturen, fokus på klima, flere aktiviteter, og et bedre tilbud innen kultur, både hverdag og helg (ibid.).

Kartlegging av friområder. Friområdene i Andøy kommune er kartlagt og verdisatt gjennom en satsning fra Nordland fylkeskommune gjennomført i perioden 2011–2016. Friområdene tilgjengelighet, bruk og verdier ligger tilgjengelig på miljødirektoratets karttjeneste miljøstatus (Nordland Fylkeskommune, u.å.).

3.10

Dorte Mandrup vinnerforlag for The Whale. Slik museet er planlagt vil taket være en del av uteområdet og opplevelsen, åpent for alle. (Illustrasjon: Mandrup, 2019)

2023 - Planlagt åpning av The Whale

100 000 - Estimert antall årlig besøkende etter åpningen av The Whale

75% Internasjonale besøkende

20-30 - estimert antall arbeidsplasser i tilknytning til The Whale

(The Whale, u.å).

ET VÆRHARDT KYSTKLIMA

I den neste delen fokusere det på klima og vær, og hva et værhardt kystklima innebærer. Informasjonen er ment som en kort introduksjon til hvordan klima påvirker oss, og hvordan det påvirker planleggingen av det offentlige rom langs kysten.

KLIMA PÅ ANDØYA

Andenes ligger 69° nord, et godt stykke nord for Polarsirkelen. På samme breddegrad finner man steder som Kirkenes, Sibir, Murmansk, Alaska og Yukon. På grunn av varme vannmasser som føres med Golfstrømmen nordover langs norskekysten, har Andøya et mer temperert klima enn steder som ligger på samme breddegrad.

Store deler av norskekysten ligger innenfor det som karakteriseres som et subarktisk kystklima. Det er et varmt temperert klima hvor færre enn fire måneder av året har temperaturer over 10°C (Dannevig & Harstveit, 2019). Her er det kjølige somre med lyse netter, kort vekstperiode, og kalde mørke vintre med snødekte landskap (Dannevig & Harstveit, 2019).

Over polarsirkelen er dagene korte, og jo lengre nord man kommer jo lengre tid tar det før solen kommer tilbake over horisontlinjen. På Andenes er sola to måneder under horisonten. Den går i havet i november og kommer frem over horisonten rundt 18 januar. Jordens rotasjon rundt solen skaper de ulike sesongene som her nord vil ha stor påvirkning på lyset (Mook, u.å.). Her finner man også spesielle strålingsforhold med lav sol og midnattssol. Med mørketiden kommer også fenomener som nordlys, og fargerike *soloppganger* bak fjellene, skapt av indirekte lys. Derfor kalles mørketid ofte for fargetid.

Klimavariasjoner måles over et intervall på flere år, med data fra samme målestasjon (Petter Dannevig & Harstveit, 2019). På Andenes driver meteorologisk institutt målestasjon på Andøya Flystasjon, anlagt i 1958, og på fyret, anlagt i 1867. Det er store forskjeller i klima innenfor kommunen skapt av lokale landskapsforhold. (Folden, 1980).

Man hører vinden når man går i gatene. Rundt husveggene, i flaggstengene. Vindene får tårene til å renne, det blåser iskaldt. Den kaldeste måneden langs kysten er februar, mens de varmeste temperaturene får man som regel i midten av august. På Andøya er det relativt få sommerdager. Sommerdager regnes som døgn med en middeltemperatur på over 10 grader. I løpet av et år er den gjennomsnittlige temperaturen på stedet 4,1°C (Forsvarsbygg, 2005). Siden Andenes ligger tett på havet vil vinden bidra til å senke følt temperatur.

Kystklima ligger i grensen mellom innlandsklima og havklima og styres av de store vind- og strømsystemene (Petter Dannevig & Harstveit, 2019). Både sommer og vinter er preget av store skiftningen som henger sammen med trykksystemer. På vinteren kan polare lavtrykk gi rask vindøkning og kraftig snø i ytre strøk (Norsk Klimaservicesenter, 2016). Lavtrykk tar med seg vind fra vest og sørvest, som er årsaken til hyppige vinterstormer i januar og februar. På sommeren tar den kalde nordavinden med seg havtåka, som legger seg inn over kysten (Folden, 1980). Nedbør er nært knyttet til vindforhold og topografi. På grunn av nærheten til havet, vind, og perioder med mildvær, vil ikke snødekket være så dypt som på steder som er mer skjermet av topografien. Snøen blåser bort. Et tynt snødekke kan uansett ligge til langt utpå våren (Folden, 1980).

Seongkalenderen (3.13) visualisere klima og sesonger på Andenes, gjennom et år. Figurene i midten av rosen illustrere typiske tegn for de ulike sesongene med multeplukking, en kort vekstsesong, spiring i april, og skreiseong som starter i februar.

KLIMA PÅ ANDØYA

12,1°C
Gjennomsnittstemperatur juli

-1,5°C
Gjennomsnittstemperatur januar

-15,3°C
Lavest målte temperatur

26,8°C
Høyest målte temperatur

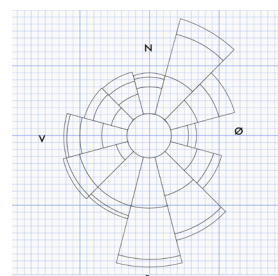
4,1°C
Gjennomsnittlig årstemperatur

62 dager
Antall sommerdager (2019)

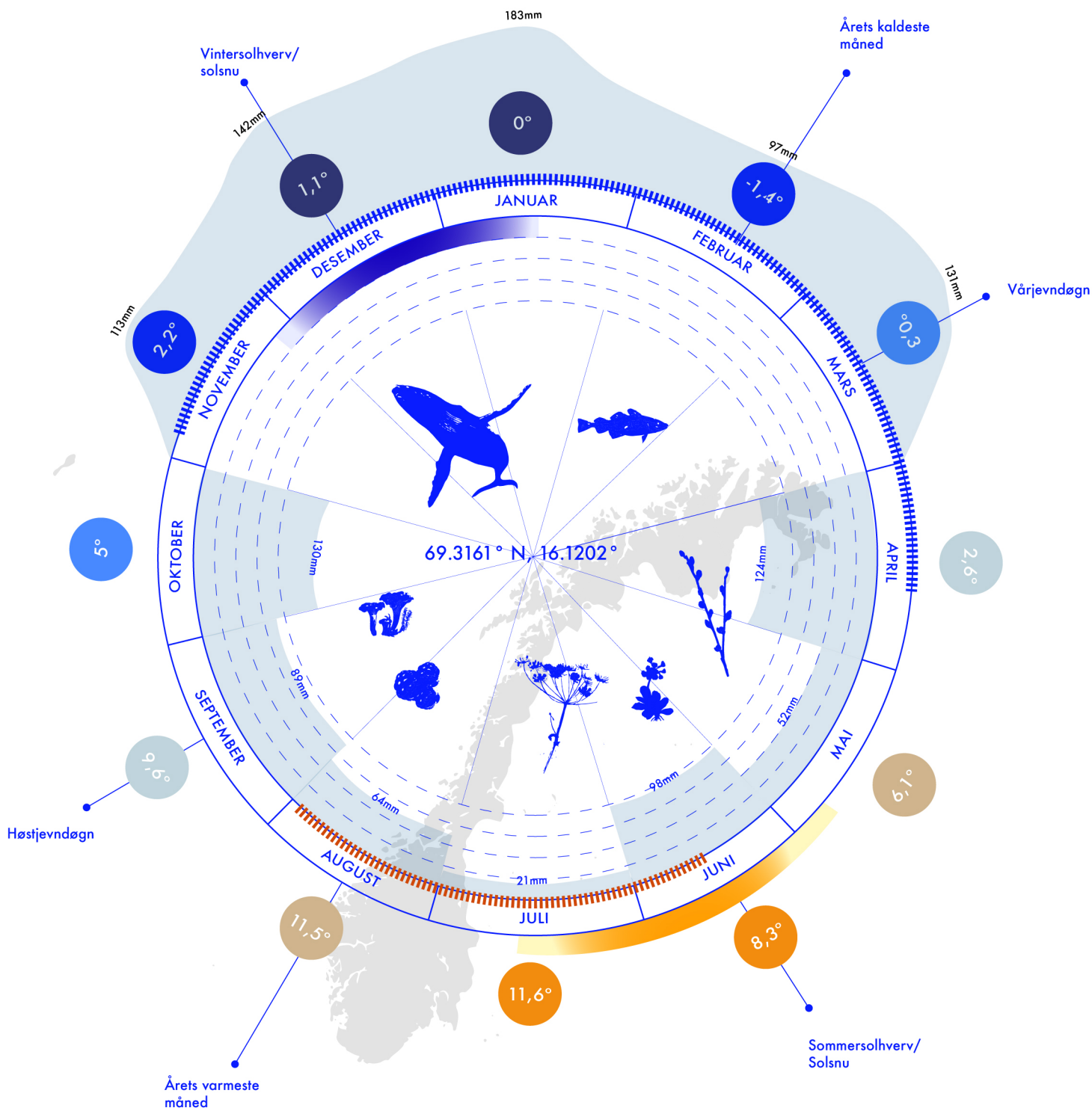
ca 1000
Gjennomsnittlig årsnedbør

115
dager per år med snø på bakken. Oktober til mai.

3.11 (Data: Norsk klimaservicesenter, 2019)

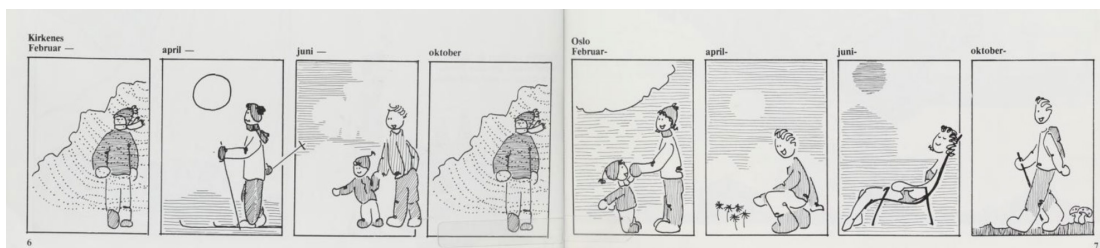

3.12
Vindrose. Det blåser ofte lett- frisk bris fra sør. Fritt etter (Diagram: Folden 1980).

- Temperatur, middeltemperatur
- Nedbør, månedsnormal
- Nedbør, som snø
- Midnattsol
- Mørketid
- ▤ Sommer
- ▤ Vinter

3.13
 Sesongkalender. Illustrasjonen er inspirert av Stensvik Arkitekters klimarose for Tromsø. (Data: Norsk klimaservicesenter, 2019)

FREMTIDENS KLIMA

Klimaendringene adresseres i FNs bærekraftsmål 13 som oppfordrer til handling for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem. I Norge har hvert fylke en klimaprofil som kunnskapsgrunnlag for bedre klimatilpasning (Norsk Klimaservicesenter, 2016). Fokus ligger på forventede endringer frem mot 2100. I *Klimaprofil for Nordland* forventes en 20% nedbørsøkning, med økt intensitet i alle sesongene. I forhold til vind er endringene små, men usikre. Årstemperaturen er beregnet til å øke med 5 grader, som gir mildere vintre. I lavereliggende områder langs kysten, som Andenes er, vil det i større grad bli vanlig med snøfrie vintre. Det vil også bidra til en lengre vekstsesong, med særlig endringer i kystnære strøk (ibid.).

KLIMA I PLANLEGGINGEN

I arbeid med klimasikring av steder er regional og kommunal planlegging et viktig virkemiddel (Dsb, 2016). Den intense nedbøren er viktig å ta med. Økning i regnflommer i Nordland forventes å bli av de største i landet. Det stiller større krav til overvannshåndteringen i kommunal planlegging. Ytterst langs kysten er ras, snøsmelting, og stigende havnivå en trussel. Når havet stiger fører det til stormflo og bølger som kommer lengre opp på land (ibid.). Tiltak som også løser andre utfordring og tilfører økt verdi er viktig, ofte referert til som naturbaserte løsninger eller naturhermende design.

I *Kommuneplanens samfunnsdel for Andøy (2018-2030)* pekes klima på som en viktig i forhold til å tilpasse seg fremtidens klimaendringer. Planen trekker frem utfordringen som Andøya har i forhold til topografi. Det meste av landområdet på øya med bebyggelse ligger kun 10 moh, det krever hensyn i forhold til stigende havnivå (Andøy Kommune, 2018) .

KLIMA OG UTEROM

Når det blåser og stormer rundt husene, og gatene er tomme om mørke, er det ofte enklest å bare bli inne i varmen. I løpet av de månedene solen er borte er det litt som å gå i dvale. Mennesket står i sentrum for opplevelse av klima og rom. Vi har alltid vært opptatt av å skape beskyttende miljøer i den store naturen, et behov for le. Huden beskytter oss mot vær og vind og gjør oss tilpasningsdyktige til store svingninger i klima . Spesielt vind, varme og fukt påvirker komfortnivået vi føler på ute. (Olgyay, 1969).

I et frostklima, som i nord, påvirkes uterommene i stor grad av værforholdene (Mook, u.å). Store deler av året ligger uterommet dekket av snø og is. Vår oppgave som landskapsarkitekter er å forbedre komforten i uterommet. I et kaldt klima innebærer det å skape ly for vind, eller ta i bruk sol og lysreflektering. Lav solvinkel skaper utfordringer for utnyttning av lys i uterom. "En sårvendt skråning utsatt for sol, forsterket av lys reflektert fra vann eller snøens overflate, kan resultere i en lokal klimatisk nisje attraktiv for vegetasjon og utendørs aktiviteter i ellers kjølige omgivelser" (ibid.)

3.14 Tegneserien illustrerer forskjeller på klima i nord og i sør. Mens man kan sole seg i bikini i juni i Oslo, må man ha full påkledning i Kirkenes, litt satt på spissen (Illustrasjon: Tveito, 1984)

^

3.15
Sparkeføre i april. En typisk vårdag i nord. (Foto: Mariner, 2020)

>

3.16
For å løse utfordringene med et kaldt klima har man i stor grad tenkt skjerming i forhold til å bygge seg vekk. Her representert ved en ekstrem idé fra 1960, Richard Fullers dome over Manhattan. (Illustrasjon: Buckminster Fuller Institute, 1960).

Det lokale klimaet i by og tettsteder påvirkes av topografien, og av omkringliggende bygg og plassering og høyde på disse. Bygg, trær og generell ujevnhet i bakken kan forsinke vind. De lokalklimatiske forholdene kan variere med flere grader fra en sørvendt solvegg og et landskap i skygge. Ved å plante trær og busker, benytte vann eller strategisk valg av materialer, kan man øke komforten i uterom (ibid.).

White Arkitekter gjorde i 2017 en studie på klimatisk komfort i forhold til flytting av den svenske gruvebyen Kiruna (Diéguez, Duckhart, & Coccolo, 2017). Målet med studien var å teste materialbruk og plassering av trær for å oppnå best mulig klimatisk komfort i et subarktisk klima. Studien viser blant annet at valg av gatestein kan øke komfort.

Ved å bruke lys granitt kunne man få 40 minutter lengre klimatisk komfort på sommeren enn ved bruk av mørkere alternativer. På steder med lite direkte sol kan mørkt dekke være positivt i forhold til at det tar opp mer varme. Grønt i byrommet hadde en positiv effekt på klimatisk komfort og på mikroklimaet. I forhold til trær ble det trukket frem at de både senker følte temperatur ved å skape skygge, og skaper le for vinden (ibid.).

KYSTHISTORIE: FRA FISKEVÆR TIL TETTSTED

Et historisk tilbakeblikk gir en forståelse for hvordan samfunnet har formet seg og hvordan fellesrom i fiskeværet har oppstått. I den neste delen er det historien til Andøya og Andenes som løftes frem, med mål om en større forståelse av hvordan samfunnet har utviklet seg over tid.

Skrei og tørrfisk. Andenes var en gang et av Nordlands største fiskevær. Her ute i havgapet har folk bosatt seg og lært seg å leve av naturens ressurser siden jernalderen (Ijtsma, 2015). Bosetningen har vært bestemt av de stedege lokale forutsetningene, de vertikale bindingene. Å kunne foredle fisk i form av tørking skapte vekst langs kysten allerede fra 1200-tallet. Tørrfisk var en viktig handelsvare som ble sendt med jektene til Bergen og videre til Europa (ibid.). Næringen utviklet seg langs kysten og på øyene i Lofoten og Vesterålen på grunn av de klimatiske forholdene. Fisken hengene på hjeller nært sjøen hvor den tørkes naturlig av sol og vind. Med god tilgang på fisk og etterspørsel av tørrfisk fra sør ble grunnlaget for bosetning langs kysten lagt. Havet har vært den viktigste ferdselsveien og arbeidsplassen for de som har bodd her (ibid.).

Et fiskevær er ikke et entydig begrep. Det brukes gjerne om steder hvor en stor andel av befolkningen arbeider innen fiskeri, og hvor bosetning og næring er organisert rundt havna (Ellefsen & Lundevall, 2017). I Lofoten var fiskeværene ofte preget av å ha en væreier. Væreierne styrte fra de store hvite byggene, mens de mindre røde byggene, rorbuene, ble brukt av fiskerne. I Vesterålen og på Andenes var strukturen en annen, flere eiere. Man skilte gjerne mellom rorvær, med tilreisende sesongfiske, og helårsfiskevær. På Andenes var folk bosatt hele året på grunn av nærheten til egg, og muligheten for å drive jordbruk sommerstid (ibid.).

De store landområdene har over tid vært formet og brukt av menneskene som har bodd her. I tillegg til ressursene som havet ga har folk sådd, dyrket og høstet av jorda. De rike gressområdene på et sandholdig jordsmonn ga grunnlag for godt beite (Ijtsma, 2015). Langs strendene og i havkanten ble det hentet tang og tare til lagring for vinterfôr for husdyra, egg ble høstet fra klippene, og myrene var både viktig for å hente ut torv til brensel og for å høste av multebær (ibid.).

Fiskebønder. Å kunne spe på fisket med åkerbruk og husdyr var nødvendig for å kunne overleve. I Vesterålen regner man med at mellom 90-95% av innbyggerne på 1800-tallet var fiskebønder (Ijtsma, 2015). Gårdsdriften var begrenset til først og fremst å skaffe mat og andre nødvendige ting til familien. Kvinnene drev gården, mens mennene var på havet (Christensen, 2002). Å ha flere bein å stå på i forhold til inntekt og næring var viktig på grunn av svingninger i klima som kunne skape nød og ustabilitet. Kalde somre med mye nedbør skapte dårlige forhold for dyrking og tørking av fisk, mens vinterstormer og uvær satte fiskerne på land. Fiskebondens oppgaver var sesongbasert. På sommeren var det lange dager under midnattssola med slått, torving og sommerfiske. Aktiviteten som ble gjort på sommeren og høsten var viktig for å forberede seg på en lang og mørk vinter (Ijtsma, 2015).

Uår og vekst. Samfunnsendringer, politikk og klima har formet og endret bosetningen, byggeskikk og levemåte. 1800-tallet bestod både av nedgangstider og vekst (ibid.). Det startet med uår og dårlige tider presset frem av flere år med dårlig fiske, folkesykdommer og matmangel. Havet både gir og tar. Den dødelige stormen i februar i 1821 tok mange menneskeliv. Av åtte båter som gikk ut denne dagen kom kun to tilbake. 30 fiskere omkom og de aller fleste familiene på Andøya ble rammet. I årene etter ulykken sank innbyggertallet i Vesterålen og Andenes til et historisk lavpunkt. I 1850 var det kun fem familier boende på Andenes, tilbake på 1600-tallet hadde det vært nærmere hundre (ibid.).

>

3.17
Andenes i 1956. (Ukjent, 1956)

Langs kysten har været og de skiftene værforholdene alltid vært en viktig faktor. Det er værhardt både på land og sjø. Å tilpasse seg klima har vært essensielt. Uvær har tatt livet til mange som har vært avhengig av havet ressurser. Vinterstormer har skapt store ødeleggelser. Uttrykket å se i været brukes om å følge med på været. Været endres fort. Før meteorologisk data var fiskeren avhengig av å kunne forutse skiftninger i været. Å tolke tegn i naturen var livsviktig kunnskap som gikk i generasjon til generasjon (Christensen, 2002).

Storstormen som tok så mange menneskeliv utløste det som skulle gjøre Andenes til et fiskevær med sterk status igjen. I løpet av siste halvdel av 1800-tallet ble det bygget losstasjon, fyr og molo (Dahle, 2006). Med statlig satsning opplevde Andenes igjen vekst. Bygging av fyret ble viktig for orientering og trygghet på sjøen. Fyret skulle opprinnelig bygges i stein, men ble i stedet bygd på en ny måte, i støpejern kledd med tegl på innsiden. En økning i folketall og bedre økonomi førte med seg boligutbygging og urbanisering. Før den tid hadde landskapet vært preget av små gårdsbruk i klynger med fiskehjeller og naust (Ijtsma, 2015). I arkivet til Andøy kommune ligger et håndtegnet kart fra 1906. Kartet viser Andenes delt inn i en rutenettstruktur og er den første kommunale reguleringsplanen for stedet. Bebyggelsen er delt inn i ruter, med rettlinjede gater.

Planen ble i etterkant mer tilpasset de byggene som allerede stod her. Som i resten av Europa ble slike reguleringsplaner lagt for å hindre spredning av brann. På Andenes kom planen i kjølvannet av brannen på slutten av 1800-tallet som tok med seg store deler av trehusbebyggelsen i Værret. Tett bebyggelse, og sterk vind gjorde den utfordrende å slukke (ibid.).

Planen fra 1906 viser en fremtidsoptimisme. Det viste seg å være riktig. I 1921 var Andenes det største tettstedet i Vesterålen (Ijtsma, 2015). Det var flere årsaker til at Andenes fikk vokse. Tilflytterne som kom i denne perioden kom i stor grad på grunn av byggeprosjekter innen infrastruktur og fiskeri. Vei fra Risøyhamn til Andenes – Andøya på langs – stod klar i 1910. Samtidig ble det bevilget penger til Hurtigruteanløp i Risøyhamn. Før veien ble bygget gikk det rideveier langs strandkantene og sti over fjellet. At det ble enklere å komme seg rundt hadde også betydning for kommunikasjonen (ibid.). Da moloen stod ferdig var det en av landets lengste. En trygg havn beskyttet båtene fra nordvesten og man ble friere i forhold til flo og fjære. Inne i havna var det rolig når det stormet utenfor. For å frakte stein til moloen ble det bygget jernbaneskiner fra Merkesfjellet til havna. De store steinene ble boltet sammen så de ikke skulle bli tatt av vinden.

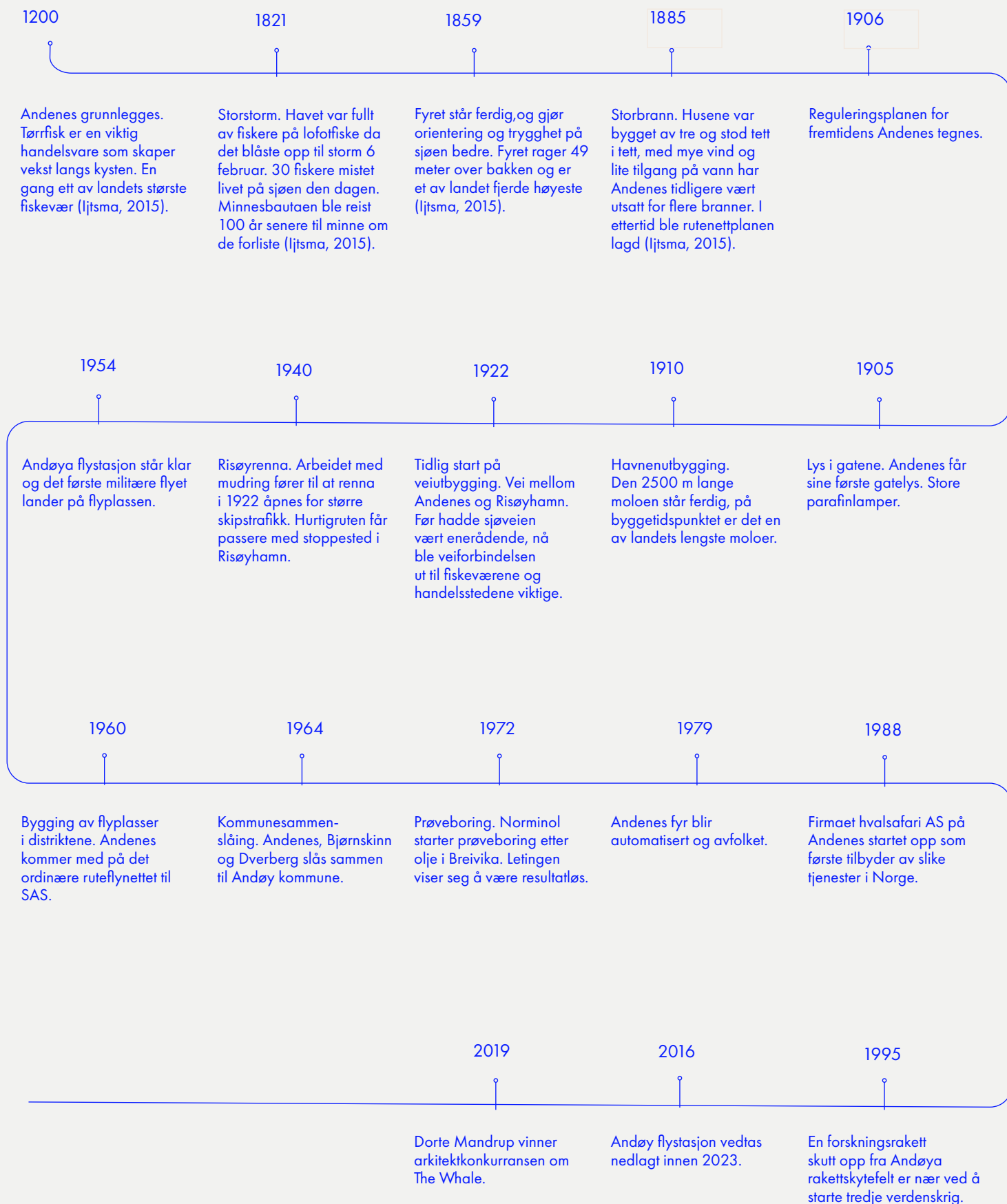
3.18
Reguleringsplan fra 1906.
Kartet er tegnet av den originale planen som ligger i arkivet til Andøy kommune. Fritt etter (Kart: Andøy kommune, 1906)

^ 3.19
Andenes 1906, særlig del av
bebyggelsen. Bilde tatt samme år
som ny reguleringsplan ble tegnet.
(Foto: Ukjent, 1906)

^ 3.20
Oversiktsbilde Andenes. (Flyfoto:
Kystverket, 1934).

Tilgangen til havet som en allmenning har vært selve ekistensberetningen til lokalsamfunnene langs kysten i Nord-Norge (Strøksnes, 2006, s.35).

Byggingen av fyret og moloen kom som en del av en satsing langs hele kysten, og var viktig for fiskerne, Hurtigrutene og den økende skipstrafikken. Molo med mudret havn og havnevesen, fiskemottak, lokal fiskeflåte og økonomi basert på kombinasjonsbruk representerer det tradisjonelle fiskeværer slik det så ut fra starten av 1900-tallet. (Ellefsen & Lundevall, 2017)

Bygg og uterom i møtet mellom hav og land. Bygningstypologien i fiskevær bestod av bygg og anlegg knyttet til fiskeri, gårder og uthus, og boliger (Ellefsen & Lundevall, 2017). I Veita på Andenes var husene bygd tett i tett. De dannet nesten en egen bydel, med flere familier per hus. Å bygge tett, i klyngetun, ga skjerming mot vær og vind. Møteplassene var som regel knyttet til arbeidsplassen, enten det var kaia, torvmyrene eller beitemarka. Kaiene var fiskeværenes torg (Ellefsen & Lundevall, 2017, s 62). Mye av arbeidet ble gjort utendørs, og det ble derfor bygget uteområder som var halvveis eller helt overdekte. Disse ble samlingsplasser og viktige fellesrom i ly for nordvesten. Kai med mottak og brygge var gjerne det første sporet av fiskeri på land. Disse ble bygget i tre med stolpekonstruksjon, grovt bindingsverk og lett panel (ibid.).

Et samfunn av tilflyttere. Før vei var bygdene langs kysten ofte ganske isolerte. Det skapet et sterkt samhold blant de som bodde her. Tilstrømming av folk utenfra ga kystsamfunnene tilgang på andre impulser innen kultur, politikk og religion. Hvalfangst, Lofotfisket, og store byggeprosjekter tiltrakk mange nye tilflyttere før 1900-tallet. I 1875 var over 11% av befolkningen i Nordland født i Sør-Norge. På grunn av de mange tilflytterne kan samfunnet karakteriseres som et åpent samfunn (Ijtsma, 2015). Før den tid, på 1600-tallet, kom mange nederlendere hit for å drive hvalfangst. Jektefarten til Bergen, og senere pomorhandelen med Russland, har knyttet Andenes til resten av verden. Etter 1960 var det i større grad offentlige arbeidsplasser og forsvaret som trakk folk utenfra.

Årene etter andre verdenskrig preges av kraftutbygging, industrireiseing og et oppsving i arbeidsplasser. De tre kommunen på Andøya; Bjørnskinn, Dverberg og Andenes, blir i 1964 slått sammen til Andøy kommune med Andenes som det nye kommunesenteret. Nasjonalt introduseres studielånet som gjør det mulig for flere å ta høyere utdanning. Det fører til en stor vekst i offentlige stillinger på siste halvdel av 70-tallet. 1970 ble en tid for urbanisering av den norske landsbygda. Fraflyttingstendensen bremser opp. En stor andel unge flytter ut i distriktene etter endt utdanning, noe som ga nytt liv til mange små kommuner. (Strøksnes, 2007). I 1966 var kommunen den største arbeidsgiveren på Andøya (Dahle, 2006).

Sammen med arbeidsplasser i kommunen ga militær utbygging befolkningsvekst i Nord-Norge. NATO ønsket seg en strategisk base for å kunne være i forsvarsposisjon mot Sovjetunionen, valget falt på Andenes. I 1952 overtar forsvaret et stort område sør på tettstedbebyggelsen. Området omfattet bygda Haugnes som ble fraflyttet og revet i det som var den største eksproprieringssaken som til da var gjennomført (Forsvarsbygg, 2005). Byggingen av flyplass på Andenes og militæranlegget økte befolkningen betydelig frem mot 1970. Innen da var det også anlagt en tverrvindbane slik at SAS, og andre sivile rutenfly, kunne lande her (ibid). Senere ble Andenes base for Orion-flyene, som overvåker havområdene våre. Flystasjon førte med seg arbeidsplasser og vekst i befolkningen. Det ble derfor i årene etter bygd mange boliger for å huse soldater og andre som var tilknyttet forsvarsvirksomheten på flystasjonen. På 70-tallet ble boligfeltene i Merket bygget ut i med firemannsboliger eller atriumhus.

3.22
Arbeid. Møteplasser
tilknyttet arbeidsplassen.
Fiskemottak på havna,
fiskeindustri, og
sausanking på Toften.
(Foto: Berglind, 1965,
1964, 1957)

Fra naust til garasje. Å være fiskebonde, med en fot innen gårdsdrift og en innen fisket var ikke lengre lønnsomt. Blikket vendes innover mot bilen og veien – den nye livsnerven i landskapet. Naust som tidligere har blitt brukt til lagring av båt, ombygges til garasje (Christensen, 2002). Et tydelig tegn på en endring i tiden. Bilen gjorde folk mer mobile og det ble mulig å ta seg jobb andre steder enn man var bosatt. På den måten knyttet det regionene bedre sammen.

Privatbilisme, brobygging og lastetransport endret i stor grad næringslivet og befolkningsstruktur. Tettstedene bygges med bilen i fokus og sentrumskjernen strekkes utover. Samfunnet og arkitekturen blir stadig mer global. Fra 60-tallet bygges boligområder etter reguleringsplaner stadfestet av Kommunaldepartementet (Ellefsen & Lundevall, 2017). Bilen endret hvordan by og bygd ble planlagt, og hvordan folk beveger seg.

3.23
Fritid. Tidligere har møteplassene vært i tilknytning til arbeid, nå ble det mer rom for fritidsaktiviteter som fiske, multeplukking og biltur. (Foto: Berglind, 1965, 1969)

Søndag. I fiskevær var bebyggelsen sjelden organisert rundt torg og plasser. Gata var et viktig fellesrom og ble brukt til samlinger og feiring av merkedager (Ellefsen & Lundevall, 2017). Hager, naturområder og gater ble mest brukt i helgene og aller mest brukt på søndagen. I de private hagene ble det plantet rabarbra, humle, blåstengler, reinfann, rips og rogne-trær. De private hagene var små og blomstene man plantet kom fra avling fra familie, det var nesten som en arv man fikk med seg.

Trær og busker ble hentet fra nærmeste skogområde og plassert i hagen. Det var ofte rogn, selje, bjørk og hegg. Frø ble sanket på slutten av sesongen for så å sås ut igjen neste vår. Strandgatene ble brukt til å spasere søndagstur iført søndagsklær. Strendene var også en lekeplass for barn. Flo og fjære, tang, skjell og drivved skapte et magisk sted for lek. Ofte får hagene gro fritt innenfor de avgrensede rammene, som en kontrast til landskapet rundt (Hage, Haugdal, Hegstad, & Tanguay, 2015).

3.24
Paviljongparken , 17 mai
(Foto:Berglind, 1971)

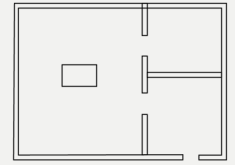
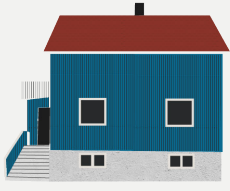

3.25
Samlingspunkt ved
minnesbautaen tett på
havna. (Foto: Berglind,
1964)

3.26
Storgata en aprildag
(Foto: Berglind, 1964)

Bautaen på Værbakkan var en viktig møteplass for fiskerne i Værret. Tett på havna, og i krysningspunktet mellom to veier. Her ble det diskutert, delt nyheter og spyttet tobakk - Særlig dreide praten seg om fiske, vær og vind (Ijtsma, 2015). Da gammelmoloen ble bygd, ble det bygd på ei kai i stein på innersiden, med gelender rundt. Dette ble et populært samlingssted kalt Danseplattingen (ibid.). Gatene og plassen ble brukt til markeder hvor selgere kom tilreisende fra. De ble holdt årlig på faste dager i de ulike bygdene og fiskeværene i nord (Ijtsma, 2015).

3.27
Husbankhus over to plan og høy kjeller. På 70-tallet kom atriumhusene med flatt tak.

3.28
Den midnorske stuetyper. Fritt tegnet etter diagram i (Ellefsen & Lundevall, 2017)

3.29
Flyfoto en vinterdag i 1969. Bildet viser Husbankhusene på rekke og rad (Foto: Berglind, 1969)

Husbankhus. Etter andre verdenskrig ble det bygget mye i distriktene. De fleste husene som bygges ble bygd etter tegning og med lån fra Husbanken. Husbankhusene bygget på 50 og 60-tallet var kvadratisk i form, med et utstikkende inngangsparti. De fleste husene var like. De ble bygget på en høy grunnmur med pipeløp i midten, fellesrom som stue og kjøkken i første etasje, og soverom i andre. Inngangen bestod ofte av et vindfang, med lufteveranda på toppen. Husene ble kledd med panel, eternittplater eller aluminiumsplater. De to siste i håp om vedlikeholdsfri beklødding. Ordet eternitt kommer fra det engelske eternity. På taket var gjerne rødmalte bølgeblikkplater.

Nordlandshuset, eller den tradisjonelle midnorske stuetyper, var gjerne smalere, med kvist og bratt takvinkel. Siden husene stod tett i tett innenfor kvartalene ble det vanlig å gjerde inn egen tomt med port og stolper. Veranda på huset hørte ikke fiskebondens livsstil til, men ettersom forholdene og økonomien bedret seg ble det mer vanlig å bygge. Som Christensen skriver ble åpen verandadør senere "et signal om den nye livsstilen – en livsstil som i og for seg kan realiseres bedre i sørlige strøk" (Christensen, 2002). Mange av de gamle husbankhusene er i dag ombygd og påbygd med nytt panel, større vinduer mot havet, veranda og levegg. Blant folk ble det kalt velstandsvorter, et tegn på bedre økonomiske tider.

ANALYSER

LANDSKAPSKARAKTER OG STADKJENSLE

- + Kapitlet gir en forståelse av landskapet som er karakteristisk for Andenes
- + Metoden som er brukt er landskapsressursanalyse, hvor funnene som kommer frem blir viktig for å svare på hvordan uterom bedre kan tilpasses et værhardt kystlandskap.
- + Analysen baserer seg på observasjoner i felt og intervjuer og legger grunnlaget for senere drøfting.
- + Kapitlet avsluttes med en oppsummering av viktige funn.

LANDSKAPRESSURSANALYSE

LANDSKAPRESSURSANALYSE

Som analysemetode er landskapsressursanalysen (LRA) valgt. LRA er et verktøy for kartlegging av viktige stedlige ressurser. Metoden danner utgangspunkt for utvikling av mulighetsstudier med tanke på å aktivisere natur- og kulturressurser i landskap og lokalsamfunn, for bærekraftig verdiskapning og stedsutvikling (Clemetsen & Stokke, 2014). LRA legger vekt på relasjonen mellom landskap og menneske, i tråd med landskapskonvensjonen definisjon av landskap. Analysen deles opp i to deler.

DEL 1 - LANDSKAPSKARAKTER

Landskapskarakteranalyse forklarer landskapets særpreg, påvirkning og samspill. I landskapet ligger det mange ressurser som kan være viktig for en kommune å kartlegge i forhold til fremtidig utvikling. Som utgangspunkt for analysen er Miljødirektoratets Veileder Metode for landskapsanalyse i kommuneplan brukt som en hjelp til fremgangsmåte og oppdeling av tema. Veilederen deler analysen i tema og fokuspunkter som tilpasses i forhold til skala og problemstilling (Miljødirektoratet & Riksantikvaren, 2011). Den er basert på litteratur, egne observasjoner og fagkunnskap. Formålet er å finne ressurser i landskapet som kan løftes frem for videre strategier og tiltak.

DEL 2 - STADKJENSLE

Stadkjensleanalysen er analyse av folks relasjoner til landskap, slik folk oppfatter det. Den er basert på intervjuer gjennomført i løpet av feltarbeidet og gir noen idéer om hvordan folk bruker hverdagslandskapet sitt. Målet er å kartlegge folks tilknytning til landskap, dialogen som oppstår mellom mennesker og sted.

MÅL FOR ANALYSEN:

- Kartlegge de overordnede formene som gir karakter til området. Hva karakteriserer landskapet på Andenes?
- Undersøke hvilke ressurser som ligger i det materielle og immaterielle landskapet.
- Avdekke utfordringer knyttet til arealbruk, avgrensinger, ferdsel i landskapet og i den urbane strukturen.
- Undersøke hvilke fellesområder/rom som har vært viktige i fiskeværet. Finnes det spor igjen i landskapet?
- Hvordan er landskapet og folkene som bor her påvirket av det værharde kystklima? Spor etter klimapåvirkning på vegetasjon og sted

>

4.1
Oversiktskart over
Andøya. På den nordligste
tuppen ligger Andenes,
analyseområde. (Kartdata:
Kartverket, 2019)

OMRÅDEAVGRENSING

I analysen er det Andenes tettsted i sin helhet som er fokusområdet. Stedet er ikke delt opp i delområder ut i fra landskapskarakter. I de to første delene av analysen er et utvidet område tatt med, som vist på flyfoto på neste side. Fra del tre og utover fokuseres det på to områder av tettstedet, Andenes nord og Andenes sør. De to områdene er valgt fordi de rommer de fleste uterom, kvaliteter og særtrekk med landskapet, som nevnes i begge analysedelene.

DEL 1 - LANDSKAPSKARAKTER

Landskapskarakteranalysen deles opp i fem deler: Landformer og vann, vegetasjon, bebyggelse og arealbruk, kulturhistorien i landskapet, og romlig-estetiske forbindelser.

01 LANDFORMER OG VANN

Skal gi en oversikt over store og mindre landformer og vann. Disse ligger til grunn for området landskapskarakter. På Andenes er det det flate kystslettelandskapet med sjø og holmer på tre kanter som definerer landskapsrommet. Myr- og fjellområdene i bakkant er viktige overordnede landformer på øya.

02 VEGETASJON

Vegetasjon omfatter ulike vegetasjonstyper og sammensetningen av disse. Sammen med det første temaet utgjør de det økologiske aspektet av analysen – naturgrunnlaget. Her ute i havgapet er vegetasjonen påvirket av vær, vind og salt. Store åpne myrområder med lyng og våtmarks-planter, strandeng, og gressletter preger landskapet. Det er få trær, som gir god sikt.

03 BEBYGGELSE OG AREALBRUK

Næring, bosetning, infrastruktur, rekreasjon og opplevelser som preger det fysiske landskapet. Det omfatter også endringsprosesser og overgangssoner. Tettstedet er bygget opp rundt en rutenettstruktur som har lagt føringer for utviklingen.

04 KULTURHISTORIE I LANDSKAPET

Spor etter en tid som har vært. På Andenes er det gårdshaugen som strekker seg øst-vest ved havna som forteller en viktig historie om hvordan bosetning har vært tilknyttet havna og havets ressurser. Den militære historien til stedet er synlig i holmer og bakker.

05 ROMLIG OG ESTETISK VERDI

Hav på tre kanter definerer det åpne landskapsrommet. Andenes ligger eksponert til for vær og vind. På kystsletten er det god sikt alle veier. Inne i tettstedet er det den lave bebyggelsen som skaper rom og gir oversikt.

LANDFORMER OG VANN

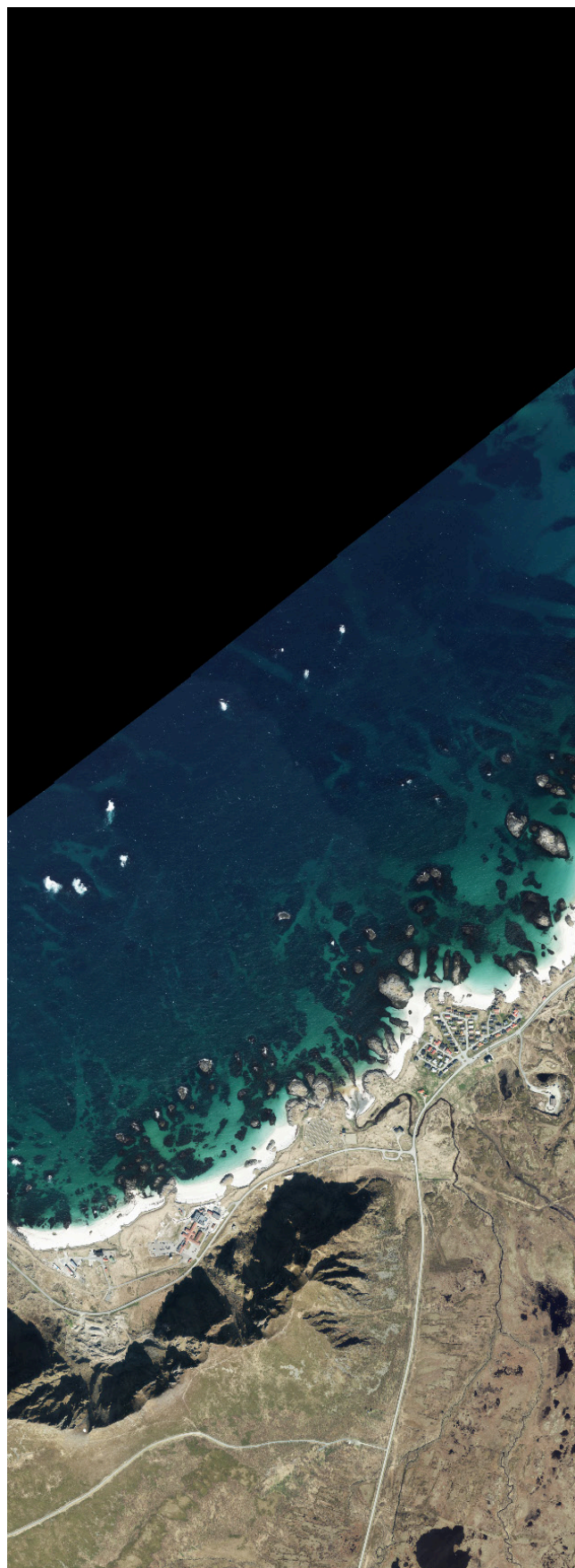
“Nordnorske fiskevær er ofte enkle å avgrense, i alle fall hvor fjellet reiser seg bratt opp like innafor”
(Ellefsen & Lundevall, 2017)

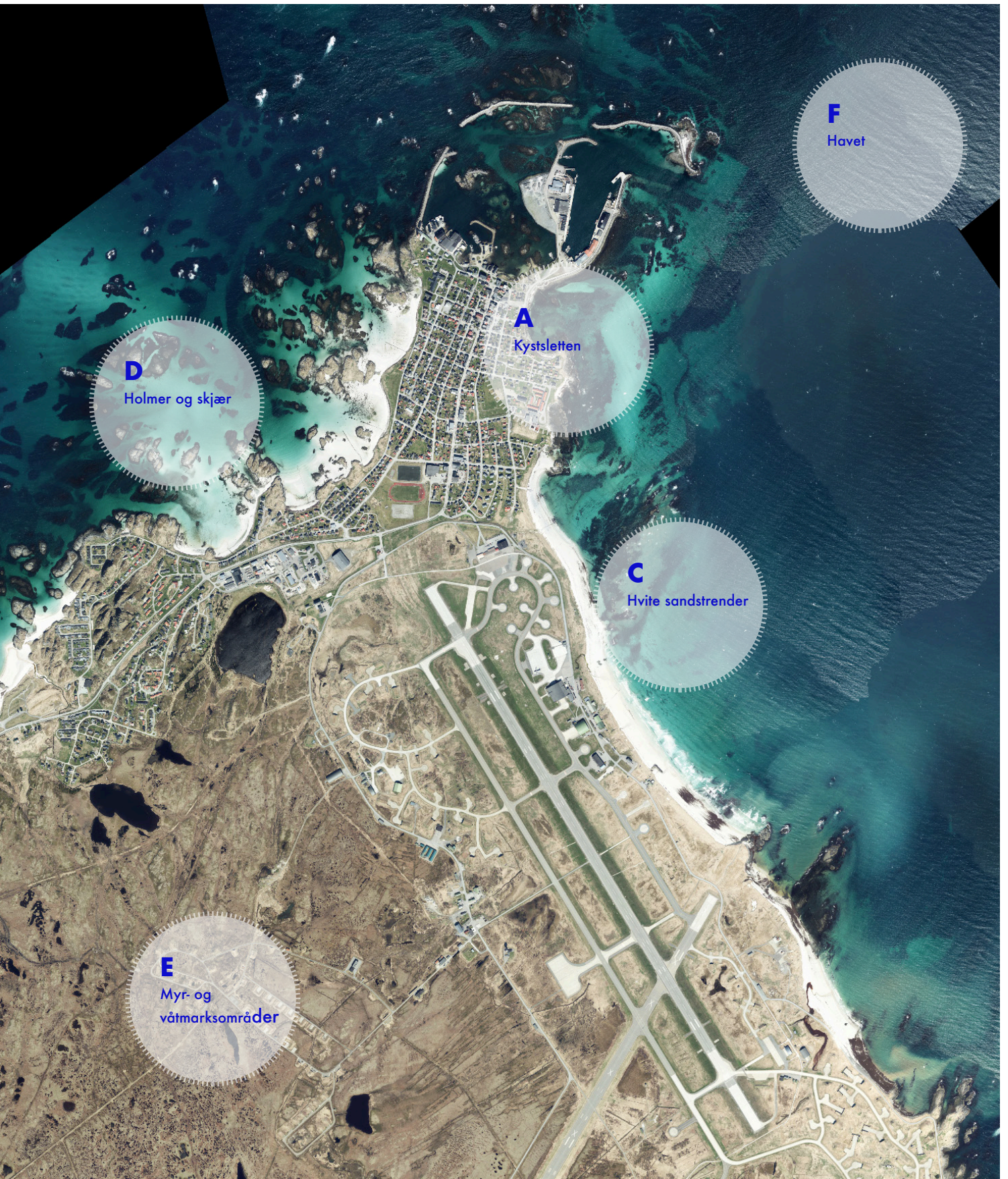
Kystslette. Lange hvite sandstrendene, graskledte landskap og store myrområdene er karakteristisk for Andøya (Puschmann, 2005). Landskapet på og rundt tettstedet beskrives som ett flatt kystslette-landskap, hvor den viktigste romdannende faktoren er havet. Ytterst på spissen, hvor det er tettest befolket, avgrenses landområdet av hav på tre kanter. Andfjorden deler Andøya fra Senja i øst, mens i vest er storhavet med sin uendelige horisont. Her er det et langt platå med sandbanker som strekker seg et godt stykke ut før det blir brådypt.

Seks overordnede landskapsformer kan brukes for å karakterisere landskapet: Kystslette med tett bebyggelse (a), fjellrekken i sør som danner en karakteristisk silhuett (b), de hvite strendene i øst og vest som strekker seg rundt hele øya(c), holmer og skjær som bryter gjennom vannflaten i vest (d), de store våtmarksområdene med innsjøer (e), og havet (f).

>

4.3
Overordnede
landskapsformer som
karakteriserer landskapet
ytterst på Andøya.
(Ortofoto: Norgebilder)

D
Holmer og skjær

A
Kystsletten

F
Havet

C
Hvite sandstrender

E
Myr- og
våtmarksområder

4.4: LANDFORMER OG VANN

Bildet er tatt fra Fyret og viser landskapet på Andenes mot sørvest. I forgrunn er det holmene som preger landskapsbildet. Her strekker strandflata seg under vann, i skillet mellom flo og fjære. I bakgrunnen rager de snødekte tindene. På baksiden av Skarvtindan ligger fiskeværer Bleik. Bleiksøya er Nordland nordligste fuglefjell og er et fredet naturservat. I øst er det flate kystslettelandskapet synlig. Platået består av store myrområder som strekker seg inn til kanten av fjellene.

STRANDA
Bred strand som strekker seg fra Fyrvika til Kjerringneset. Vernet friområde.

ANDMYRA
Myrområde som strekker seg fra starten av tettstedsbebyggelsen over hele kystsletten til kanten av fjellene. Våtmark preget av store og små innsjøer.

PRESTHOLMEN
Flere gressklede holmer som ved fjære sjø er tilgjengelig til fots fra stranda.

MØRSE
Innerste i overgangen mellom myr og fjell. Skog- og friområde med turstier.

MERKET
62 moh
Fjell med skarpe tinder. Står ganske alene som det høyeste punktet ute på kystsletten.

KJERRINGNESSET
Et av nessene på vestsiden som deler opp strendene i vikar.

GAMHOLMEN

SLØYKEN

RAMNAN (Alomar)
376 moh
Populært turmål med kjørevei
opp. Base for satellitvirksomhet.

ANDHAUET
288 moh

RØYKEN
468 moh

MERKESHOLMAN

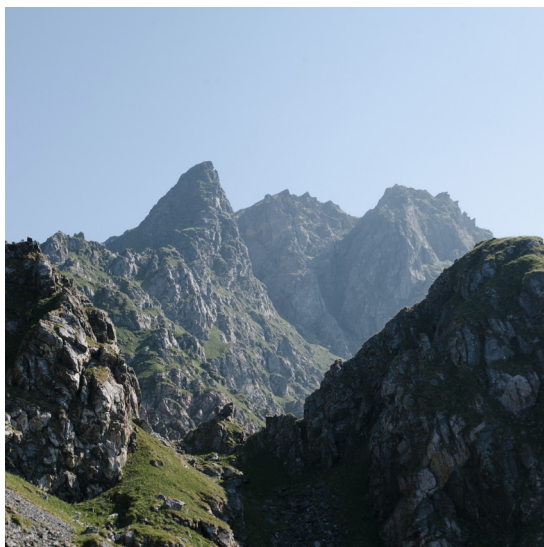
SKARVTINDAN
Fjell med skarpe tinder. Deler
tettstedet Andøya fra
fiskeværret Bleik.

BLEIKSØYA
Nordlands nordligste fuglefjell.
Vernet naturområde med
lundefugler og krykkjer.

Ut mot egga og
Storhavet

RAVNHOLMEN

Fjell. Selv om landskapet er flatt skal det ikke mer enn å snu seg mot sør for å se tinder som er så typiske for Lofoten og Vesterålen. Her er et markant skille mellom det flate platået med myrområder og bebyggelse, og fjell som stiger rett opp. Tindene skaper en karakterdannende silhuett i sør. Fjellkjeden deler Andøya i en tydelig øst og vestsider. Den høyeste tinden man kan se fra Andenes er Røyken med sine 468 moh.

Nede på platået hvor Andenes ligger er det et mindre fjellområde som skiller seg fra platået rundt. Merkesfjellet eller Merket (62 moh) fremtrer som et landemerke. Selv om fjellet er forholdsvis lavt har det spisse tinder. I tillegg til Merkesfjellet finnes det noen mindre bakker og åser blant bebyggelsen. Den mest markante bakken, Værbakkan, er en forhøyning som strekker seg langs havna fra øst til vest. Det er ikke en naturlig terrengform men en gårdshaug med lag på lag av eldre bosetning.

Strand og holmer. Det finnes mer eller mindre sammenhengende strandlinje rundt hele Andøya. Her har isen og havets bevegelser formet de marine strandavsetningene over lang tid. På Andenes er det strandlinjen på vestsiden som er den bredeste og mest tilgjengelige. Her dukker fine sandstrender opp mellom berg og viker. Den lengste stranden finnes på østsiden men er på grunn av det avstengte området til flyplassen ikke tilgjengelig.

Strandflata strekker seg langt ut i sjøen hvor den brytes av holmer og skjær. De mange små og store holmene er karakteristiske for stedet og er i stor grad med på å danne det helhetlige landskapsbildet. De fleste holmene består av bart fjell, men noen har et tynt lag med løsmasser som gir grobunn for gress og urter. Noen av holmene ligger så nært land at de er tilgjengelig til fots når det er fjære.

<

4.5
Ved Oksebåsen går landskapet over til å bli et tindepreget ås- og fjellandskap med hei over skoggrensen (Erikstad, 2019).

^

4.6
Møtet mellom hav og land. De brede strendene i vest hvor tidevannet bestemmer hva som er over og under vann.

^

4.7
Merkeselva renner ut i
havet på vestsiden. Elva
graver seg ned i sanden
og endrer løp.

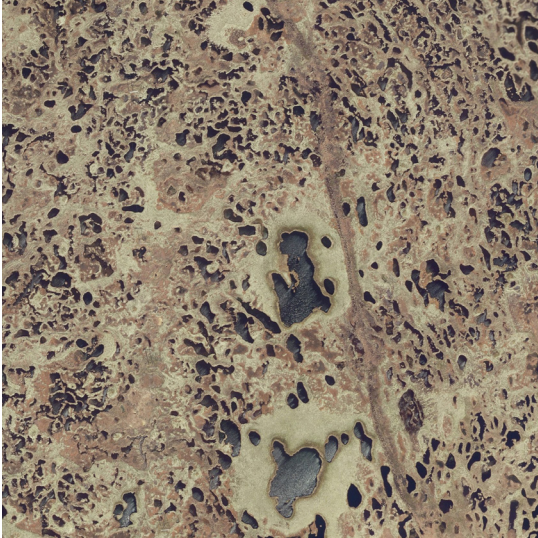
>

4.8
Storhavet. Holmene og
horisonten i vest.

Myr og vann. Ved landheving etter siste istid for 10 000 år siden kom mer og mer av strandflaten til syne og det begynte å gro i sandmassene. Over tid har døde planterester lagret seg lagvis og dannet de store myr og torvområdene som man finner her ute (Folden, 1980). Landskapet på store deler av plattået er myr med små og store vann. Et av de største vannene, Kleivvatnet, ligger nært bebyggelsen og er derfor godt brukt til rekreasjon. Steinsvatnet og lille Steinsvatnet ligger også tett på og er en forlengelse av friområdet rundt Kleivvatnet. Fra Steinsvannet renner Merkeselva ut i havet i vest. Når elva møter sandmassene danner den et meanderende elveløp som skifter retning og graver seg ned. I løpet av året vil vannmassene i elva variere, og danne ulike mønstre i den myke sanden. Hvordan elven møter havet vil variere av flo, fjære og bølgeerosjon. Bølgene flytter på sanden og deler samtidig elven opp i flere løp. Det viser hvordan naturen endrer seg og skaper opplevelser som er ulikt for hvert besøk.

Hav. Under havflata strekker kontinentalsokkelen seg videre ut til eggja, hvor det fort blir brådypt. Selv om man ikke kan observere det fra land er det rik natur også under vann. På Andenes er tilgjengelig landareal styrt av havet gjennom flo og fjære. I Andfjorden er det registrert større forekomster av verdfullt marint liv som er vernet. Her finns korallrev, bambuskorallskoger, og ruglbunn av en størrelse som er unik i europeisk sammenheng (Ngu, 2010).

VEGETASJON

Våtmark. Ved å studere flyfoto kan man se at de største sammenhengende vegetasjonsstrukturene her er myrområdene som starter ved bebyggelsen i sør og strekker seg over hele platået mellom fjell og kyst. På Andøya dekkes omtrent 30% av landarealet av myr (Folden, 1980). Natur i Norge beskriver områdene sør for bebyggelsen som kystslettelandskap med høy grad av våtmarkspreget (Erikstad, 2019). Myrområdene er flate, med lav vegetasjon. Visuelt gir det store, åpne landskap med god sikt. Myra dekkes av torvmoser, lyng og myrull. De store områdene gir gode vekstforhold for multebæra. På vinteren egner det flate myrlandskapet seg godt til skiløyper.

Strandeng. Der kystsletten møter havet finnes strandsonen. Selv om man på folkemunne sier at man skal ned i fjæra så ligner strendene her mer på hvite sandstrender som man kjenner igjen fra sørligere steder. Det er også denne fine sanden, flyvesand, som danner grunnforholdene for området hvor det i dag er tettbebygde. På sanden, langs strendene, er det store felt med gress og urter. Her i overgangssonen mellom hav og land er vegetasjonen sterkt preget av vinden. Det lange gresset legger seg flatt over bergene i tråd med fremherskende vindretning. Når snøen smelter dukker det opp et rikt og fargerikt planteliv langs strendene med typiske strandengarter som vikke, strandnellik, soleie, jåblom, ryllik og blåkløkker.

<

[4.9](#)
[De store våtmarksområdene i sør sett ovenfra. \(Flyfoto: Norgebilder\)](#)

^

[4.10](#)
[Strandeng i Merket. \(Foto: Strand, 2017\)](#)

>

4.11
Stier over gressklede
holmer.

^

4.12
Merker i sanden etter siste
flo.

Tråkkestier. Langs bergene i vest er det tydelige tråkkestier i gresset. Tidligere har områdene her vært beiteområder drevet av fiskebøndene. Der beiting har opphørt samler gresset seg i ildrottuer som gjør det utfordrende å ferdes. Her er mange stier som krysser hverandre. De er tydelig i landskapet langs stredene på begge sider. De oppstår der tråkk har slitt bort vegetasjon og skaper stier av nedtråkket gress eller hvit sand. Stiene viser tydelige bevegelsesmønstre og gir en tydelig indikasjon på at områdene langs stredene er godt brukt til tur. I februar vises ikke stiene i sand eller som tråkk, men som striper av snø i et ellers bart landskap.v

Fjæra. I fjæra er det mye liv. Strandsonen deles inn i vekstsoner i forhold til påvirkning av salt og vann. Fjæresonen, eller tidevannsonen, er det feltet som dekkes av vann når det er flo sjø, og som er eksponert for luft ved fjære sjø. Organismer som lever her er tilpasset de ekstreme forskjellene. I sanden kan man tydelig se høyeste nivå for flo. En tynn saltlignende stripe av snø viser hvor vannet har stått tidligere på dagen.

Naturlig og plantet skog. Naturlig for området er trær som hører hjemme i boreal løvskog. I kanten mellom platå og fjell finner man hardføre løvtrær som bjørk, selje og rogn. Ved Mørse, som er et populært turområde innerst ved fjellene, er en av de største attraksjonene en bjørkeskog med trær som står tett i tett, den kalles for eventyrskogen. Ute på den åpne kystsletten er det derimot få trær som vokser i større grupper. Selv om det er løvfellende trær som vokser naturlig finnes områder med tilplantet gran og lerk. Grana har, som mange andre steder her nord, blitt plantet ut i felt langs fjellssidene. Rundt Kleivvatnet er det plantet gran i forbindelse med turistien, sannsynligvis for å skape rom og le for vindene. På flyfoto kan man se at grana har spredt seg til områder også utenfor stien. Siden den ikke er stedegen endrer den den økologiske sammensetningen. De som bor i området kan fortelle at det tidligere var gode plasser her for å plukke blåbær, mens siden grana kom har blitt færre.

Hagelandskap. Ute på neset er det meste av vegetasjon kulturpåvirket og menneskeskapt. Det er gjennom årene lagt til store mengde fyllmasse over massene med sand. Dyrking og husdyr er i dag byttet ut med boligområder og hager. De fleste eneboligene har en inngjerdet hageflekk med vegetasjon som utfordrer det barske vekstmiljøet. Selv om man kan finne lune plasser er hardighetssonen for vekst klassifisert som H6 (Hageselskapet). Fra tidligere av har plantene som vokser i hagene blitt hentet fra utmark. Typisk finner man selje, bjørk, rogn i tillegg til hageplanter som rips, rabarbra, aurikkel, og tysenfryd.

I sentrum av Andenes hvor det er tettest bygd er det få områder med vegetasjon. Langs hovedgaten er det plantet gatetrær, men vind tar tak i greiner og gjør det vanskelig med etablering. I bedd langs veikant og i byrom er det i hovedsak gress.

4.13
Arter som er vanlig å finne i hager i nord. Aurikkel, rabarbra, tysenfryd, tromsøpalme, bjørk, rogn, lerk, soleie, selje, blåtopp, rips og geitrams.

4.14
Plantet skogområder ved Kleivvatnet

>

4.15
Krokete trær og busker i en hage i Værret.

>

4.16
Åpent kystlettelandskap.
Bilde tatt fra Andhauet.

Vekstforhold. Vekstsesongen er kort, og med en lang vintersesong er det begrenset hvilke arter som kan trives her. Mye vind og salt tørker ut jorda og gjør forholdene vanskelige. Vinden påvirker trærnes høyde og voksemåte. Trær som står utsatt for sterk vind vil ha hemmet høydevekst og bøye og krumme seg nedover. Selja og bjørka på Andenes ser ut som fjellbjørker der de kroker og krummer seg i forvridde former, de blir som regel ikke høyere enn 6-8 m. Inne mellom husene, i le i hager og gater, kan trærne vokse seg høyere.

Sjikt og sikt. Siden det meste av vegetasjonen er lav vil det ikke være store forskjeller i sikt fra sommer til vinter. Langs strendene er det nesten kun utelukken- de vegetasjon i lavere sjikt. I tillegg til en og annen krokete bjørk og selje finnes skoger av tromsøpalmer. Tromsøpalmen ble tidligere sett på som en viktig le-plante og en plante med stor pryddverdi. På mange gamle familiebilder er Tromsøpalmen sentral som et estetisk element i bildet. Den er i dag svært synlig i landskapet, og vokser langs kysten, i hager og på ubebygde områder uten skjøtsel. Tromsøpalmen regnes som en fremmedart med høy risiko for spredning.

BEBYGGELSE OG AREALBRUK

Tettstedet Andens strekker seg fra Bleiskrysset i sør til havna i nord. Bebyggelsen har gradvis spedt seg fra havneområdene og videre sørover langs kysten av vestsiden, med boligområder som Toften og Merket mellom bergene. I øst ligger Andøya flystasjon, og hindrer for videre boligutbygging. Det nesten 15 000 daa store militærområdet er gjerdet inn, med en offentlig inngang i nord, knyttet til flyplassen. Det er kystslette med våtmark og strender som preger landskapsbildet innenfor gjerdet. Tettstedet er naturlig avgrenset av hav på tre kanter, men i nord har det over tid blitt fylt ut for å utvide havneområdet. Sjøgata, som tidligere lå nærmest kystlinjen, ligger i dag et godt stykke opp på land. Dette kan man også se på større steder i Vesterålen som Sortland og Myre. Et annet eksempel er Tromsø hvor landarealet i løpet av de siste 40 årene har vokst med 15% (Larsen, 2019).

Sentrumstrukturen går under navnet Værret som nok henger igjen fra den tiden Andenes først og fremst var et fiskevær. I Værret ligger bakeri, spisesteder, butikker, turistinformasjon, vinmonopol og mer. Den øvre delen av Storgata ble for noen år tilbake bygget om til miljøgata. Her er farten senket, fortaene gjort brede, gata enveiskjørt, og det er satt opp benker og trær i rekker. I krysset mellom Storgata og Sjøgata står minnesbautaen som forteller historien om de som omkom på havet under vinterstormen i 1821. Det var her fiskeren tidligere møttes for å slå av en prat på søndager. I dag er bautaen lyssatt, og området fremstår fremdeles som et midtpunkt mellom Storgata som strekker seg nord-sør og Sjøgata som går øst-vest. Her i krysset ligger også det som kanskje er Andøya eneste kjøpesenter, i et glassoverbygg med fire-fem butikker. Øst for Storgata, i krysset ved Tore Hunds vei, ligger bakeri, blomsterbutikk, Arresten spisested, interiørbutikk, og den gamle nedlagte kinoen. På grunn av Arresten, er det her det er mest liv på ettermiddagen.

4.17
[Områdekart](#)

4.18
Andenes nord. Det skraverte feltet er statlig sikret område. De gule byggene er mindre en 50 m fra kysten. Sirklene representerer samlingsplasser. I midten ligger sentrum - Værret. (Ortofoto: Norgebilder, Kartdata: Norgedigitalt)

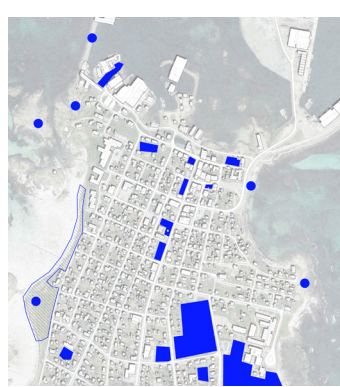
4.19
De fire kartene under viser: Offentlige bygg og næring, gatenett, urbane uterom, samlingsplasser.

Offentlige bygg og næring

Gatenett

Urbane uterom

Samlingsplasser

Gammelmoloen

Rabben

Hisnakul

4.20

Fyrvika

Slippen

Minnesbautaen

Lankanholmen

Ravnholmen

Sløyken

Miljøgata

Veita

Andenes omsorgsboliger

Gamholmen

Kryss med mange næringsfunksjoner, blant annet bakeri, spisested, og den gamle kinoen.

Vikan

Stranda

Nordlysparken

Værret

Andenes kirke

Strandgata

Storgata

Kirkegården

Andenes skole

4.20: BEBYGGELSE OG AREALBRUK

Bildet er tatt fra Fyret og viser et oversiktsbilde av den tetteste bebyggelsen på Andenes, mot sørvest. I forgrunnen er det gamle havneområdet. Midt i bildet ser man Storgata og Værret. På begge sider av Storgata er det eneboliger. Kirkespiret og bake-ripen står tydelig opp som landemerker. På andre siden av Andfjorden ligger Senjafjellene. Helt til høyre i bildet ligger flyplassen og det avgrensede militærområdet.

SENJAFJELLENE

Mot fergeteie

LANKANHOLMEN

DISCO DUCK
Ungdomsklubb

HAMNEGATA

SEA SAFARI

MINNESBAUTAEN
Krysset mellom Sjøgata og
Storgata. Handelscenter med
flere butikker

SJØGATA
Eldre bebyggelse.

KIILGÅRDEN

KIILS Plass

DORPHS Plass
Parkering

ANDØY
FLYSTASJON

ANDENES KIRKE
Et tydelig
orienteringspunkt i den
ellers lave bebyggelsen.

ANDENES SKOLE
Barneskole, ungdomsskole og
videregående, med tilhørende
utearealer

SAMSKAP
Kontoret til Samskap.
Min base i løpet av
feltarbeidet

GAMMELSKOLEN
Med Nordlysparken på
forsiden og paviljongen
på baksiden.

BAKERIET
Bakeripipa står ut som et
landemerke. Den
fihørte en gang det gamle
lysverket.

ANDEFJORDEN

ELDRE KIRKEGÅRD

POLARMUSEUM
Den gamle fyrvoksterboligen

Som i de fleste andre norske tettsteder preger bilen fellesområdene i sentrum. Både krysset i Tore Hundsgate og Minnesbautaene er veikryss. I Miljøgata, ved Rabben og Polarmuset, og i Paviljongparken er det lagt opp for parkering. Både i øst og i vest går det kjørevei tett på strendene. Selv om farten er senket til 30, gjør mangel på fortau at man som turgår deler gata med både syklist og bilister. Bygatene følger rutenettstrukturen og ligger ofte tett på bebyggelsen. De fleste gatene har toveiskjøring, men ikke egne gang- og sykkelveier. Det er kun i hovedgatene det er bygget fortau.

I kvartalene på begge sider av Storgata er det hovedsakelig eneboliger. Noen av kvartalene er blandet med bolig og næring, og det ligger også flere eneboliger langs Storgata. Her er gjerne private og offentlige områder og tjenester tett på hverandre, noe som er løst ved at eiendommene er gjerdet inn. Boligbebyggelsen strekker seg mange steder helt til kystlinja både i øst og i vest. I vest ligger det meste av bebyggelse på oversiden av Strandgata. Her er strendene brede og de mange holmene utgjør et populært turområde. På østsiden er det ikke strender på samme måte som i vest, her er det mer steinet grunn. I øst er boligene så tett på sjøkanten at det er vanskelig for en utenforstående som meg å forstå om det i det hele tatt er lov å ferdes.

^

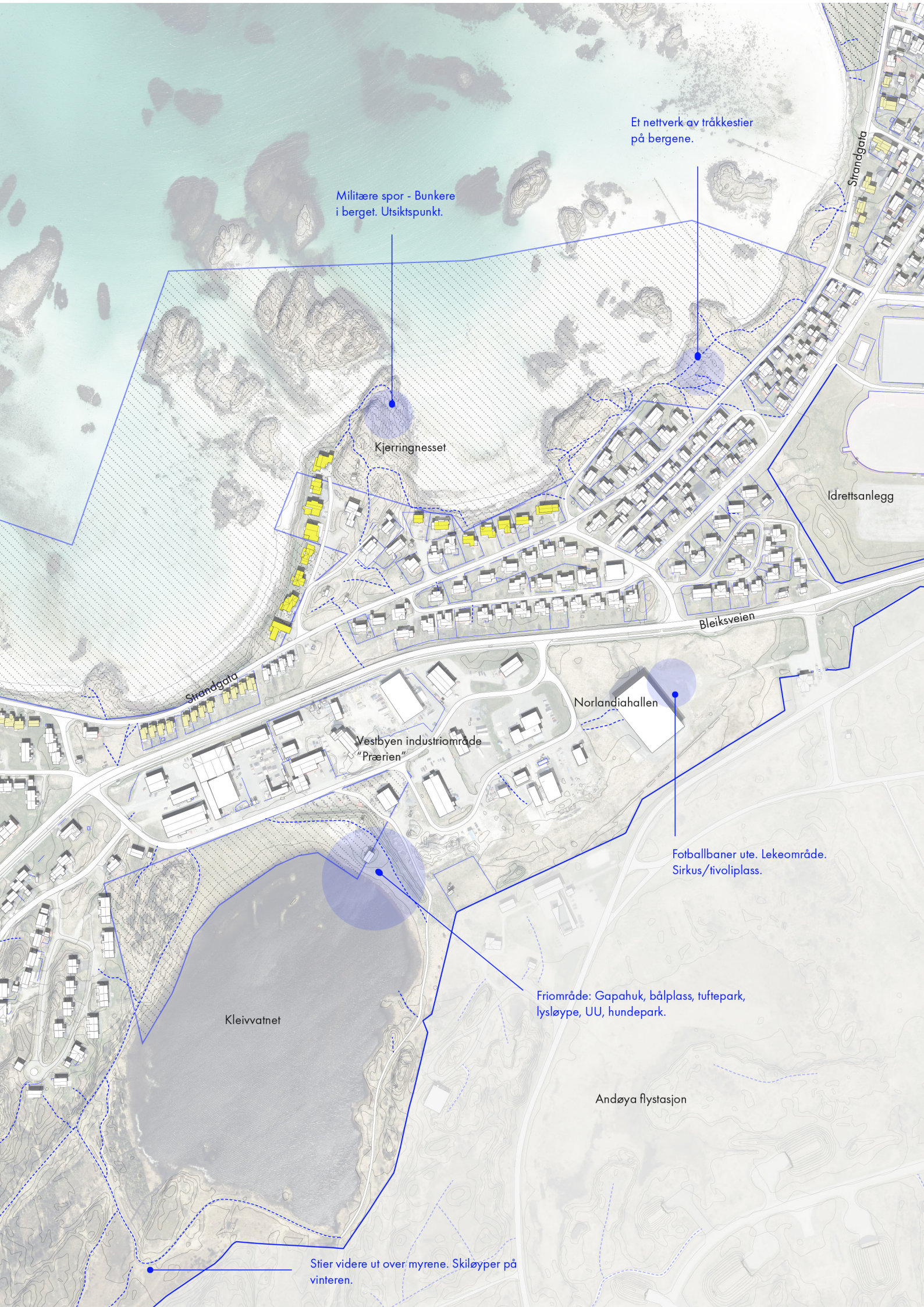
4.21
I Strandgata er mange av husene tett på stranda. Her deler man veien med biler.

<

4.22
Krysset Tore Hundsgate. Populært samlingssted i Værret, men også i stor grad preget av bil og parkering.

>

4.23
Andenes sør med store friområder, og områder under statlig sikring. Boliger tett på kysten vises i gult. (Ortofoto: Norgebilder, Kartdata: Norgedigitalt)

Et nettverk av tråkestier på bergene.

Militære spor - Bunkere i berget. Utsiktpunkt.

Kjerringneset

Idrettsanlegg

Bleiksveien

Strandgata

Norlandiahallen

Vestbyen industriområde "Prærien"

Fotballbaner ute. Lekeområde. Sirkus/tivoliplass.

Kleivvatnet

Frømråde: Gapahuk, bål plass, tuftepark, lysløype, UU, hundepark.

Andøya flystasjon

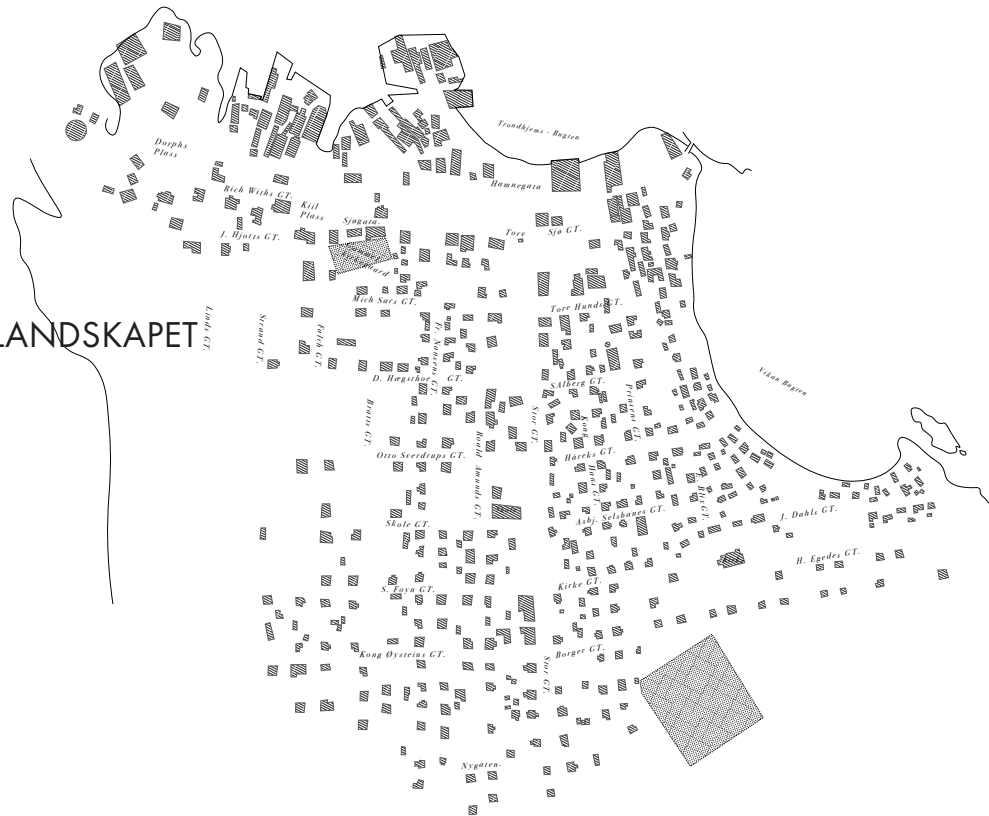
Stier videre ut over myrene. Skiløyper på vinteren.

Statlig sikring. I vest er strendene og holmene under statlig sikring, og er på den måten vernet for utbygging. At det er statlig sikret vil si at staten eier eller leier områdene for at de skal sikres som allmenne friområder og turområder. Det har uansett tidligere blitt gitt dispensasjoner, noe som har resultert i bygging av eneboliger på nedsiden av Strandgata og på Kjerringneset. Å bo så tett på strand og kyst er regnet som spesielt attraktivt, spesielt blant unge. I det statlig sikrede friområde er det ingen benker, skilt eller søppelbøtter. Det er heller ikke lagt opp til universell tilgang til strendene. Av avstikkere fra Strandgata, er det tråkkestier som leder over holmene og ned til fjæra.

Friområder. Mange av friområdene er koblet til aktivitet. Idrettsbanene ligger på flatt terreng med åpne gressarealer rundt. De sammenfaller med signalanlegg til flybanen og er derfor gjerdet inn. Kleivvannet er det største tilrettelagte friområdet på Andenes, og ligger tett på bebyggelsen i Merket. Vannet avgrenses av det inngjerdede militærområdet i øst, og av Prærien, et felt med industri og storhandel i vest. Rundt vannet er det lysløype og tresti over våtområdene. Det er også gapahuk med bål plass, og tuftpark. En voll skjermer for vind og støy fra industriområdet bak. Midt mellom idrettsbanen og Kleivvannet står Nordlandiahallen med tilhørende uteområder. På grunn av gjerder og vei er det ingen naturlig forbindelse mellom disse tre aktivitetsområdene. For å komme til Kleivvatnet fra sentrum må man gjennom industriområdet. På baksiden, mellom industri og gjerder, ligger et ubebygde areal - en mulig grønn korridor mellom idrettsbaner og Kleivvannet.

Barrierer og avgrensinger gjør ferdsel krevende. I størst avgrenses bebyggelsen av Andøy flystasjon med tilhørende militærområde og infrastruktur knyttet til flyplassen. Området er inngjerdet og ferdsel forbudt. Selv om det er åpent for innsyn skaper det visuelt en tydelig barriere i landskapet.

KULTURHISTORIEN I LANDSKAPET

^

4.24
Kart fra 1954. Fritt tegnet
etter (Arkivkart: Andøy
kommune, 1954)

Bygningsmiljø med vekt på lokal byggeskikk. Ved å studere de ulike hustypene og uttrykkene i bygnings-typologien på et sted, kan man få et inntrykk av hvilken tidsdybde som ligger i det stedsuttrykket som er i dag (Ellefsen & Lundevall, 2017). Et av de eldste byggene i Værret som er bevart, Kiilgården, bygget i sveitserstil med ornamenter i mønet. På kartet fra 1956 er det markert opp to plasser; Dorphs plass ved fyret og Kiil plass foran Kiilgården. Kiil plass er en åpen bakke som ikke har tydelige rammer som definerer den som en plass. Her står det en minne-stein til minne om Hans Lind, visedikter, som var født på Andenes på slutten av 1800-tallet.

Det meste av eldre bebyggelse som er bevart ligger langs Sjøgata og i Veita.

Andenes har en lang historie med fiske og kystkul-tur. Noen lag har forsvunnet, som de karakteristiske fiskehjellene som en gang preget landskapsbildet i stor grad. I den gamle bebyggelsen i Veita finner man spor etter en annen måte å leve på i den tet-te bebyggelse med løer og naust. Hver gård hadde tidligere en tilhørende teig med naust og en bit av kysten. Husene som er bevart står tett i klynger, og danner på den måten en egen bydel. I Veita er noen av de gamle husene og løene satt i stand og leies ut til turister. Her kan man finne spor etter landskap knyttet til fiskebonden.

Fyrvika. De tydeligste sporene er de som er tatt godt vare på og som i stor grad fortsatt preger stedet. Fyret og fyrvoksterboligen som ble bygget på midten av 1800-tallet er i dag fredet. Driften ble lagt ned på 80-tallet og fyret er i dag en del av Museum nord. Det er åpent for besøkende, og i et ellers flatt landskap er det et godt sted å besøke for å få overblikk over stedet. Langs gammelmoen ser man hvordan de store steinene ble boltet sammen med jern for å stå i mot storm. Her er informasjonsskilt som forteller om historien til fyret.

Gårdshaugen. Fyret står på det som regnes som en av de største gårdshaugene i Norge. Gårdshauger er et spesielt nordnorsk fenomen og inneholder viktig kunnskap om eldre bosetning. Selv om selve historien er skjult er haugen lett synlig som en forhøyning i landskapet. Den er dannet av tykke kulturlag som ligger lag på lag som et gammelt minne om hvor bosetningene en gang har ligget (Christensen, 2002). Gårdshugen kalles Værbakkan og strekker seg fra fyret i vest til Vikan i øst. I vestenden ligger Sløken hvor The Whale skal bygges.

>

4.25
Fyrvika med de gamle
jernbanesporene. Foto tatt
fra toppen av fyret.

Eneboliger. Husbankhusene med røde tak og kledning i panel eller eternittplater er typiske. Været påvirker alt av byggemateriale. Betong slites, tre råtner og eternittplatene blekes. I årene etter krigen ble det bygget mange husbankhus i strukturen rundt Storgata. Disse preger i stor grad bybildet på Andenes i dag. Boliger bygd innenfor kvadratstrukturen, tett på gateløpet, har gjort at mange har gjerdet inn hageflekken sin med stakittgjerde og smijernport. Inngjerding er gjerne utsmykket med mønster på porten eller stolper dekorert med kuler eller terninger.

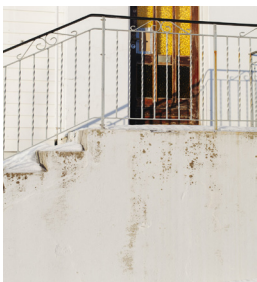
De gamle kassehusene, tidligere bolig for forsvaret, skiller seg ut fra Husbankhusene med flate tak, bygd tett i tett. De er bygd som atriumhus, med hage innenfor inngjerdingen. Den tette bebyggelsen på Andenes består nesten utelukkende av småhusbebyggelse med eneboliger.

^

4.25
Noen av de elste bolighusene i Veita.

^

4.27
Atriumshus bygget av forsvaret, i Merket.

<

4.28
Detaljer som man typisk kan finne på Andenes. Betong slitt av vær og vind, dekorerte gjerdestolper, utragende inngangsparti, og eternittbekledning.

^

4.29
Tilfluktsrom i Kongsbakken

>

4.30
Et rom i terrenget, nede ved fyret.

Militærbygg. Bunkere, tilfluktsrom og andre rester som står igjen etter krigen. Det finnes mange spor i landskapet knyttet til forsvaret og rakettskytefeltet. Tilfluktsrommet i Kongshaugen er en av dem. Ytters på Kjerringneset er det rester i form av bunkere skjult i landskapet. De skaper terrengformer som er tydelig menneskeskapte. Man finner slike rester i flere av områdene som brukes til friluftsliv. Noen er hele med dører, andre står igjen som grunnmurer.

Gjerder, antenner, radarer og instrumenter tilknyttet forsvaret og satellittvirksomheten er også tydelige elementer som dukker opp når man ferdes i landskapet. Både på merkesfjellet og på Ramnan kan man se det. Opp til Ramnan er det bygget vei som går helt opp til 376 moh. Oppe på fjellet er det et anlegg for forskning på den arktiske atmosfæren. I en av de få bakkene i Værret, Kongsbakken, har Sivilforsvaret bygget tilfluktsrom.

ROMLIGE ESTETISKE FORBINDELSER

^

4.31
Fjellrekken på Senja.

>

4.32
Gate i Værret med god sikt
helt ned til holmene i vest

Øyene i Lofoten og Vesterålen deles gjerne opp i en ytterside og en innerside. Andenes, med beliggenhet ytterst på tuppen har begge deler. Som beskrevet tidligere, er det fjellrekken på Senja som rammer inn fjorden i øst, mens i vest er det åpen horisont kun brutt av skjær og holmer. Havna og moloene i nord, skaper en trygg havn som skjerner mot det åpne havet utenfor. Moloanleggene rammer inn havneområdet og skaper rom. Når man går på gammelmoloen har man fri sikt inn mot havna, mens i vest er det store kampesteiner som skjerner for bølger og vind.

Kvartalsstrukturen og det flate landskapet gjør at det er åpne gater med lange siktlinjer. Noen steder kan man stå i Storgata å se helt ned til holmene i vest. De gjør også at man har sikt til havet fra mange steder i Værret. Det meste av bebyggelsen i er to-tre etasjer. De byggene som er høyere står frem som tydelige orienteringspunkter. Fyret er det tydeligste, men også kirkespiret og den gamle bakeripipa. Fyrets hovedformål er å være et orienteringspunkt fra havet, men det er også et tydelig landemerke på kveldstid da det lyser opp. Lengre unna er det fjellrekken i øst, Senja, som er den tydeligste visuelle markøren. Fjellene i sør er også orienteringspunkter. I vest er horisonten åpen.

^

4.33
Strandsletten som forsettes
utover vises tydelig
fra høyden. (Ortofoto:
Norgebilder).

>

4.34
Holmene i vest en
sommerdag (Foto: Strand,
2015)

Landskapet under vann. På Andenes stopper ikke landskapet i vannkanten. Både på flyfoto og i felt kan man tydelig se hvordan strandsletten fortsetter utover. Å kjenne landskapet under vann er en viktig del av den kunnskapen man har som fisker. I vest skaper holmene rom i den åpne horisonten. Endringene i tidevannet gir tilgang til nytt land på bestemte tidspunkt på dagen. Prestholmen og Gamholmen, regnes som friområder men veien ut oversvømmes fort om man blir for lenge. Nært knyttet til havet og de farene som havet byr på. I vår har flere hvaler drevet opp på strendene, et tydelig tegn på hvor nært samfunnet er på livet i havet. Hvaler og spekkhoggere dukker også opp som veggmalerier flere steder i Værret.

Med de store myrområdene, flatt terreng, lav bebyggelse, og lite skog oppleves landskapet åpent og eksponert. Vinden er svært tilstede i landskapsbildet og i opplevelsen av landskapet. Trær, busker og gress former seg etter fremherskende vindretning, og berg og fjell fremstår nakent og forblåst. Det åpne landskapsrommet gir god tilgang på solnedganger, og midnattssol på sommeren. De som bor langs stranda får midnattssolen inn hele sommersesongen. Lyden av havet og vindene er hele tiden tilstede. Vinden snor seg rundt husvegger og tar tak i flaggstenger og trær. På de åpne slettene får den uhindret tak i det den måtte treffe.

>

4.35
Tang i veibanen på
østsiden. Her går veien tett
på kysten.

Værmarkører. Tåken som legger seg som en hatt på fjellene er en tydelig markør på hva slags vær man har i vente. På grunn av Andenes plassering så langt ut mot havet kan man se lavtrykk og byger som beveger seg mot land. Bygene vises som en grå vegg ute i havet og beveger seg nærmere helt til man står midt oppi det. Været skifter fort, og man kan i løpet av et døgn oppleve det som føles som flere årstider. I februar preger storm og springflo værvarslet. Lavt lufttrykk førte til høy vannstands som gjorde at bølgene kom helt opp på veien langs østsiden og la igjen tang og sand på veibanen. Tett på kysten ligger snødekket ofte som et tynt lag på bakken. Med grader rundt null de fleste vintermånedene blir det fort is på veien og glatt føre. Det skaper glatte veier med høye brøyteskavler.

>

4.36
De fargerike husene.
Flyfoto fra 17 mai 1971
(Flyfoto: Berglind, 1971).

Farger på stedet. Det er noe spesielt med arkitekturen som preger stadsbildet. De fargerike eneboligene er kanskje et resultat av at man bygde flere like bygg når forsvaret utvidet her. Eller kanskje det var fordi det var litt mørkt og trist og at man trengt litt farger. I dag har mange malt husene sine hvite eller grå, i tråd med samfunnstrendene generelt. Men fremdeles er mange av husene fargesatt. På bildet fra 70-tallet er det tydelig at man gjerne valgt en klar farge når huset skulle males.

∨

4.37
Høye brøytekanter, og
gangfelt med snø i Værret.

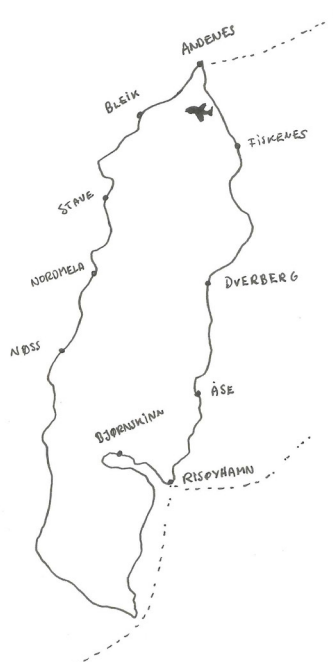

^

4.38
En uværscollage

DEL 2 - STADKJENSLE

I den første delen ble landskap karakterisert og beskrevet. I denne delen er målet å koble relasjoner, opplevelser, sanser, og erfaringer til sted og landskap. Det sosiale og relasjonelle forholdet menneskene har til natur og klima. Stadkjensleanalysen er basert på intervjuer og samtaler med folk på Andenes. Spørsmålene som ble stilt kan deles opp i seks kategorier – bruk av nærområder, tilknytning til sted, møteplasser, vær og klima, stedets særegenhet, og framtidsutsikter.

Gjennom analysen ønsket jeg å undersøke hvilke offentlige rom som benyttes av de som bor der, og hvilke som har vært viktige tidligere. Analysedelen er bygd opp med sitater hentet fra intervjuene, og er merket i forhold til hvem som sa hva. Informantene er anonymisert og delt opp i kategorier. Lokalbefolkning innebærer alle som ble intervjuet som innbygger, ikke knyttet til en spesiell rolle.

Informanter:

Ansatte i kommunen (K)

Lokalbefolkning (L)

- Mellom 20 til 40 år (L1)

- 40 til 65 (L2)

- 65+ (L3)

Lokale ord og uttrykk i teksten:

Kove – Snøkov/fokk

Ainnesværingene – Folk fra Andenes

Ainnes – lokal måte å uttalei Andenes på.

Værret – sentrum av Andenes, og sentrum av det gamle fiskeværret.

ANDENES – SLIK STEDET OPPLEVES
SESONG FOR SESONG

Andenes, februar 2020. Februar viste seg å være en god måned for å observere ulike ytterpunkter for klima og vær. I løpet av mine uker i felt har det vært mye vær i området. Den dagen jeg landet var det meldt polart lavtrykk med sterke vindkast. På vei ut mot Andenes passerte vi to biler som hadde kjørt av veien, og med marginal sikt på grunn av snøkov var vi selv prisgitt brøytestikkene for å holde oss på veien. Fiskerne ute på skreifisken måtte bli på land den dagen. Noen dager senere kom ekstremværet Elsa og satte alle Widerøe-fly i hele Nord-Norge på bakken. Det førte til høy vannstand og springflo. På Andenes kom bølgene helt opp på veien og la igjen tang og sand på veibanen. Dagene var preget av vekslende vær med kraftige snøbyger og sol. I den følgende delen forklarer ainnessværingene hvordan det er å leve ytterst på et værutsatt nes.

- En gang tok jeg Hurtigruta til Risøyhamn. Da jeg skulle gå av båten spurte turistene meg om det faktisk var mulig å bo her på vinteren. Da måtte jeg le (L3). For selv om det er kaldt og mørkt, så er det noen lyspunkter som vinteraktiviteter og nordlyset. Og mørketiden er ikke så mørk som mange måtte tro. - Jeg trodde mørketiden skulle være enda mørkere, men det var bare fint, vi fikk se masse nordlys i november og desember (L1). At det er et godt sted for å se nordlys har også turistene bemerket seg, selv om noen kanskje fortsatt tviler på at det er beboelig så langt nord. - Vi ser fler og fler som kommer på vinteren, før var det mest på sommeren men nå kommer de gjerne for å oppleve vinter og nordlys (K).

<

4.39

“Nu kjæm han me han”
uttrykk som sier noe om
sterk vind. Vind er en del
av hverdagen.

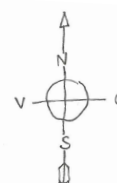
Men vinteren kan også være tøff. I forhold til å planlegge turer og aktiviteter er været uforutsigbart. Det gjelder ofte hele vintersesongen (K). Siden Andenes ligger så lang ut treffer vindene fra alle kanter. Når lavtrykket kommer innover kan man se det som en svart vegg ute i havet, en vegg av uvær, snø og vind. - Jeg hadde glemt hvor sterk vinterstormene kunne være når jeg flyttet tilbake etter mange år borte. Ofte er været dårlig og man blir fristet til å være inne (K). - Verst er kanskje ikke mørketiden, men januar og februar som kommer med mye storm og uvær. - Vi blir ganske påvirket av været, folk holder seg mye inne, men til slutt blir man lei og går ut uansett (L1).

På vinteren er det stille i gatene. Spesielt når det er dårlig vær møter man få mennesker ute i Værret. Folk sitter mye i bilen. - De kjører gjerne forbi steder som er åpne for å se om det er noe liv (L1). - Jeg snakker med noen som akkurat hadde kommet til Andenes og Norge, de spurte meg om det hadde skjedd en katastrofe, de kunne jo ikke se noen mennesker på gata, alle satt hjemme (K). Også i boligområdene utenfor sentrum er gatene ofte folketomme (K).

Uvær og sterk vind er noe man må tilpasse seg og leve med om man skal bo på Andenes. - Været bryr jeg meg ikke om. Om det kover omkring huset sender jeg video til familien min. Noen sukker og bannes. Selv om jeg noen ganger savner godvær, blir jeg aldri irritert over været. Jeg vet hvor jeg bor. Vi er heldig som blir spart for både flom og ras (L3).

Serk storm og uvær kommer uansett med noen utfordringer. - Det kan være fasinerende når det er uvær, men jeg har all respekt for det også. Vinden har tatt både levegger, takstein og lagd hull i taket, sånn er det bare her (L3). Veien til Dverberg, hovedforbindelsen mellom Andenes og Vesterålen, stenges flere ganger i løpet av vintersesongen. Veien ligger i åpent terreng som gjør at kastevinder fra fjellene får godt tak i bilene. - Jeg er sjelden redd, men på den strekningen kan jeg føle meg utrygg. Her har det vært ulykker før (L3). Landformene har påvirkning på vind og værmønstre. Merkesfjellet tar av for sydvesten, den vinden som gjør mest skade. Men også konstruerte former kan bryte opp i vindmønstrene. - Da den nye idrettshallen ble bygget merket vi stor forskjell i forhold til sydvesten. Før blåste det rundt veggan, plutselig merket vi at det ble stilt på soverommet (L3). I Værret, der husene står tett, tar bebyggelsen av for vinden. Når du bor på Andenes må du bygge deg inn med le, for i leveggen blir det fort varmt. - Vi sitter ute hele året bare været tillater det. Vi har to verandaer, en i øst og en i vest. Noen ganger er det bikinivær på den ene, og boblejakkevær på den andre (L3). Mellom husene kan det blåse kalde drag med vind (L2).

Den kalde våren forskyver sesong for blomstring i forhold til sør. For meg som reiser nordover på sommerferie fra sør er det alltid rart å se syrinen blomstre i juli når den i Oslo er et tydelig tegn på vår. Våren i nord lar ofte vente på seg.

›
4.40
Utsagn plassert på kartet.
(Ortofoto: Norgebilder,
Kartdata: Norgedigitalt)

- Fyret, gammelmoloen og stranda er de beste plassene å se på midnattsola (L3).

- Jeg går ofte ned i værret og til Fyrvika, her kan man se konstruene av de gamle tresvillene og følge historien helt ned til fyret (L3).

- Jeg ser ofte turister i Strandgata, Sjøgata og Hamnegata. De går ned til gammelmoloen og rundt fyret. Jeg opplever ofte at turistene ikke har så mange hemninger, de er inne i opplevelsen og utforskingen av stedet, så tar nysgjerrigheten litt av (L2).

- Man må minst ha 1 i promille om man skal bade her, også på sommeren (L2).

- Veita er den gamle delen av Andenes, mange av husene lå her helt nederst. Det er noen ildsjeler som har stått på for å bevare Veita og andre gamle hus (L3).

- Nedi værret er det bakeriet som er den viktigste møteplassen. Der kan man sitte ute på sommeren (L2).

Noen går så langt som å si at man ikke har ordentlig vår, man går rett fra vinter til sommer. - *En dag kan man stå der i snøkov, neste dag er det midnattssol og bart på bakken (L3). Snøen ligger gjerne ut april, men kan også ligge enda lengre. - Jeg husker tydelig et år hvor vi gikk i snøstorm i 17.maitoget (L3). Når våren først kommer er det utrolig hva som gror her oppe (L3). Flere kan fortelle at det i dag er frodig i forhold til hva det en gang var. - Da min tante flyttet hit på førti tallet stod det bare noen få trær her, det var helt åpent (L2). Selv om herdighetssonen er satt til seks, finner man fort soner med le i husveggen. - Moren min hadde et epletre som hun plantet av en eplestein inn-til buveggen i hagen. På sommeren, da det blomstret ble det en attraksjon, barnehagetantene kom til gjerde for å ta bilde (L3). Spesielt i kanten av bebyggelsen, ved fjæra, må det som vokser ha en høy toleranse for vind og salt. - Vi har enda ikke vasket bort tang og sjøsprøyt fra veggen fra forrige storm (L3). Rips, solbær og selje overlever, mens rogn, bjørk og furu har vansker for å etablere seg. - Det gjør ikke så mye, vi synes det er fint å ikke ha så store trær (L3). Når man skal plante er det tydelig at Andenes er bygd på en sandbank. Man skal ikke grave langt før man kommer til sanden. - Når vi flyttet hit fantes det ikke ett tre på tomten, bare sand (L3).*

Det kalde kystklimaet legger begrensninger på opphold og aktivitet utendørs. - *Selv på sommeren blir man kald av å sitte rolig på en benk (L2). I et forsøk på å finne ut hvor de beste badeplassene var fikk jeg som tilsvaret at her må man ha minst 1 i promille for å bade i havet (L2). Selv om det er ganske kaldt store deler av året, finnes det fine sommerdager hvor temperaturen når over 20. - Når det blir vær til det blir det for liv ute (L1).*

På sommeren er det ikke varme sommerdager som er attraksjonen, men lyse netter og midnattssol. Midnattssolen ser man best fra vestsiden. - *Det er stor forskjell på nord og sør. Jeg bor i nord. På de fine dagene er det verdens beste plass å bo, vi får midnattssola helt inn i stua (L3). Mellom Toften og Oksebåsen ligger Andenes Camping. Her står turister med store kamera og tar bilder av sola (L3). For uskjernet sikt er det best å gå ut mot moloen og fyret.*

Høsten er den beste tiden av året, fra august til september. August er den varmeste måneden og kommer ofte med mer stabilt vær. - *Høstfargene er så vakre, og det er så fint å gå på myrene og plukke multer(L3).*

HVERDAGSLANDSKAPET

- *Jeg går ofte tur langs Strandgata. Her kan man gå av veien og videre på stier over fine berg og mellom små viker. Noen gang går jeg på holmene som er rett over veien fra der vi bor, der er det laget tråkkestier mot Toften. Noen ganger går jeg enda lengre, krysser veien ved Toften, og over mot Kleivvatnet, her møter jeg ofte folk jeg kjenner. Herfra kan man fortsette sør- over langs myrene. Jeg liker å gå tur, og går hver dag om jeg kan (L3).*

Andenes har mange strender, både i øst og i vest. Strendene i vest er bedre tilgjengelig i forhold til at de er knyttet til et større friområde. I nordenden ligger den biten som er under statlig sikring.

4.41
Turområder og
møteplasser på i særlige
delen av tettstedet.
(Ortofoto: Norgebilder,
Kartdata: Norgedigitalt)

- Vi er masse ned i fjæra. De lokale tar oss med til fine plasser. Miljøet rundt surfing har vært veldig fint for å møte andre og få nye venner på stedet (L1).

- Langs strandgata går jeg ofte tur. Her kan man gå av veien og på sti over fine berg, mellom små vikar. Noen ganger går jeg på holmene som er rett over veien, der er det laget en naturlig tråkkesti mot Toften (L3).

Kjerringneset

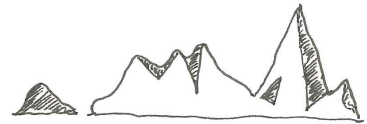
- Vi trenger ikke sti oppi hagene til folk (L2).

Strandgata

- Kassehusene. En padler fra England. Han ble så imponert over fargene på husene. Der han kom fra er det bare teglhus. Han ble helt overgitt. Han kom opp stranda etter å ha padla langt og synes husene var så vakre (L3).

Kleivvatnet

- Savner at noen lager spor innigjøna, langs myrene. På Bleik har de en løypemaskin. De har også Kaffe og vafler i en liten brakke. Det er hyggelig å ha et sted man kan gå inn når været er dårlig (L3).

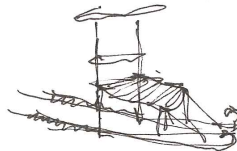
Strendene og bergene på vestsiden er tilgjengelig og tett på hjemmene til mange. Det viser de mange tråkkestiene som er synlig i gresset. De som har vokst opp her kan fortelle at fjæra også var en viktig lekeplass, her har de mange gode minner. - Å dra ut på holmene var spennende, men ikke helt uten risiko. Å forstå flo og fjære var viktig å lære seg som barn (L3).

I Fyrvika kan man se konturene av de gamle tresville- ne og følge historien helt ned til fyret. I dag er havna ganske avstengt for ferdsel, mens det tidligere var en plass med liv og røre, og en ypperlig lekeplass for barn som vokste opp her. - Vi bodde i Værret. Begge besteforeldrene mine hadde båt. Vi lekte ofte i fjæra og nede på brygga, her kunne vi leke fritt. Noen ganger klatra vi under kaistolpene og rodde med båtene. Det var spennende å se når båtene kom på land. Vi gikk også ut på holmene når det var fjære, men vi kjente til en historie om to jenter som omkom her. Uansett var vi veldig uredde (L3). Det var på 50 og 60-tallet men også yngre nevner også kaia som en bra lekeplass. - Vi dro overalt, i fjæra og på kaia. Noen ganger klatra vi opp på lastebiler med fiskenetting og lekte boksen går mellom bryggene (L1).

Den lange strandlinjen med mange fine steder å legge turen til, gjør at møteplassene blir mindre tydelige. At det ikke er bestemte steder man vet folk trekker til kan være et minus. - På Bleik kan man gå på stranda og se folk som griller og bader, her på Ainnes sitter alle i hver si bukt (L2). Bleik nevnes av flere som et godt sted for tur og utfukt. Både for fjelltur, skitur, og tur på stranda. Å skape noen tydelige plasser for møter på Andenes ville kanskje gjort det mer attraktivt å ta turen til strendene i nærområder.

Flere jeg snakker med nevner kyststi langs vestsiden som et ønske. Det er også en idé som er i planene for den frivillige gruppen Andenes Vel (L3). - Det hadde vært fantastisk med sykkelsti til Oksebåsen og videre til Bleik, med fine stoppesteder langs veien (L1). Bygging i populære naturområder er ofte kontroversielt, men det kan også være positivt i forhold til å gjøre utilgjengelig natur tilgjengelig for flere. Når det skulle bygges vei opp til fjellet Ramnan ble det av mange sett på som negativt (L3). Området var godt brukt som turmål og den generelle oppfatningen var at veien ville ødelegge naturfølelsen. I ettertid ser man på det annerledes. - Da jeg tok meg en tur etter at veien ble bygd kom det en kar på 80 spaserende oppover. En som aldri hadde kommet seg opp uten veien. Da tenkte jeg at det var bra likevel (L3).

Turmål krever ofte at man setter seg i bilen og kjører et sted. Mangel på fortau nevnes som et argument for å ta bilen til Ramnan og Røyken (L1). Nasjonal turistvei går langs vestsiden. Langs veien er det bygd to rasteplasser med utsikt over storhavet, Bukkekjerka og Kleivodden. Blant de jeg snakker med kan det virke som de nylig bygde anleggene i turistvei-prosjektet er populære blant de lokale. En gang i året på seinsommeren, har de gudtjeneste her. - Jeg får til og med mannen min som er så dårlig til beins ned hit. Da tar vi med oss kaffe og pledd (L3). En debatt som har gått lokalt har vært planen om å bygge ny spaceport i forbindelse med Andøya Space Center, i havet like utenfor Bukkekirka. - Det tror jeg bare blir fint. Tenk å kunne sitte på toalettet å se når de sender opp raketter, magisk (L3).

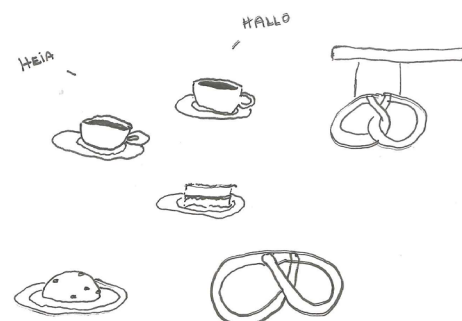
Kleivodden, eller Klæva, er også et sted mange drar til for å se på nordlyset. Lysforurensning gjør det utfordrende å se nordlyset fra Værret. - Det er så lyst her på Andenes, og vanskelig å se nordlyset. Vi kjører noen ganger tur til Klæva for å se på lyset(L3).

Også i forhold til friluftsliv er det å se andre viktig. Selv om man som regel ikke vil ha det helt som i Lofoten. - Noen plasser vil man gjerne holde litt for seg selv, men andre steder kan man godt dele med andre (L1). Hva som regnes som hverdagstur vil variere i forhold til hvem man snakker med. Men det kan virke som det å ta seg en tur på fjellet er like vanlig som å gå seg en tur i Værret. Det ligger mye kraft i det å møte folk og føle seg inkludert. - Det er det stedsutvikling bør handle om. Folk burde få en større rolle i å bestemme fremtiden sin (L1). For noen er motivasjonen for å gå ut døra drevet av at man skal noe, som å besøke venner eller delta på en aktivitet (L1). Å ha et målpunkt for turen. At de på Bleik trækker opp løyper på vinterstid, og har et sted hvor de serverer kaffe og vafler med mulighet for å varme seg når været er dårlig, pekes på som et trekkplaster (L3). For når været skifter fort og man blir lei av den kalde nordavinden er det å kunne gå inn en trygghet og en motivasjon. - Turlaget gjør en kjempejobb i forhold til tråkking og merking av løyper, men vi har ikke den klassiske DNT-hytta for dagstur eller overnatting (L3).

Det flate landskapet gjør Andenes til et godt sted for å komme seg rundt med sykkel eller til fots, og potensialet er nok enda større for å motivere folk til å bevege seg. - På sommeren sykler jeg rundt hele området, ned til moloen og natokaia (L3).

På vinteren er det mange som bruker spark. - Det er så flatt her at om man får lyst til å kjøre ned en bakke må man helt opp til Værbakken (L3). For optimale sparkeforhold trenger man kalde dager. - Også må de passe på at de ikke strør på hele veibanen (L3). Temperaturer rundt frysepunktet gjør at fremkommelighet er problematisk også for de som går. Raskt værømslag skaper utfordringer for de som brøyter, med smelting og frysing flere ganger daglig (K). At gatene brøytes og strøs er viktig i forhold til å fremme mobilitet. Spesielt for eldre kan det være utrygt å gå ut på isen. - Frykten for fall og hoftebeinsbrudd gjør nok at mange heller holder seg hjemme (K). Høye brøytekanter er med på å gjøre gater og fortau mindre universelt tilgjengelige. Noen steder er kantene så høye at det er vanskelig å trø over. - På større steder snakker man ofte om trygghet i forhold til kriminalitet, men her handler trygghet først og fremst om å skape trygge omgivelser for ferdsel. Å kunne se hvor man går, uten å være redd for å skli eller trå i et hull i asfalten (L1).

At de fleste naturområdene ikke er universelt utformet pekes på som en utfordring (K). - De lokale vet at man må kle på seg brodda og hodelykt når man går ut, men for andre kan det være uvant (K). Når frivillighetssentralen planlegger gåturer planlegger de i forhold til været. - Vinterstid går man mest i gatene på Andenes, helt i nærområdet. Ellers går man gjerne Strandruta, fyrtårnet og langs med Strandgata. Turlederne planlegger i forhold til hvem som er med. Hvis det er personer med rullator så går man ikke rundt fyret. Alle aktiviteter her er vær og vindbasert. Rundt Klevannet kommer man seg rundt med rullator. Ellers er det få steder i sentrum hvor det er tilrettelagt med rullator. Det er få steder som er planlagt i forhold til universell bruk (K).

Kleivannet er et godt brukt friområde som trekkes frem av flere som positivt i forhold til hverdagstur. Fra Kleivannet går det løyper sørover over myrene. Frivillige i Andenes Vel og Utmarksfellesskapet har bygget tresti over våtmarksområder, i tillegg til løype, gapahuk, og tuffepark. - *Om våren og høsten seg jeg ofte skoleklasser her ute. Det er mange unger som er ute og leker, det synes jeg er hyggelig å se (L3).*

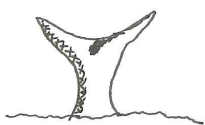
Flere steder er boligfeltene tett på friområdene. At det bygges så tett skaper noen hindringer i forhold til ferdsel og forbindelser. Et eksempel er Kjerringneset som ligger innenfor det statlig sikrede friområdet. Her er det bygget eneboliger tett på strand og holmer. At det ble bygget på sørsiden av neset gjorde også nordsiden mer privat. - *Vi trenger ikke sti oppi hagene til folk (L2), var et utsagn som kom opp i forbindelse med idéen om ny tursti langs strendene og holmene i vest. Om man trenger en egen kyststi for gang- og sykkel eller om man klarer seg med å dele den eksisterende veien med bilene, er det delte meninger om. - Det virker som om Andenes har vokst litt tilfeldig og at det nå er vanskelig med nærhet til naturen. Naturen er liksom litt hakket opp (L1). At det er såpass tettbygd nevnes som en utfordring i forhold til turløyper - Jeg synes det er viktig at man har løyper å gå, variere hvor man går. Helst vil jeg slippe å krysse mange viere. Jeg går ofte tur med hunden og da varierer jeg hvor jeg skal gå så jeg slipper å gå samme vei tilbake. Det er viktig å ha en tur som tar ti minutter men også en som tar 1 time (L1).*

MØTEPLASSER

Tur ender som regel med kaffepause. Om det er bra vær tas kaffen ute, men som regel blir det kaffe på bakeriet eller Arresten (K). Andenes har alltid hatt en velutviklet kafekultur. Skal vi gå på bakeriet? Bakeriet er en viktig møteplass. På torsdager samles en gruppe med unge pensjonistfruer for å drikke formiddagskaffe og skravle. - *Vi møtes som regel en gang uka, men du veit mannfolka, de har et eget bord på bakeriet. De møtes hver dag (L3). Over wienerbrød og traktekaffe skryter damene av kulturtilbud og foreningsliv. Frivillighetssentralen har gjort mye med gågrupper, cafe, strikking og mye annet. Også lag og foreninger er viktig for trivsel. - Vi har muligheten til å delta på noe hver dag om man bare har tid og lyst (L3). - Foreningslivet har stått sterkt på Andenes lenge. I tillegg til foreningene var det butikkene og postkontoret som tidligere var viktige møteplasser for damene. På kaia var det som regel mest menn (L3).*

Selv om mange av de organiserte aktivitetene foregår innendørs, er det også miljø for aktivitet ute. Kajakkklubb, surfing, golfbane på Bleik, og et ganske nytt miljø for klatring er noen eksempler som nevnes. - *Jeg kjente ikke til Andenes før jeg kom hit og måtte søke det opp på kartet. Jeg kom hit i starten av mørketiden, og kjente heller ingen her. Miljøet rundt surfing har vært veldig fint for å møte andre og få nye venner på stedet. De lokale tar meg med til fine plasser som jeg ikke hadde funnet på egenhånd (L3).*

Å skape liv i sentrum på steder med få mennesker er utfordrende, men det er uansett noen gater og kryss hvor det er mer liv. - *Det er i krysset ved Tore Hunds vei at de viktigste møteplassene i Værret er (K). Her ligger bakeriet hvor pensjonistene samles, Arresten bar & restaurant, og butikker som Andelis blomster og Himmel og Hav interiør.* - *For å møte på folk går jeg ofte ned til Himmel og Hav, i døra møter jeg nesten alltid noen jeg kjenner (L1). Men det er ikke bare aktivitet inne.* - *På sommeren er det barnas dag. Da stenges gatene for trafikk og det er liv i gatene. Det blir mer liv når man ser folk ute (L3). Miljøgatene med brede fortau og benker trekkes frem som en mindre viktig møteplass – Miljøgata blir nesten kun brukt når det er valg. Da liner de ulike partiene opp langs gata med boder (L3).*

I februar ble konferanse Vern eller utvikling holdt, om veien videre for Andenes i forhold til å bevare de arkeologiske minnene i Værbakkan samtidig som man gir rom for The Whale og den sentrumsutviklingen som Andenes trenger (K). Med The Whale på Sløyken flyttes tyngdepunktet i sentrum fra nord-sør langs Storgata, til øst-vest langs havna (K). - *Sentrum er for fragmentert, det blir fort kaos i forhold til bevegelse og parkering. Busser trenger seg på i møtet med trailere fra fiskebruket (K). Infrastruktur koblet til ulike næringer og interesser er en utfordring. Folk er litt forvirret over hva som er sentrum, det er ikke tydelig nok definert (L1).*

Når samtalen ble snudd mot hva som mangler på Andenes var det et par ting som ble nevnt, hvorav møte for unge voksne i Værret ble trukket frem som et savn. - *Ullas var et fint sted. Der kunne det være så fullt at folk snudde i døra. Det var et sted for unge hvor de serverte god kaffe og mat. Plutselig så man andre på samme alder som man ikke visste hvem var, det gjorde noe med følelsen av å passe inn. Jeg savner en møteplass hvor mange samles, sånn som Ulla var (L1).* - *Andenes trenger et sted hvor man kan gå til å sitte å jobbe med ting, i hvertfall trenger jeg det (L1).* I forhold til utforming av uterom stilte en informant seg spørrende til hvorfor uterom i sentrum – kun er asfalterte plasser (L2). Turistveiprosjektene trekkes i den kontekst frem som positive - *Vi mangler de estetiske uteplassene. I Børra og Klæva er det satt to steiner på høykant også blir det så bra. Det er fantastisk når det skapes en attraksjon midt i ingenting. Bra å bli utfordret (L2)*

OPPSUMMERING ANALYSE

FUNN FRA DEL 1: LANDSKAPSKARAKTERANALYSE:

STEDSUTTRYKKET	PRIVATE/OFFENTLIG	SAMLET SENTRUM	UNIVERSELL UTFORMING
<p>Historien til stedet kan lese ut av bebyggelsen og rommene mellom. De viser endringsprosesser og kontinuitet. Gårdshaugen ligger der som en tydelig visuell påminner om at akkurat her har det bodd folk i over tusen år. Bebyggelsen har vokst fra klyngetun, til et stramt rutenett, til en slags byspredning i form av boligområder knyttet til forsvaret. Strandlinjen i nord har flyttet seg i takt med utviklingene innen fiskeri, og har gått fra åpen og inkluderende til lukket og profesjonalisert. Stedsuttrykket er fortsatt preget av å være et fiskevær, men er i stadig endring. Det er et behov for å ta vare på kvalitetene knyttet til stedes historie.</p>	<p>Andenes har vokst ut til alle kanter, som igjen har kuttet forbindelser mellom naturområdene. Strandlinjen i øst er ganske lukket, og vanskelig å komme til. I vest er det åpnet for bebyggelse på nedsiden av Strandgata, som skaper en følelse av å trå på privat grunn. Det er et behov for å verne om strendene og friområdene ved å tilrettelegge for allmenn bruk. Det er også behov for korridorer og forbindelser som skaper et sammenhengende nettverk av uterom.</p>	<p>Med handel som er spredt utover, og en havn som i stor grad virket lukket, er det litt utydelig hvor sentrum ligger. Å samle funksjoner som skaper liv rundt et torg, kan styrke sentrum og virke tydeliggjørende. Krysset ved Tore Hunds gate har allerede mange samlende funksjoner og vil være et godt utgangspunkt. Bil og parkering må vike for å skape byliv.</p>	<p>Tilgjengelighet i forhold til et større fokus på universell utforming i forbindelse med gater og uterom, men også i forbindelse med friområder. Gjør det enklere for de eldre å bevege seg rundt. Temperaturer rundt null skaper utfordringer i forhold til strøing og brøyting av gater.</p>

FUNN FRA DEL 2: STADKJENSLEANALYSE

SENTRUMSKJERNE	INNE/UTE	STORE AVSTANDER	AKTIVITET
<p>Det er få mennesker til å fylle gatene. En samlet kjerne vil være logisk for å skape mer byliv. Når kiosken forsvant, forsvant også ungdommen fra bybildet. Å ta vare på ungdommen pekes på som viktig i den langsiktige planen for å styrke samfunnet. De unge må ha trivdes her før de drar. En måte å ta vare på ungdommen er å gi de et sted i sentrum, som er deres sted.</p>	<p>Uterommene er tett knytt opp mot inne. Å ha et målpunkt med skjerming og le, gjerne kunne sitte inne med kaffen sin, er en stor motivasjon for hverdagsturer og lengre turer.</p>	<p>Store avstander gjør at fokus ofte er utover, i mindre grad innover mot sentrumsområdene. De store landskapene tar stor plass i folks bevissthet om sted. Styrkes av turismen. De urbane uterommene får mindre plass, enten fordi de ikke har vært i fokus, eller fordi de blir mindre viktig stilt ovenfor naturen.</p>	<p>Uterommen er tett knyttet opp mot aktivitet. I et kaldt klima vil aktivitet være viktigere enn opphold. Været er både noe man vil oppleve og skjerme seg fra. Man trenger steder som gir begge deler. De unike værforholdene kan brukes som en ressurs i planleggingen av uterom, på samme måte som det brukes som en ressurs innen reiseliv. Storm og nordlys og midnattssol er viktige faktorer for de lokale, og kan få større fokus i planleggingen.</p>

DEL 05

UTEROMSTYPOLOGI

KATALOG OVER UTEROM I KYSTSAMFUNN

- + I kapitlet er det den historiske delen av problemstillingen som drøftes.
- + Delmål 1: Hvilke fellesrom har vært viktige i kystsamfunn? Hvordan har utforming og bruk endret seg over tid? Og hvilke funksjoner er fortsatt viktige?
- + Baserer seg på informasjon som kom frem gjennom landskapsanalysen og gjennom historiedelen i del tre.
- + Uterom som har vært viktige i kystsamfunnet presenteres i en katalog på 10 typologier.

Kapitelet handler om å se på tendenser som har preget utviklingen av nord-norske kystsamfunn. Målet er å få en bedre forståelse for hvordan fiskeværet har fungert sosialt og som ramme for felleskapsaktiviteter, og hvordan dette har endret seg over tid. Fra bruksom og landskap, til byrom og rekreasjon. I steds morfologien handler det om å lese de fysiske omgivelsene på stedet som lag i en historie om et samfunn som er og har vært (Ellefsen & Lundevall, 2017). Steder og landskap er i stadig endring. Svingninger i bosetning har alltid eksistert. Andenes har gjennom årene gått fra å være et av landets største fiskevær, til nærmeste avfolkning på 1800-tallet. Fra vekst og fremtidsoptimisme på tidlig 1900, til en viktig brikke i NATOs forsvar mot Russland under den kalde krigen. Siden den gang har det vært en jevn nedgang, på samme måte som i mange andre kystkommuner.

Arkitektur former stedet og framtrer som en serie med historiske lag som legges oppå hverandre, og skaper nye rammer for hvordan stedet henger sammen. Fra gårdshaugen i nord, til nye boligområder vest (ibid.). Rutenettstrukturen har gradvis blitt fylt igjen av eneboliger, og dynamiske kraftsentre som fiskeri, kommune og forsvar har påvirket og endret sentrumsstrukturen og tyngdepunktet på stedet. På konferansen om Vern og utvikling, avholdt på Andenes februar 2020, presenterte Reidar Bertelsen, professor ved UiT, viktigheten av å ta vare ilagene med kultur som de gamle gårdshaugene i Nord-Norge kan inneholde. Han presiserte at vi mangler informasjon om utviklingen av fiskevær, og at - et hvert fiskevær er en art som trues med utslettelse. Andenes har endret seg fra et sted hvor fiskeri og havets ressurser har vært det viktigst næringsgrunnlaget, til et tettsted og kommunesenter med flere horisontale bindinger, noe som også har endret bruken av uterom.

Fra fiskevær til tettsted. Veksten tidlig på 1900-tallet gjorde mange fiskevær om til tettsteder med økonomiske og kulturelle funksjoner (Ellefsen & Lundevall, 2017). Mens de vertikale bindingene hadde lagt grunnlaget for fremveksten av samfunn langs kysten, ble det fra 1960-tallet en sterkere påvirkning utenfra. Horisontale bindinger knytter steder til den globale økonomien, den internasjonale kulturstrømmen, og ga med det stedets naturgitte forutsetninger mindre betydning (ibid.) Som kystsamfunn har Andenes alltid vært i kontakt med verden og latt seg inspirere og påvirke i lang tid, men de horisontale bindingene fikk i årene fremover sterkere kraft. Lokal forankring ble mindre viktig og stadig færre faktorer binder folk til sted. Det gjorde det enklere å flytte på seg.

Å ta vare på kulturminnene, arkitekturen og gamle bymiljø er med på å gi identitet til stedene (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019). I analysen ble det sett på hvordan historien til stedet kan leses ut av bebyggelsen og rommene som oppstår mellom husene. De viser endringsprosesser og kontinuitet. Når et sted opplever endring er det viktig å ta et steg tilbake for å se på de delene som gjør Andenes til Andenes. For å stå sterkere i den fremtidige omstillingen, er det et behov for å ta vare på kvalitetene knyttet til stedets historie. Uterommene kan fortelle historien om hva som var viktig på det tidspunktet de oppsto, om den sosiale og kulturelle historien til et sted. I et fiskevær ble gjerne rommene bygd for å tilfredsstille et bestemt behov, først og fremst knyttet til kyst og fiske. De gamle teigene på vestsiden viser tydelig hvordan stedet har vært arrangert ut fra tilgangen på havets ressurser. Hvert hus eller gård hadde hver sin teig med naust i strandkanten. I mange år preget fiskehjellen landskapsbildet. Fiskehjellen var utviklet over lang tid og er et eksempel på lokal byggeskikk, som i dag er borte.

De ulike uterommene har oppstått ut av stedets egenart, klima, og naturbetingelser. Det er steder som har vært viktig historisk eller som forteller lokal historie. Hester (2004) argumenterer for at god planlegging innebærer at innbyggerne blir kjent med historien som ligger i de landskapene de lever i. Historisk har møteplassene vært koblet til arbeidsplassen - kaia, torvmyrene eller landbruket. Byparker var mindre vanlig. Det største planlagte grøntområdet på Andenes er kirkegården, andre store grøntområder er koblet til idrett. Gata har vært viktig som møteplass. Siden 60-tallet har Andenes, som de fleste andre tettsteder, blitt preget av planlegging og utbygging på bilens premiss. Bilen gjorde det mulig å bevege seg over større områder, som igjen gjorde at det kunne planlegges for handel utenfor sentrum-skjernen. I Værret ble byrommene først utarbeidet langs Sjøgata og havna, før de ble sentrert langs Storgata.

Fra fiskevær til turistmål. På Andenes er det gjort mye riktig i forhold til å verne om historien. Fyrvika er et populært sted og målpunkt for tur med skilt som formidler historien. I Veita er noe av bebyggelsen fra 1800-tallet tatt vare på av private ildsjeler. De fargerike 50-tallshusene, stakittgjerdene, og atriumhusene gjør at man tydelig kan se flere tidsuttrykk i stedsbildet. Turistene som kommer til Andenes samler seg i havna, ved fyret, og i Veita. I fylkeskommunens kartlegging av friområdene er det kun havneområdet som er merket av som godt brukt av besøkende (Nordland Fylkeskommune, u.å.). Det er her den gamle bebyggelsen er best tatt vare på, med spor etter Andenes storhetstid som fiskevær. At turister samler seg her har nok i tillegg mye å gjøre med at tilbud som hvalsafari, polarmuseum, og overnattingsmuligheter er lagt til havna, men kanskje like viktig er det at historien er formidlet og tatt vare på i form av bygg, brygger og rudimenter.

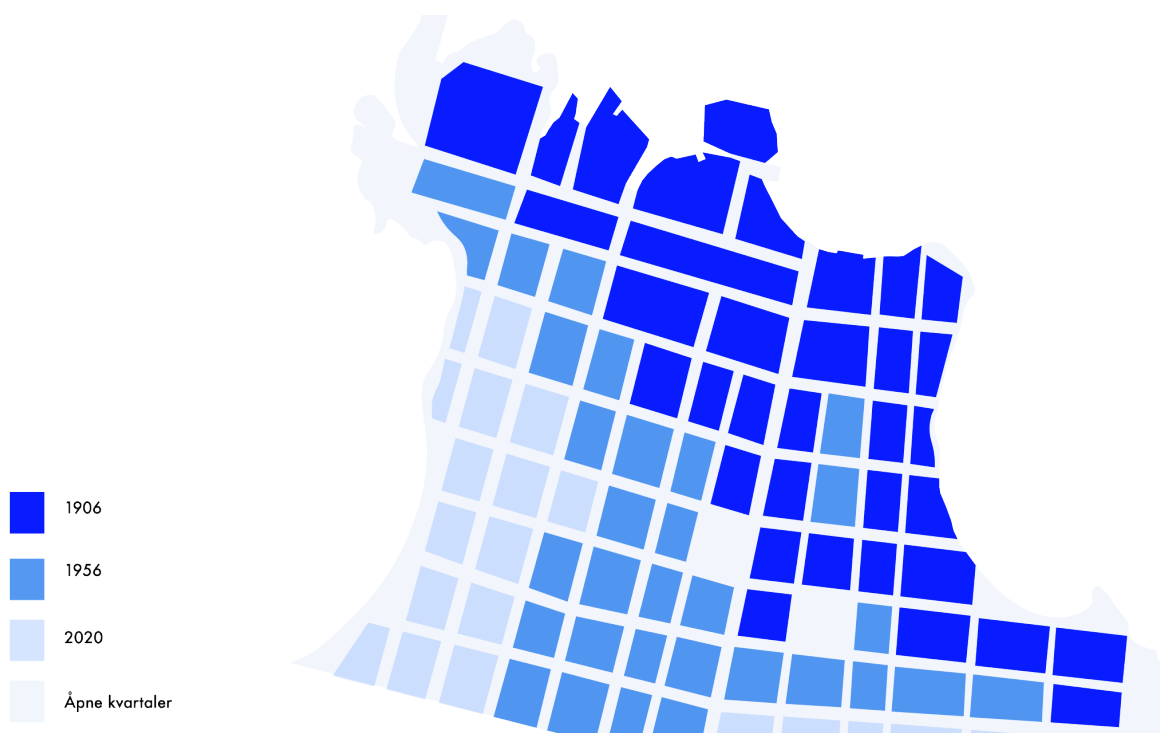
UTEROMSTYPOLOGIER

En typologi er en inndeling av fenomener i bestemte typer, eller kategorier, brukt for å lage systemer basert på likheter (Merriam-Webster, u.å.). I den følgende delen presenteres en katalog med eksempler på uterom på Andenes som representerer en type rom man kan finne igjen i kystsamfunn. Fyr, molo og fasiliteter knyttet til havna var sentrale i et hvert fiskevær av en viss størrelse. I en vekstprosess kom også handlegater, serveringssteder, og planlagte uterom for større forsamlinger, gjerne knyttet til 17.mai feiring eller foreningslivet.

Typologiene som er valgt er valgt ut fra Andenes som lokalitet, men har kjennetegn som gjør de allmenne. Selv om de har oppstått på ulike tidspunkt i historien forteller de om samfunnsendringer og planleggingsperspektiver som har vært viktig. I all de ti typologiene ligger en mulighet for å forstå hvordan folk har levd, og hvordan man kan skape stedsutvikling forankret i de stedlige forutsetningene. For hver typologi stilles noen spørsmål: Hva er grunnlaget for den romlige typologien? Hvorfor oppstod den? Hvordan fungerer den? Hva er relevans i dag? Hvilke utfordringer medfører det i dag? Og hvordan kan disse romlige typologiene gjøres relevant og tilpasset fremover?

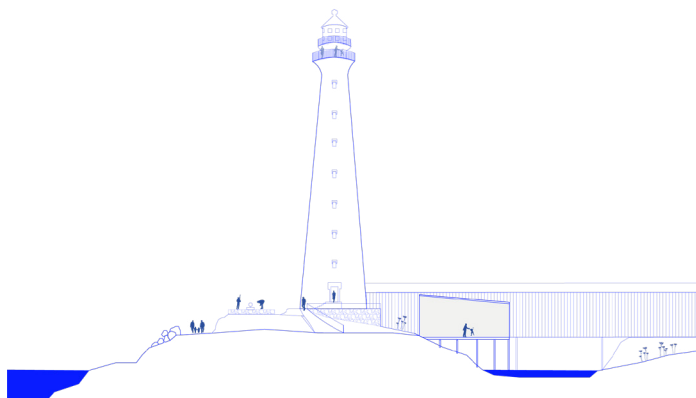
Sitatene som er brukt i teksten kommer fra stadkjensle-intervjuene, kategorisert på samme måte som tidligere. En stilisert, forenklet versjon av stedene er valgt over fotografi eller detaljert plan, for å løfte typologiene til et allment plan. Uterommene er delt inn i tre overordnede kategorier – Tilknyttet havna, bosetning eller handel. I tillegg kommer planlagte uterom (04 Minnesmerker, 07 Folkets plass), og uterom tilknyttet kystlandskapet (08 Stranda, 09 militære landskap).

Alle kartillustrasjoner som følger er gjort med kartgrunnlag fra Norgedigitalt.

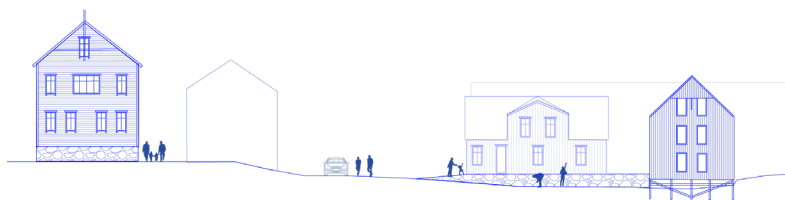
5.1
 Diagrammet viser hvordan tettstedet har vokst og er basert på kart fra 1906, 1956 og 2019. Den mørkeste fargen viser ruter med tett bebyggelse i 1906. I dag er alle rutene utfylt. (Arkivkart: Andøy kommune, 1906. Andøy kommune, 1956)

10 UTEROMSTYPOLOGIER

UTEROM TILKNYTTET HAVNA

Uterommene ved havna kan alle knyttes til viktige funksjon i forhold til fiskeri. Evtwnten de er der for å skape trygge forhold for de som er på havet, eller ligger i overgangssonen mellom hav og land. Kaiene var fiskeværenes torg. Opprinnelig har de vært viktige møteplasser for fiskerne, de som jobbet på kaia og lokalbefolkningen. Ungene lekte på og under kaia, og fulgte gjerne med når båtene kom i land. I katalogen: 01 Kaia, 02, Fyret, 03 Moloen.

UTEROM TILKNYTTET BOSETNING

Fordi havet og sjøveien var livsgrunlaget ble bosetning lagt til værutsatte landområder. Hus, naust og løer var inspirert fra sør, men bygd med lokal arbeidskraft og materialer. Det skapte en lokal byggeskikk. Å bygge tett, i klyngetun, ga skjerming mot vær og vind. Gårdshaugen er et typisk trekk ved det nordnorske landskapet. (Christensen, 2002). Der bosetningen har stått i flere hundre år har det dannet seg former i landskapet med gamle kulturlag. På Andenes er det meste av gammel bebyggelse og gater på Værbakkan. I katalogen: 05 Klyngetun

UTEROM TILKNYTTET HANDEL

Kaiene var kanskje fiskeværenes torg, men gatene var viktige samlingsplasser og knyttet seg opp mot handels- og næringsstrukturer. – *foruten av man gikk på besøk til folk på søndager, så var butikkene, posten og foreningene viktige møteplasser (L3).* I dag er bakeriet en viktig sosial møteplass. På Andenes er de fleste uterommene knyttet til handel gater eller veikryss. I katalogen: 06 Handelsgata, 08 Bakeriet.

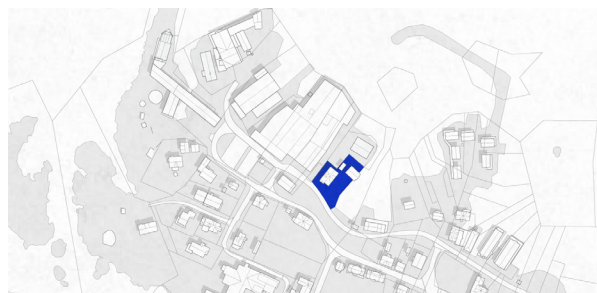
5.2
På kartet er de ti
typologiene merket.

- 01 - Kaia
- 02 - Fyret
- 03 - Moloen
- 04 - Klyngetun
- 05 - Handelsgate
- 06 - Minnested
- 07 - Folkets plass
- 08 - Bakeriet
- 09 - Stranda
- 10 - Militære landskap

1:5000

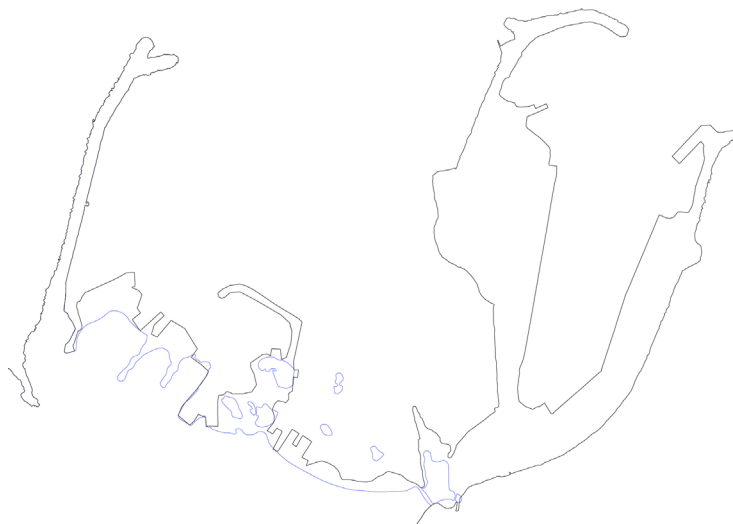
01 - KAIA

I fiskeværet var det havna og gata som var de viktigste uterommene. Kaia har vært en viktig arbeidsplass og sosial møteplass. - *Kaia var en viktig møteplass spesielt for menn, der var det liv og røre, folk gikk ned på kaia for å møte folk og prate (L3).*

På Andenes har havneområdet gradvis gått fra å være et samlingspunkt for stedet til å bli mer lukket og profesjonalisert. Bygging på fylling ut i havet har endret havneområdets karakter. På bilder fra 70-tallet kan man se at den tidligere strandlinjen har forsvunnet mer og mer for å gi plass til næring og utbygging. I dag er det ganske langt mellom havna og stedet. Slik er det flere steder i nord. Gjerder og barrierer er et tydelig tegn på hvordan samfunnet generelt har avskilt seg fra næringsgrunnlaget og historien. Kaia er ikke lenger et viktig møtested eller sted man kan kjøpe lokale mat. - *Før solgte ungene fisk på en liten slede som de kjørte rundt med. Det er nydelig fisk her, den er så fersk. Etter fiskebutikken la ned ble det vanskeligere å få tak i lokal fisk (L3).*

Tilgjengelige uterom langs havna er en måte å koble folk tilbake på de historiske og stedlige kvalitetene. Ved å lage tydeligere grenser for hvor man kan og ikke kan gå, vil man hindre at turister vandrer inn på arbeidsplasser, og det oppstår konflikter. Brygger som i Svolvær og Nyksund, har rot i historien, og gir mulighet for å spasere og observere livet i havna.

5.3
Ny og gammel kystlinje. Den lyseblå streken er kystlinjen fra 1906, den sorte er kystlinjen i dag (Arkivkart: Andøy kommune, 1906).

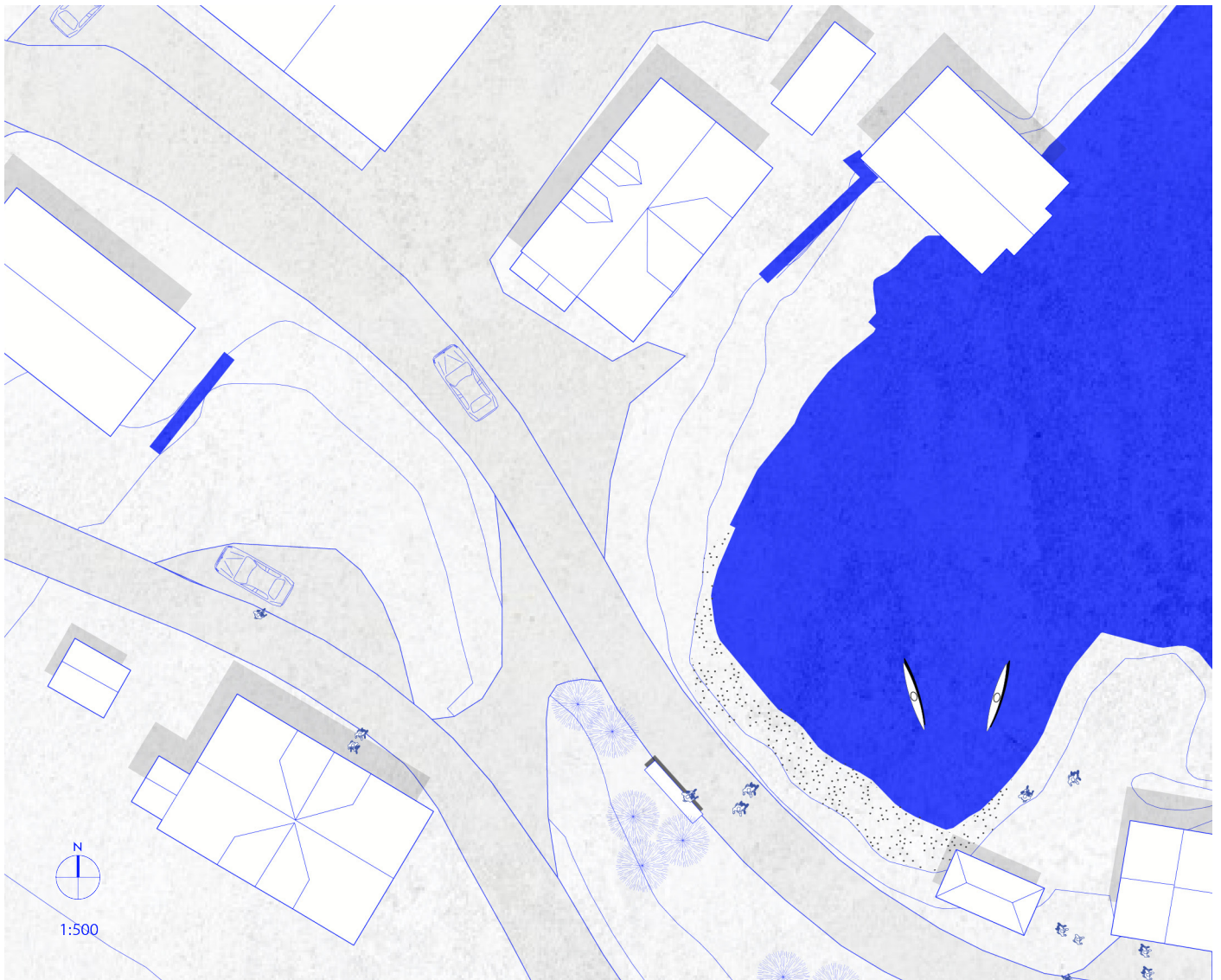

5.4
Tett med båter i havne (Foto: ukjent, 1936).

- Vi lekte ofte i fjæra og nede på brygga, her kunne vi leke fritt. Noen ganger klatra vi under kaistolpene og rodde med båtene. Det var spennende å se når båtene kom på land (L3)

5.5
Snittoppriss over havneormådet, fra Kiilgården til den gamle brygga. På planen under vises et av de få stedene i havna hvor det fortsatt er spor av fjære.

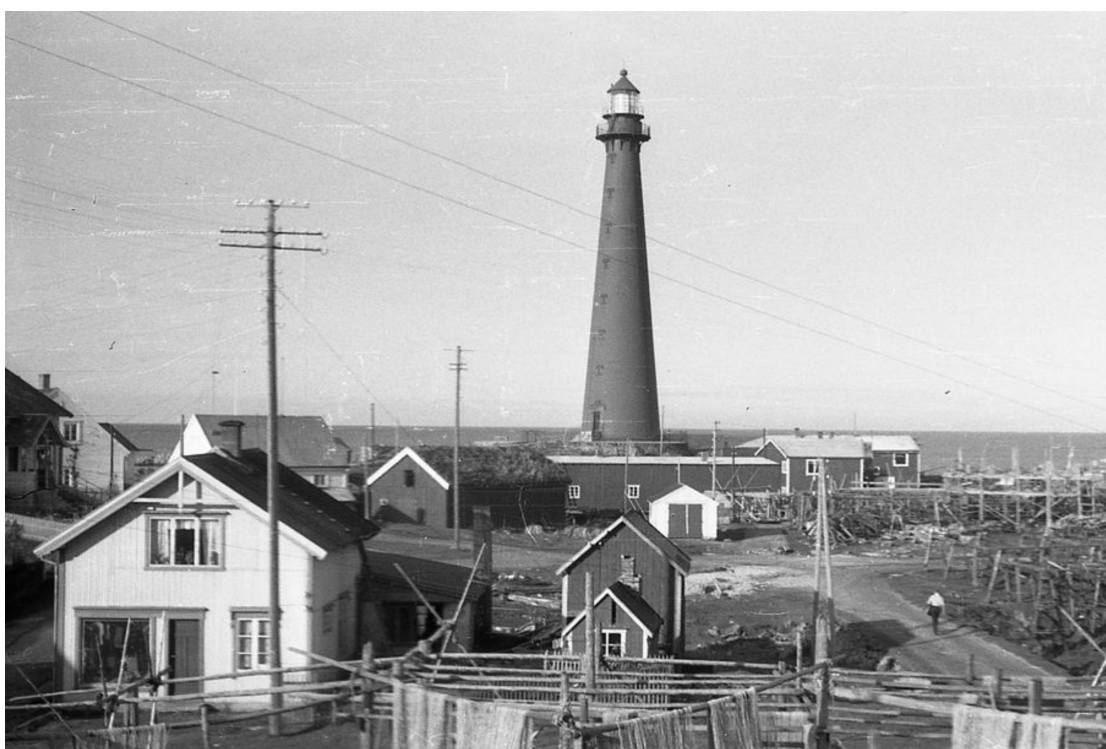
02 - FYRET

På slutten av 1800-tallet ble det bygget fyr over hele landet i en nasjonal satsning på å bedre havneforhold og sikrere navigering på sjøen. I tillegg til selve fyrtårnet ble det bygget fyrvokterbolig og losstasjon. Andenes fyr er et landemerke og fredet kulturminne som i dag er en del av Museum Nord. Fyret ble avfolket på 70-tallet men er fortsatt i bruk. På kvelden lyser det opp havet og tettstedet.

Uteområdene rundt fyret er knyttet til moloen og holmene, og er i dag et godt brukt friområde, både lokale og besøkende. De gamle tresvillene etter molo-utbyggingen er bevart, og plaketter forteller historien til stedet. Fyret er et merke og symbol på kystsamfunn som tidligere har vært eller er viktige fiskevær. I tillegg er det et orienteringspunkt i landskapet, og gir mulighet for oversikt og nye perspektiver.

Fyr er bygget langs hele kysten og er et av de sterkeste symbolene på land på en kultur knyttet til havet. Fyret på Andenes er et godt eksempel på hvordan man kan ta vare på og formidle kystkulturen samtidig som man legger til rette for bruk. På planen på neste side ser man tresvillene, sti med rekkverk, solur og fyr.

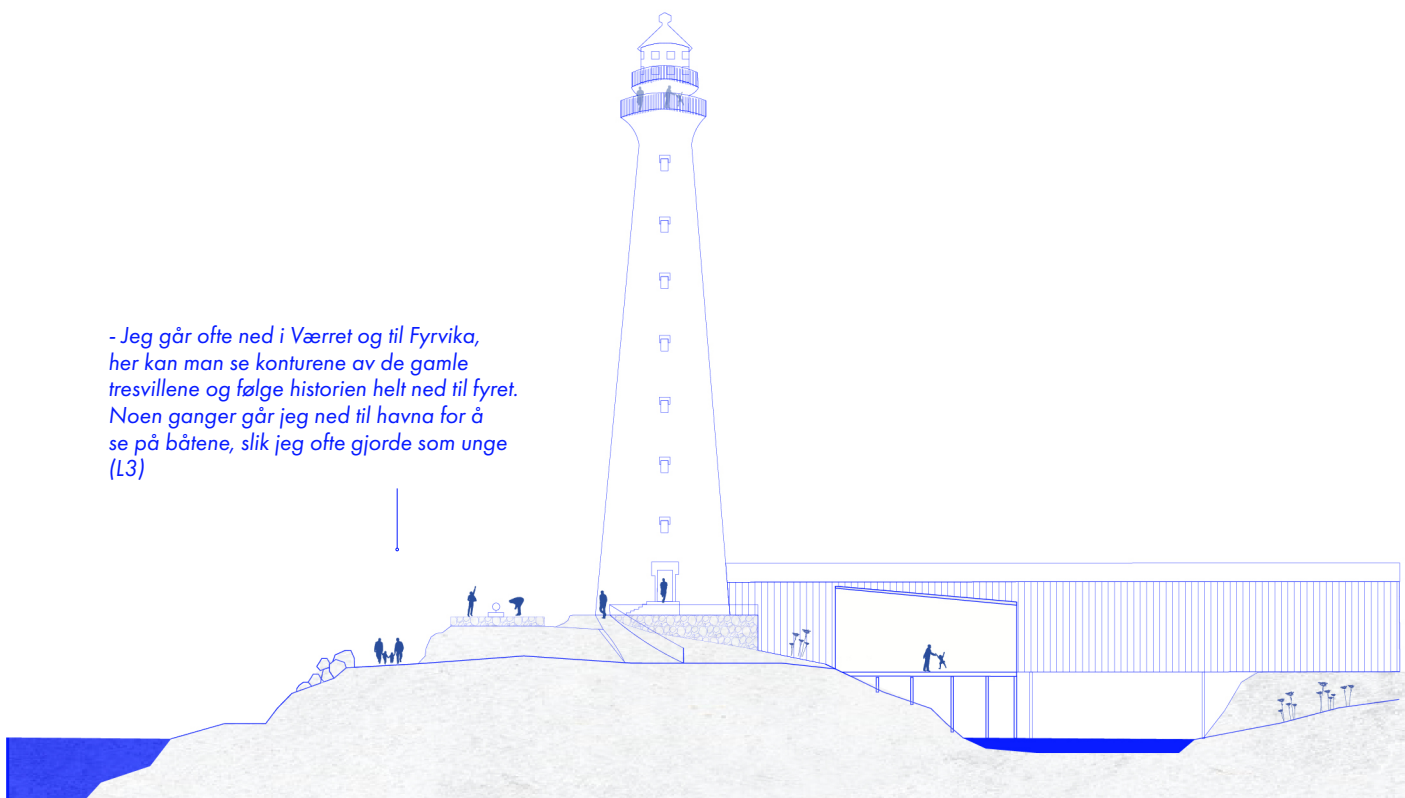

5.6
På motsatt side.
Snittoppriss og
situasjonplan over Fyrvika.

5.7
Andenes fyr med
omkringliggende bygg.
(Foto: Berglind, 1954).

- Jeg går ofte ned i Værret og til Fyrvika, her kan man se konturene av de gamle tresvillene og følge historien helt ned til fyret. Noen ganger går jeg ned til havna for å se på båtene, slik jeg ofte gjorde som unge (L3)

03 - MOLO

Stormer og uværet førte til en satsning på tryggere havner på slutten av 1800-tallet. Gammelmoloen på Andenes ble bygget med lokal sten fra Merkesfjellet, fraktet på jernbanespor til havna. Moloens hovedfunksjon er fremdeles å skape en trygg havn for båtene, men brukes også som rekreasjonsområde. Bak veggen med steiner på yttersiden kan man kjenne seg trygg når det blåser opp til uvær. På det ytterste punktet er det plassert en benk.

Moloen er et godt turområde, uværsted og sted for å oppleve værphenomen som midnattssol og nordlys. En utfordring er at underlaget ikke er universelt tilrettelagt. De store steinene er ujevne i overflaten og gjør det utfordrende å ferdes. Ved enkle grep som et jevnere underlag, lav pullertbelysning, og hvilesteder er det mulig å enkelt legge til rette for økt tilgjengelighet for både lokalbefolkning og turister.

- Ved fyret, moloen og stranda er de beste plassene å se på midnattssola (L3).

5.8
Snittpriss og
situasjonsplan over
gammelmoloen.

5.9
Jernbanespor. I
forgrunnen er utstikkeren
som ble omtalt som
dansenplatingen synlig.
(Foto: Kystverket, 1932).

04 - MINNESTED

Steder for å minnes de som har omkommet på havet. Kirkegårder, minnesteder, plaketter og bautaer er steder hvor man kommer for å minnes en hendelse som har preget samfunnet, eller minnes de som har levd. Havet både gir og tar. På Andenes står Bautaen som en påminner over de 30 fiskeren som ikke kom tilbake fra sjøen, en februar dag i 1821. Det var tidligere et møtested for fiskere, og på gamle bilder kan man se at den står på en grusplass, med inngjerding og benker rundt. Den var også et midtpunkt som samlet folk på søndager.

Det er en påminnelse om stedets avhengighet av havet. Bautaen er plassert på en høyde på Værbakken, med utsikt til havna.

Andre viktige minnesteder er gravlundene. På Andenes er det en nyere og en middelalderkirkegård. På oversiktskartet over er det markeringen til høyre.

5.10
Bautaen i veikrysset
Strandgata - Sjøgata. I
dag er det parkering og
vei rundt.

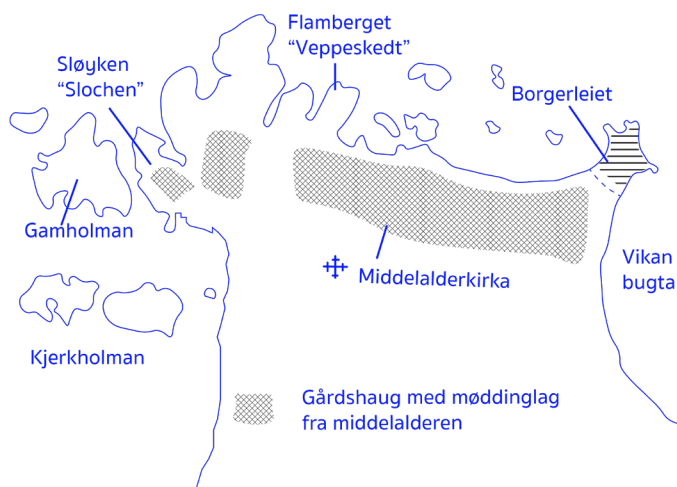
5.11
Minnesbautaen på
Værbakken, rundt 1910. -
Her ble det diskutert, delt
nyheter og spyttet tobakk.
Særlig dreide praten seg
om fiske, vær og vind
(Ijtsma, 2015). (Foto:
ukjent, 1910).

05 - KLYNGETUN

Langs kysten ble hus, gårdsbruk, løer og naust plassert tett i klynger for å skjerme mot vind. I Veita hadde hver tomt, tilgang til havet gjennom teiger som strekker seg ut. I bosetningsstrukturen på østsiden kan man finne spor etter gammel bosetning. De store brannene på 1800-tallet og etter andre verdenskrig har også hatt betydning for hvordan utviklingen av bebyggelsen ble.

De gamle bosetningsstrukturene er interessante, fordi de formidler en kulturhistorie og utvikling hvor en stor andel av befolkningen levde som fiskebønder. Å ta vare på gammel bebyggelse styrker også stedets særpreg. Byggene og rommene mellom har vært gjennom en historisk utvikling hvor de som er bevart gjerne er ombygd og påbygd. Løer og naust er revet. Plasseringen forteller uansett en viktig bit av kysthistorien og de gamle byggene i Veita kan med fordel løftes frem som "gamlebyen" på Andenes.

5.12
Illustrasjonen over viser rester av gårdshaug med kulturlag fra middelalderen. Illustrasjon ble vist av Reidar Bertelsen på konferansen om Vern og Utvikling. Fritt tegnet etter (illustrasjon: Guttormsen, 1994)

5.13
Sjøgata
(Foto: Skappel, V. 1954)

5.14

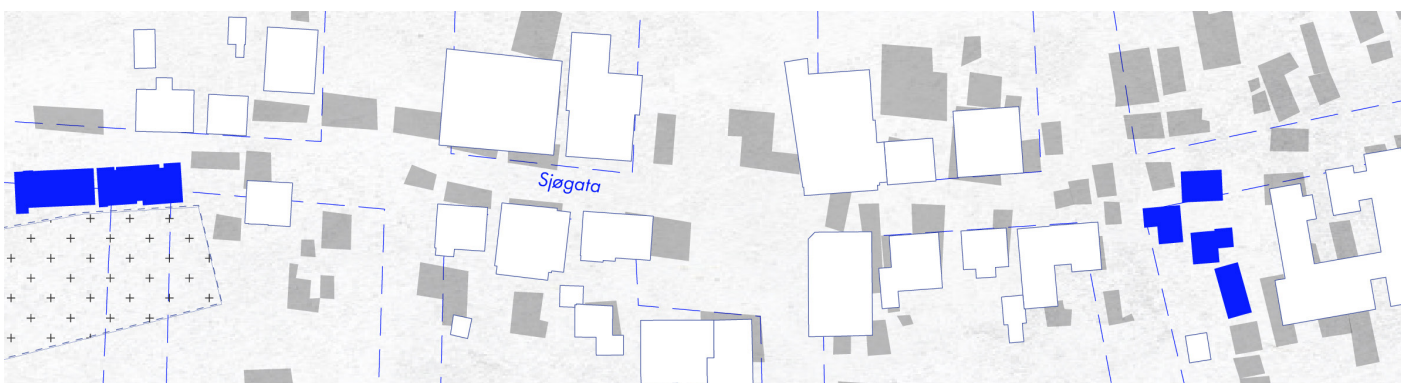
I Veita er en klynge hus bygd tett i tett bevart. Husene som står her brukes i dag til overnatting, og er et populært sted å besøke om man er i Værret. Byggene er opprinnelig fra før 1900 men er satt i stand av lokale ildsjeler.

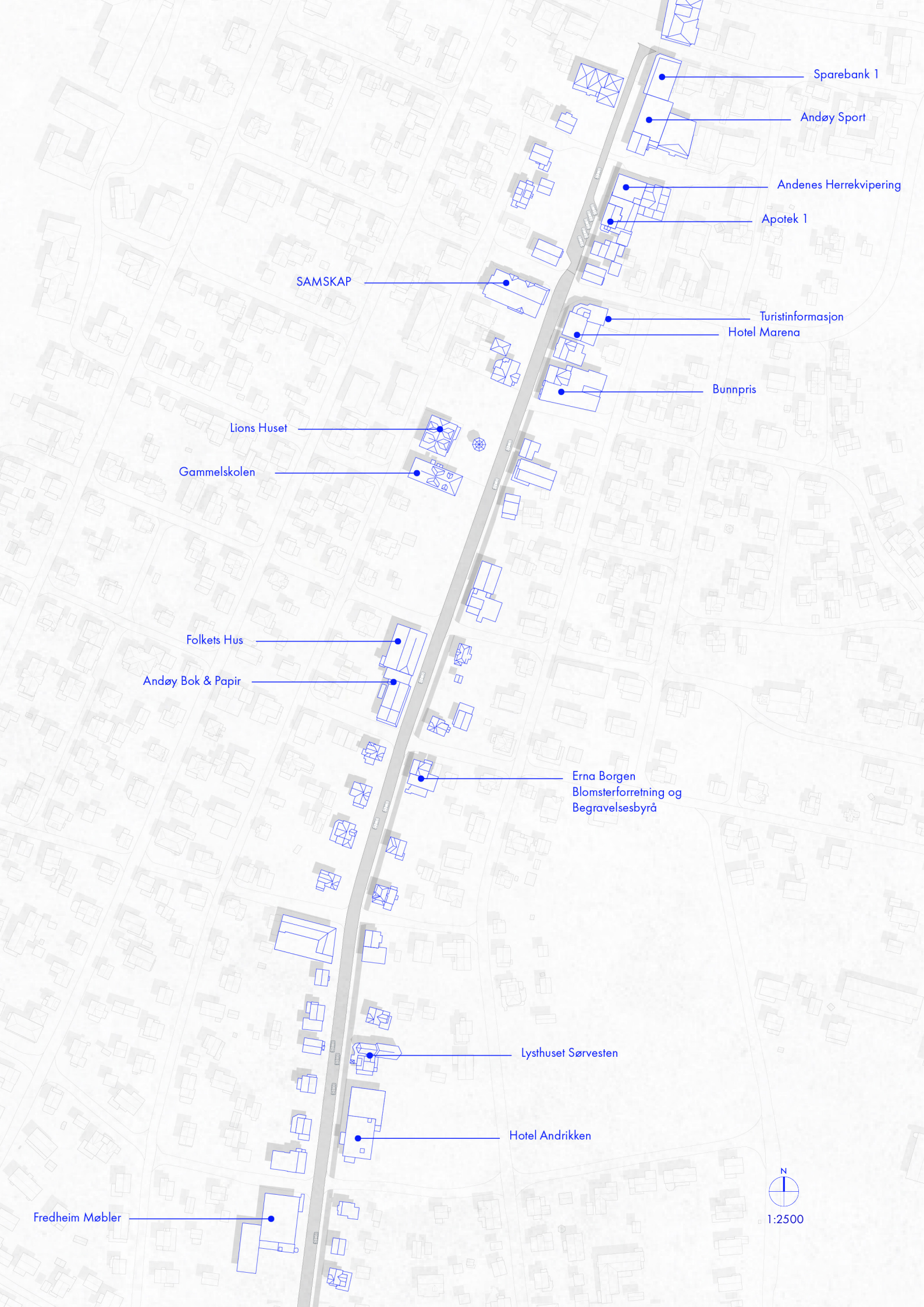
“Veita er den gamle delen av Andenes, mange av husene lå her helt nederst. Det er noen ildsjeler som har stått på for å bevare de gamle husene i Veita (L3).”

5.15

Kartet viser gammel og ny bebyggelse i Sjøgata og Veita. De hvite byggene er nyere bygg som står i dag. De grå er fra 1906, og er i dag revet. De blå er bygg som er bevart, og som er eldre enn hundre år gamle. Kartet er fritt tegnet etter kart fra 1906, og kart 2019. Til høyre ligger Veita som vist på situasjonsplanen over.

Sparebank 1

Andøy Sport

Andenes Herrekvipering

Apotek 1

SAMSKAP

Turistinformasjon

Hotel Marena

Bunnpris

Lions Huset

Gammelskolen

Folkets Hus

Andøy Bok & Papir

Erna Borgen
Blomsterforretning og
Begravelsesbyrå

Lysthuset Sørvesten

Hotel Andrikken

Fredheim Møbler

1:2500

06 - HANDELSGATA

Handelsgaten, eller Storgata, deler sentrum i øst og vest, og fører det meste av trafikk som går inn og ut av tettstedet. Knytter Andenes til resten av regionen.

Historisk ble gaten tegnet opp på planen fra 1906 og viktige offentlige funksjoner, som kommunehus, skole, og hotell, har etterhvert blitt plassert langs gaten. Utviklingen har tydelig skjedd på bilens premiss ettersom handel og næring er strekt ut fra sør til nord. Tidligere har næringen vært konsentrert i nordenden, noe man kan se i større grad er fokus også i dag. Den nordligste delen av gaten er i dag gjort om til miljøgata, hvor farten er senket og fortavene gjort brede.

Mange handelssteder kjennetegnes av en lang hovedgate som leder gjennom tettstedet. På kartet til høyre kan man hvordan viktige sentrumsfunksjoner er plassert. Mellom næringsbyggene står eneboliger. Mange av næringsbyggene ble bygd i mur med flatt tak, etter en av de siste store brannene – *Jeg skulle ønske det var større stolthet rundt mursteinsarkitekturen. Vi burde dyrket egenarten til byggene for om 10-15 år står vi og river oss i håret over alt som går tapt (L2).*

5.16
På forrige side.
Situasjonplan over
Storgata.

5.17
Storgata og Værret. Bildet er tatt fra minnesbautaen i nordenden. Tidligere var det meste av næring sentrert her.
(Foto: Berglind, 1964)

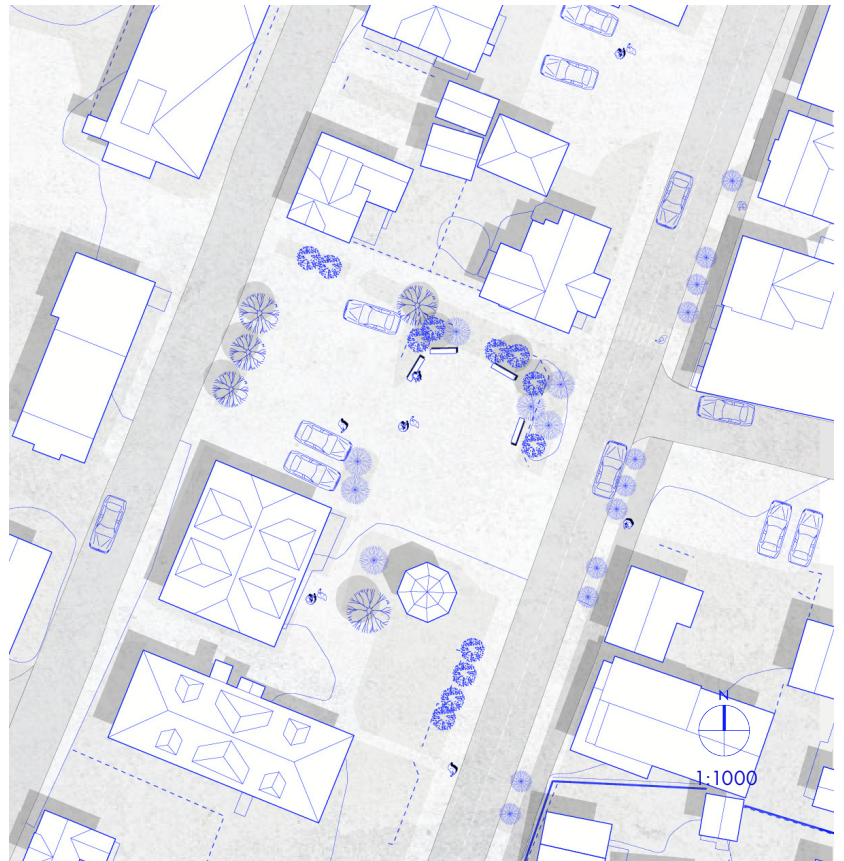
07 - FOLKETS PLASS

Folket plass, eller paviljongen, er plassert i tilknytning til Storgata. Plassen er anlagt i forbindelse med planen i 1906, tegnet inn i rutenettstrukturen som en åpen plass. Den skiller seg ut fra de andre typologiene som eneste rom planlagt for opphold og som samlingsplass for større ansamlinger som 17.mai og foreningsvirksomhet.

Plassen finnes andre steder i mange varianter og kjennetegnes ved at dens hovedfunksjon er å være et demokratisk rom med plass til store deler av befolkningen.

Paviljongparken på Andenes har krympet med årene. Nye bygg har kommet til og arealer er avsatt til parkering, noe om gjør at den kun er en liten del av det som engang ble planlagt igjen. På gamle bilder kan man se at den var anlagt som en gresslette med sti i midten. I dag er plassen asfaltert, med benker og leegger i kantene. Den rollen den en gang hadde som samlingssted er i dag flyttet andre steder.

>

5.19
Situasjonsplan over paviljongparken. På plassen ligger Lionshuset.

>

5.20
Skolemusikkstevne 1956, paviljongen til venstre. (Foto: Berglind, 1956)

>

5.21
Tegnet inn som en åpen plass i den ellers tette rutenettstrukturen. Kart fritt tegnet etter (kart: Andøy kommune, 1906)

08 - BAKERIET

- Andenes har alltid hatt en velutviklet kafekultur. Skal vi gå på cafe? Det har vært et samlingspunkt. Det har det vært fra langt tilbake (L2).

Krysningspunkt og møteplass. Krysset med bakeriet, Arresten og butikkene rundt har blitt et viktig samlingspunkt for Andenes. Med nærhet til Storgata og til Veita. Parkeringsmuligheter på flere sider like utenfor krysset.

Bakeriet kommer i mange former, men kjennetegnes av at det er et sted som samler folk og som har gjort det i mange år.

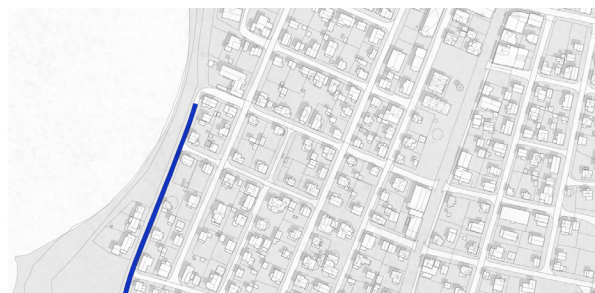

5.22
Snittoppriss av bakeriet på Andenes, med den gamle pipa i bakgrunnen. Målestokk 1:250

5.23
Feiring av 17.mai i Storgta i 1954. Melkeutsalg og cafeen Kafeteria kan ses i bakgrunnen. (Foto: Berglind, 1954)

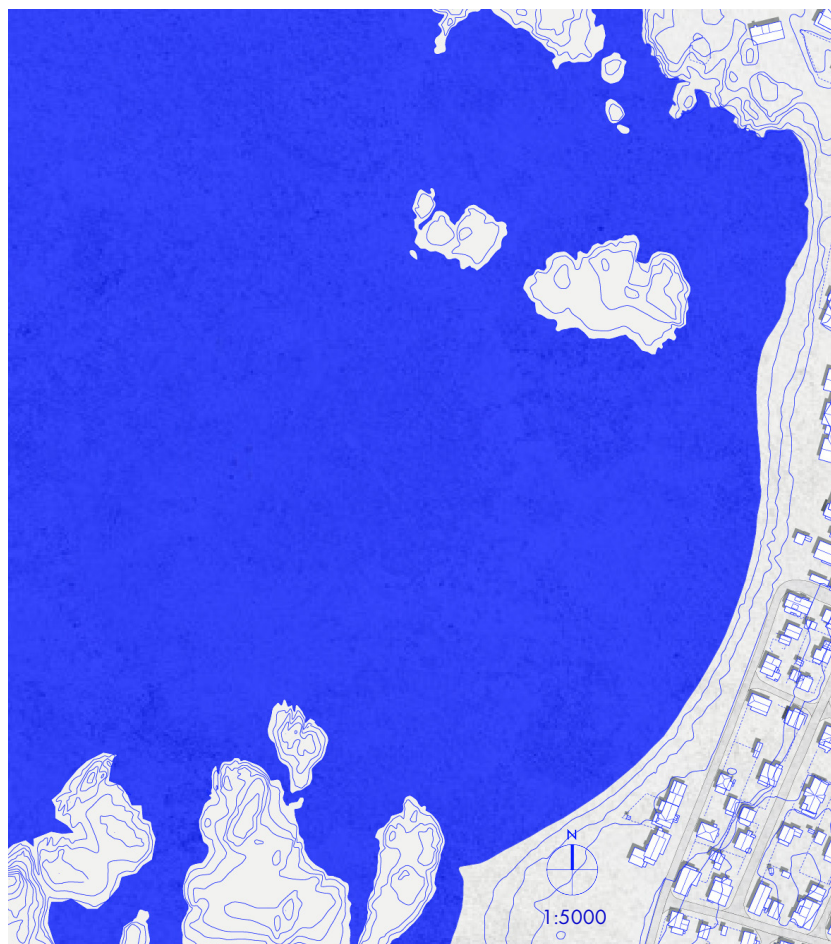
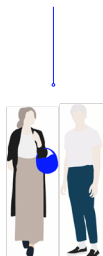
09 - STRANDA

Alle kystsamfunn har ei fjæra. Strendene ble brukt som et brukslandskap av fiskebøndene, som lot saue-ene beite i fjæra. De var også tilknyttet naust og brukt til oppbevaring av båter. På søndager ble strendene og Strandgata brukt til å spasere søndagstur iført søndagsklær. De var også viktige lekeplasser for barn.

Strandsonen er et viktig nærturområde og rekreasjonsareal for mange som bor her. Det er også et viktig leveområde for planter og dyr med et verdifullt naturmangfold.

- Jeg går ofte tur langs Strandgata. Her kan man gå av veien og videre på stier over fine berg og mellom små vikar. Noen ganger går jeg på holmene som er rett over veien fra der vi bor, der er det laget tråkestier mot Toften (L3).

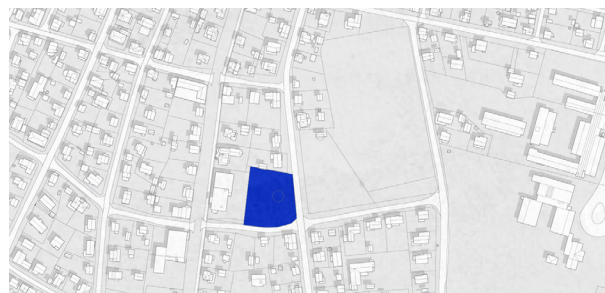

5.24
Situasjonsplan over
strandområdet i vest.

5.25
Lek i fjæra.
(Foto: Bjorbekkmo, 1993)

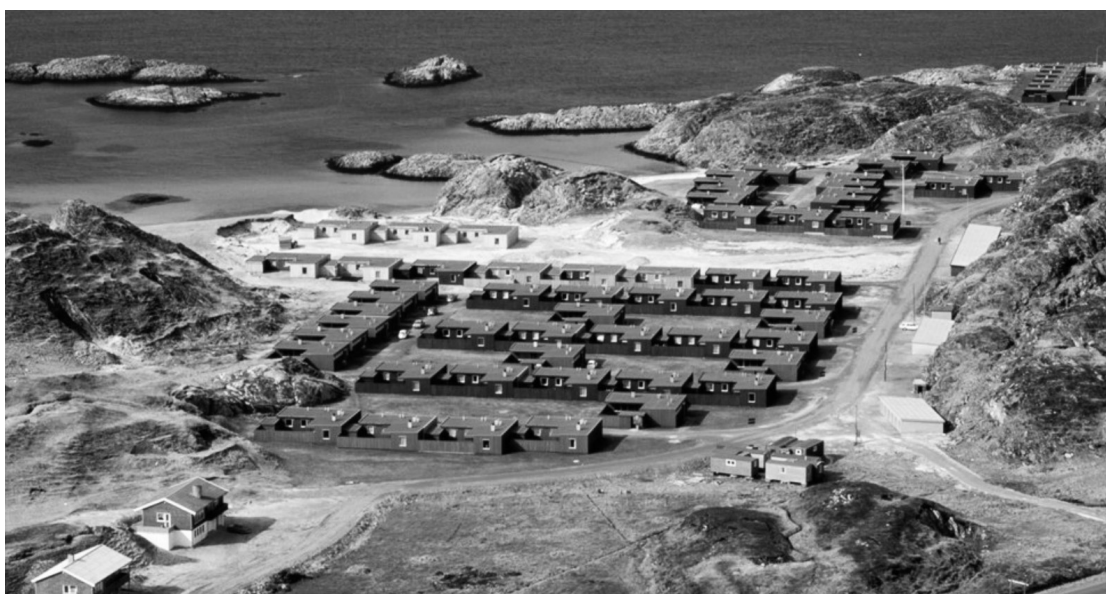
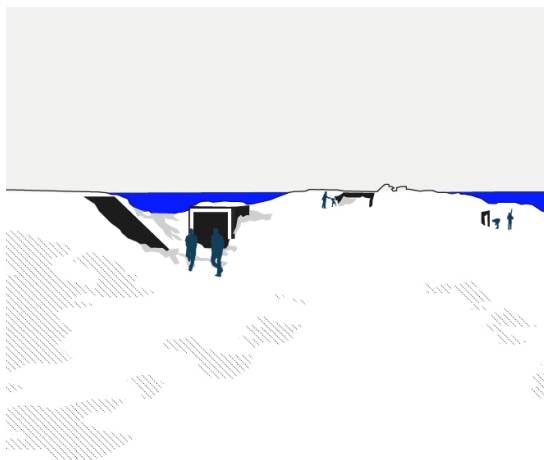
10 - MILITÆRE LANDSKAP

Sammen med arbeidsplasser i kommunen ga militær utbygging befolkningsvekst i Nord-Norge. Bunkerser og hangarer. Brukt som leke- og friområder. Strategiske punkt i forbindelser med høyder og holmer.

Man ferdes i landskap tilknyttet politiske og økonomiske interesser.

Mange av disse bunkersene ligger i tilknytning til tur-områder i strandsonen, ved enkle grep kan noen av dem settes i stand eller utformes på andre måter for å bli en del av turstiområdet, med sitteplasser/utsikt.

5.26
Situasjonkart over Kjerringneset. Formene markert i blått er bunkerser på land.

5.27
Boligfelt bygd av forsvaret ved Merkesfjellet. På holmene i bakkant er det bunkerser i berget. (Foto: Berglind, 1971)

DISKUSJON

SÅ HVORDAN PLANLEGGE OFFENTLIGE ROM OG MØTEPLASSER TILPASSET ET VÆRHARDT KYSTLANDSKAP?

- + I denne delen sammenstilles det teoretiske grunnlaget med egen empiri.
- + Delen bygger videre på del 5 Uteromstypologier, men i denne er det kystsamfunnet i dag, og fremtidsperspektivet som diskuteres.
- + Målet for diskusjonen er å komme frem til prinsipper og verktøy som er viktig for utforming av uterom langs kysten.
- + Funnene som drøftes oppsummeres i et sett med prinsipper.
- + Prinsippene illustreres gjennom tre relevante eksempler fra Andenes.
- + Konklusjon og oppsummering

I den innledende fasen av oppgaven ble det lagt frem tendenser og statistikk for befolkningsnedgang i distriktene. I de aller fleste kommuner i nord peker pilene nedover, og har også gjort det en stund. Det reflekteres også i planverket og i kommunale strategier og mål. Med utgangspunkt i det empiriske grunnlaget som kommer frem av analysene, det teoretiske rammeverket og studie av stedet løfter jeg frem det offentlige rom som viktig i stedsutviklingen av små og mellomstore steder. Målet som er satt for oppgaven er å finne ut hvordan planlegge for de gode offentlige rommene og møteplassene som tilpasset et værhardt kystlandskap.

Fokus på bærekraft i utviklingen og bruken av naturgrunnlaget er viktig på alle nivå, fra internasjonalt til lokalt. I det foregående kapitlet ble uterommene delt inn i typologier, eller typer uterom. Rom som oppstår på grunnlag av stedets egenart, klima, og naturbetingelser. Med det i mente, er det interessant å se på hvordan stedsutvikling forankret i de stedlige forutsetningene kan være bærekraftig i fremtiden.

I denne delen er det kystsamfunnet i dag, og fremtidsperspektivet som diskuteres. Målet for diskusjonen er å komme frem til prinsipper og verktøy for stedsutvikling, som illustreres og oppsummeres i slutten av kapitlet.

DELMÅL 2:

Hvilken betydning har de urbane uterommene for det sosiale felleskapet på stedet? Og hvilken betydning har de i stedsutviklingen?

DELMÅL 3:

Hvordan kan uterom planlegges og tilpasses et værhardt kystlandskap? Hvordan kan de være en ressurs i forhold til fremtidig endring og omstilling?

På samme måte som i stadkjensle-analysen er sitater fra intervjuene merket i forhold til grupper. Informantene er anonymisert og delt opp i kategorier.

INFORMANTER:

Ansatte i kommunen (K)

Lokalbefolkning (L)

- Mellom 20 til 40 år (L1)

- 40 til 65 (L2)

- 65+ (L3)

STERKERE I MØTE MED FREMTIDEN

Å holde på de unge, eller tiltrekke seg tilflyttere viser seg utfordrende for kommuner som allerede har lave innbyggertall. Med overordnet mål om å bli en attraktiv bo- og tilflyttingskommune legger Andøy noen retningslinjer for hva som blir viktig frem mot 2030. I forstudien til SAMSKAP (2019) kommer det tydelig frem at det er flere ting som må være på plass for å skape bostedsattraktivitet. Først og fremst er det de grunnleggende behovene som jobb, familie, helse-tjenester, skole og barnehageplass som må dekkes. Deretter kommer tilleggsfunksjoner og tilbud som skaper trivsel. I hvilken grad, eller hvilken form, offentlige rom og møteplasser kan virke inn på bostedsattraktivitet og tilflytting er et stort og viktig spørsmål å stille

Impulser utenfra. Mye av kulturen som finnes nord, er påvirket av ideer og planer sørfra. I den historiske delen ble det tydelig at Andenes periodevis har blitt sterkt influert fra impulser utenfra. Som mange kystsamfunn har de en lang tradisjon med tilflytting. Fra jektefarten til Bergen, sesongarbeid innen fiskeri, pomorhandel med Russland, nederlandske hvalfangere, forsvaret, romforskere og i senere tid reiseliv. En av de intervjuede beskriver det slik - *Andøya har alltid vært et sted hvor folk kommer og drar, det er dynamisk. Det er en plass hvor du kan være, utvikle deg selv, før du drar videre. Steder er dynamiske, og ulike prosesser flytter hele tiden på hvor tyngdepunktet for utvikling ligger (L3).*

Kystsamfunn som Andenes har gjennom vekst og statlig satsing utviklet seg fra fiskevær til et tettsted med flere inntektskilder. Da flystasjonen ble besluttet lagt til Andøya, ble mange av de lokale rekruttert inn, på bekostning av jobb innen fiskeri (Dahle, 2006). Det skapte en endring på stedet, hvor fiskerinæringen ikke lenger var den viktigste sysselsetteren. Når kapitlet med forsvar og flystasjon er på vei mot en slutt, må andøyværingene tenke nytt både i forhold til å skape arbeidsplasser og finne ut hvem de skal være i fremtiden. Flystasjonen har vært en viktig identitetsmarkør på stedet, og militære spor preger i stor grad landskap og bebyggelse. De som er herfra har vokst opp med lyden av flystasjonen. Som en informant sa - *det ble så stille når de satte flyene på bakken, vi har vokst opp med lyden av Orion over hustakene (L3).*

Når den trygge situasjonen med å være en forsvarskommune forsvinner, tvinges man til å tenke utenfor de etablerte strukturene og modellen for handling og samhandling (Førde, 2014). Steder som er fleksible i møte med endringer kan klare å snu det som måtte komme til et fortrinn og en styrke i stedsutviklingen. På Andenes er det optimisme knyttet til fremtiden. - *At flystasjonen legges ned er kanskje det beste som har skjedd Andenes i forhold til å få rom til å tenke nytt (K).* Med The Whale vil man øke besøkmengden til øya betydelig, dersom prognosene for reiseliv fortsetter som nå. Næringslivet er fokusert på å lage kvaliteter og trekkplastre for turister, men ainesværingen - den vanlige mannen i gata - må også med i planleggingen(K). Det er først og fremst de lokale man må skape innhold for, for å gjøre stedet attraktivt for de som bor her.

Selv om arbeidsledigheten er lav flytter småbarnsfamiliene, noe som kan tyde på at det er attraktiviteten eller muligheten for utvikling og selvrealisering som mangler. Dette er en viktig gruppe i samfunnet. - *Det er de som arrangerer, steker vafler, og får til mange ting. De tar med seg mye til et lite samfunn (K). I forhold til ungdommen er målet å gjøre det så attraktivt som mulig mens de er her. - Det er fint at de drar bort for å ta utdanningen, men de må ha hatt det fint her først, sånn at de kommer tilbake igjen (K). På et sted med store endringer og stor usikkerhet i forhold til fremtiden er det et godt tegn når man ser folk som bygger ut og restaurerer de gamle husene. - Folk er optimister her. Når jeg går meg en tur bruker jeg å se på hva som står til salgs og hvem som bygger nytt. Det er mange av husene som blir bygd om til å bli mer moderne. Husene blir godt tatt vare på, barndomshjemmet mitt har blitt kjempefint (L3).*

NORD-NORSK URBANISME

Behov og ønsker om gode, tilgjengelige offentlig rom og møteplass nevnes som et tydelig mål i både fylkeskommunale og kommunale planer, regionalt og lokalt. Fokus på de urbane kvalitetene vil, i følge kommuneplanens samfunnsdel (2017-2030), bli enda viktigere fremover, i konkurranse med byene. Gjennom oppgaven har jeg forsøkt å komme nærmere inn på hvordan utearealer i nord kan bli attraktive møteplasser, og være en ressurs i stedsutviklingen. Hvordan de kan gis en utforming som også tar være på stedets kulturhistoriske kvaliteter og er av høy estetisk kvalitet. Hva innebærer en nordnorsk urbanisme?

I den innledende fasen av oppgaven blir det stilt spørsmål rundt om uterom i små og mellomstore steder i nord ofte kan fremstå tilfeldige, lite gjennomarbeidet, og i mindre grad tilpasset sted. En hypotese som delvis bekreftes i veilederen for stedsutvikling utgitt av Nordland fylkeskommune. Tradisjonen for å planlegge det urbane rom for fritid og rekreasjon er kort i nord, hvor omgivelsene i større grad har vært preget av bruksfunksjon, tilknyttet arbeid.

I artikkelen *Renewed Sustainable planning in The Arctic* beskriver Løkken og Haggard(2016) teorien om en utvidet urbanisme i arktiske miljøer. De hevder at den typiske ideen om byliv blir mer utydelig i bosetninger i arktiske landskap, hvor det urbane livet fortsetter utover tettstedet fysiske avgrensinger. Det stemmer overens med funn fra analysen. I intervjuene nevnes de urbane uterommene, i mindre grad, enn natur og turmuligheter. At de nevnes færre ganger er ikke nødvendig ensbetydende med at de er mindre viktig for det sosiale felleskapet på stedet, men det sier noe om kulturen. Gjennom intervju og analyse ble jeg oppmerksom på at hverdagsturer, attraksjoner, og utendørsaktivitet ofte er spredt over et stort geografisk område. Av områdene som nevnes i forhold til hverdagstur og utendørs opphold er det i stor grad friområder som Kleivvatnet og strendene som nevnes som viktig. I tillegg nevnes områder lengre unna som populære fjellturer, Bleiksstranda, og andre steder på øya. En tur på fjellet (400 moh) fremstår i stadkjensleanalysen som en hverdagstur. Ofte er bilen utgangspunkt for turer, støttet opp av mangel på gang- og sykkelvei til populære områder for utflykt. Men også på grunn av klima.

Forhold mellom ute og inne. Opphold ute henger i stor grad sammen med muligheten for å gå inn. Mange steder i nord er det asfalt og parkering som preger gater og byrom. Torg er parkeringsplasser og veikryss, og handlegater er styrt av å kunne kjøre helt til døra, eller bygget inn kjøpesentre og kulturhus.

Under konferansen om vern og utvikling, arrangert på Andenes i februar 2020, nevnte Arne Blix, teknisk sjef i kommunen, at uterom her oppe kanskje er avhengig av å være tett knyttet til åpne, offentlig bygg og butikker (K). En påstand som støttes av analysene. Rom som er knyttet opp mot attraksjoner som bakeriet, Arresten og hvalsenteret er tydelig mer brukt.

Tiltak for å skape gode uterom og byliv i sør, lar seg nødvendigvis ikke oversette direkte til uterom i nord. En påstand som støttes av de "unge stemmene" hvor et større fokus på å rendyrke det nordnorske og spille på stedlige forutsetninger og særpreg etterlyses (NODA, 2019). Et utsagn som i rapporten illustreres av fontenen i Tromsø, som i det arktiske klimaet ikke får utspilt sin opprinnelige funksjon som et sted man oppsøker for å kjøle seg ned. Å spille på stedets styrker, heller enn å skape dårlige kopier løftes også frem av Hester, i prinsippet om særegenhet. Bygge på lokale skikker og tradisjoner, samt tilpasning til stedet økologiske forutsetninger, gjør steder mer robuste mot endring (Hester, 2006). På Andenes, og i andre kystsamfunn, kan parker og plasser med benker tolkes som et oversettelsesproblem. Et klima med få sommerdager og mye vind skaper utfordringer, og sesongen for stillesittende opphold ute er kort. Det betyr ikke at det ikke skal være benker utendørs, men at man med fordel kan tenke flerfunksjonelle utemøbler og aktivitet knyttet til utformingen av uterom.

REGIONAL HELHETSTENKNING

Et av punktene som trekkes frem i perpektivmelding (2019) er at flere unge opplever en negativitet og liten tro på utvikling i landsdelen. Markedsføringen av regionen trekker frem nordlys, reindrift og fiske, som danner bildet av landsdelen sett utenfra (NODA, 2019). Den økende strømmen av turisme har også ført til at hver by ønsker å spille på de samme tingene. Løsningen er å styrke stedenes individualitet, og fremme en stolthet basert på lokal forankring.

Fornuftig omdømmebygging handler, i følge Hester (2009) om å verne om de kvalitetene stedet har heller enn å søke utover. Slik også Lorange (1977) hevdet; "En region som løfter sammen står sterkere".

De store avstandene påvirker folk i forhold til bruk og tilknytning av nærområdene, med et større fokus utover enn innover. At fokus vendes utover, sier noe om viktigheten av det regionale perspektivet. Tettsteder som Andenes er ikke store nok til å kunne tilby alt av aktiviteter og opplevelser selv, men står gjerne styrket i å utvikle målpunkter og attraksjoner i hele kommunen. På samme måte kan man tenke i forhold til større byer. Det er i mindre grad en konkurranse, og i større grad et samarbeid. Et argument støttet av Lorange helhetstenkning rundt stedsutvikling (Lorange, 1977). Infrastruktur og kollektivtilbud er viktig for å styrke samarbeid og mulighet for å f.eks kunne bo et sted og arbeidet et annet. Med store avstander og store arealer blir det gjerne behov for å avgrense noen områder som er viktig å fokusere på i planleggingen, hvor trykket for stedsutvikling bør ligge. I kommuner som kanskje har få midler, vil det være viktig å identifisere hvor man skal legge inn kreftene. Hvilke ressurser bør løftes frem?

Arkitektur kan skape nye rammer for stedsutvikling.

The Whale er et eksempel på et prosjekt som viser en endringsvilje. Det er kreativt, skaper noe nytt, og bringer en ny dynamikk til stedet. Satsing på hval og nordlysturisme er en form for ny stedegen bindingene som knytter næring til stedet, det kobler seg på en lokal ressurs og skaper engasjement. Museet bygges her fordi det er kanskje det beste stedet i Norge for å se hval. Arbeidet med museet viser også en fleksibilitet i måten å tenke nytt på. I møte med nedleggelse, tenkes det nytt på andre felt, for å styrke stedet. Av de lokale jeg snakker med virker det som historien rundt hvalen ikke er spesielt viktig eller interessant i seg selv, med satsingen skaper en optimisme, og folk generelt er positiv til utviklingen. Med et bygg som mange fra Andenes vil kunne være stolte av, med anerkjennelse langt utenfor stedets grenser, vil kanskje også et positivt løft for stedsidentitet følge.

De siste årene er det i stor grad turistnæringen som påvirker idéen om landskap i nord. Turisme ses ofte på som en løsning på fraflytting og økonomisk nedgang i distriktene (Førde, 2014). Innen turisme beskrives Andøya ofte som et magisk sted, med spektakulær natur. På Andøya er det i stor grad hvalen som har preget historiefortellingen siden etableringen av hvalsafari i 1988 (ibid). Prosessen med å styrke Andøya og Andenes som destinasjon, påvirker også stedsutviklingen. Turisme handler om historiefortelling, salg av en idé om et sted, ved å promotere enkelte deler av et steds historie kan destinasjonsbygging ses på som en konstruert virkelighet (Ringer, referert i Førde, 2014, s.153). Turister kommer som regel for å oppleve en annen kultur enn sin egen, men blir også selv en del av kulturen på stedet. En økning innen reiseliv vil også kreve mye av samfunnet. I Lofoten spesielt har turismen både blitt en løsning og en utfordring. I Vesterålen er ikke presset like høyt, men tallene stiger også her, og mange av de mindre stedene har sett hvilken kraft turismen kan ha på stedsutvikling.

Når konkurransen med større steder er sterk, handler det om å fokusere på de fordelene som stedet har. Kanskje er det ikke antall aktiviteter og tilbud som finnes men heller kvaliteten. Det vil være positivt å gi verdi til og fokusere på det man har, heller enn å søke utover. For mange unge er fokus på bærekraftig vekst og utvikling positivt. I arbeidet med å skape attraktive samfunn for unge, kan fokus på å ta vare på naturen og ta tak i vanskelige problemstillinger rundt endring være viktig. I nord har vi en tradisjon med å se mennesket sammen med naturen (NODA, 2019). Skapt av en gjensidig avhengighet over mange år av de stedlige ressursene og de klimatiske forholdene.

Også kunst og arkitektur som provoserer kan være nødvendig og viktig i stedsutvikling. Kreativitet og evne til nytenkning er et av de viktigste verktøyene for små og store tettsteder i møtet med endringer (Hamdouch et al., 2017). Når de vertikale bindingene svekkes blir det enda viktigere å være kreativ og fleksibel i måten å tenke stedsutvikling (Løkken & Haggärde, 2016). Bukkekirka, det nasjonal turistveiprosjektet, har fått mye kritikk for å skille seg ut i forhold til omgivelsene. Men at det er knyttet til en lokal skikk, med gudstjeneste en gang i året, gir de lokale tilknytning til stedet. Selv om rammene er nye, er stedets funksjon den samme. Flere av de jeg snakker med er positiv til prosjektet. En uttrykker at - *det er utrolig at man kan sette to steiner opp mot hverandre og få til noe som er både provoserende og samlende (L2)*. Det er arkitektur som tolket stedet på en måte som forbinder, ikke fremmedgjør, og blir sånn sett en igangsetter av kreative prosesser. Også småskala arkitekturprosjekter kan ha stor påvirkningskraft på stedsidentitet og følelse av samhold.

SOSIAL STEDSUTVIKLING

Lokal påvirkningskraft er essensielt for å få til en god stedsutvikling. Det handler om å involvere innbyggerne, bli kjent med naboene, og skape sosiale møteplasser (Hester, 2006). En planlegging ovenfra og ned kan skape et skille mellom de som bor her. Å lytte til de som bor på stedet kan både styrke det lokale demokratiet og det skape møteplasser. Ifølge Hester ligger det stor kraft i utforming og tiltak som gjør at man lettere blir kjent med naboene sine.

Det er enklere å skape engasjement på små steder (L2). Allerede når steder har fått en viss størrelse og bebyggelse, som Andenes, blir det mer utfordrerne å samle folk om et felles mål. Informasjon og utvikling er viktig for å opprettholde engasjement. Medvirkning som ”ikke blir til noe”, er mer skadelig enn positivt. På steder med få folk er de som drar ting i gang viktige. Man kan få til mye. Om de faller fra kan prosjekter og utvikling stoppe opp. - *Stedsutvikling handler også om å møte folk og føle seg inkludert, derfor er medvirkning helt i starten veldig viktig (L2).*

Sosiale møteplasser. Det sosiale aspektet er spesielt viktig i utforming av omgivelsene våre. Det er her, i det offentlige rom, vi møtes og skaper sterkere bånd til sted og lokalsamfunn (Hester, 2006) . I kommuneplanen samfunnsdel (2017-2030) løftes behovet for møteplasser frem, både for unge og eldre. Det er behov for mer uformelle tilbud som kan inspirere til økt aktivitet i form av samlingssteder, turløyper og et styrket byromsnettverk. Man vet at sosiale møteplasser, bedre trivsel og tilbud innen aktivitet og kultur er pådrivere for å få folk til å bli. Å se andre mennesker, liv i gaten og en sosial by er viktig for trivsel. På mindre tettsteder vil det være få mennesker til å fylle gatene, spesielt tydelig er det på ettermiddag og kveldstid. Det er tydelig for de som ikke er kjent med stedet, illustrert av den nye tilflytteren som lurte på om det hadde skjedd en katastrofe (K).

Hva skjer når møteplasser forsvinner? I spørreundersøkelsen gjennomført av SAMSKAP (2019) svarer 20% at de ønsker seg et bedre tilbud innen kultur, mer aktivitet og mer som skjer både på hverdager og i helga. Spesielt etterlyses det steder å være for ungdom i Værret. Som ungdommen som forsvant fra bybildet når kiosken la ned. Når man ser andre får man en følelse av samhold og tilhørighet. Å ta vare på ungdommen pekes på som viktig i den langsiktige planen for å styrke samfunnet (K). En måte å ta vare på ungdommen er å gi de et sted i sentrum, som er deres sted. Det kan være en kino, en ungdomsklubb, bibliotek, kiosk, hjørne. Når gode møteplasser forsvinner kan det ha store konsekvenser for et lite samfunn. I intervjuene ble cafeen Ulla, som nå er stengt, nevnt som en viktig møteplass og motivasjon for å ta en tur ned i Værret. Men den spilte også en rolle i form av å synliggjøre en gruppe som ikke er så synlig, de unge voksne. - *Plutselig så man andre på samme alder som man ikke visste hvem var, det gjorde noe med følelsen av å passe inn(L1).*

Gjennom intervjuer ble det tydelig at uterommene er tett knyttet opp mot aktiviteter. Det værharde kystklimaet spiller inn på bruk av uterom, i forhold til at planlegging for aktivitet kanskje er viktigere enn opphold. Flere nevner været som en barriere for å komme seg ut. Av positive tiltak som er gjort på stedet, nevnes tuffeparken ved Kleivvatnet og Nordlysparken, begge prosjekter organisert av Andenes Vel og Utmarksfellesskapet. Lekeområdet i Nordlysparken ved den gamle skolen i Værret nevnes som spesielt positivt fordi den bidrar med liv i gatene, samtidig som barn og unge blir mer synlig i sentrum.

Utfordring for byliv. Hester (2006) argumenterer for å skape tydelig sentrum, med viktige funksjoner samlet på et sted. På små tettsteder vil det være lurt å samle de funksjonene som tiltrekker seg folk rundt et torg, en samlet kjerne. I stadsbildet kan man tydelig lese hvordan bilen har påvirket plassering av sentrumsfunksjoner og handel. Som nevnt er handel spredt utover et større område. I dag er det tegn på at det er et skifte i tenkningen tilbake til fokus på et sterkere sentrum. Med hvalmuseet plassert midt i sentrumstrukturen, og ikke utenfor, flyttet tyngdepunktet igjen mot havna. Det skiftet gir planleggerne en anledning til å tenke nytt i forhold til strukturen i sentrum og utforming av sentrumsgater og byrom. I Værret står bebyggelsen tett, og det er behov for en mer tydelig sentrumskerne, og tydeligere bevegelsesmønstre, spesielt for besøkende. Selv om landskapet er flatt og de fleste bor tett på sentrum er bil fortsatt hovedfremkomstmiddel, og parkering opptar en stor del av de urbane uterommene.

Det flate landskapet er et godt utgangspunkt for å utvikle stier og forbindelser for å styrke fokus på myke trafikanter. Et sterkere nettverk av uterom kunne økt bruken av uterommet. - *Vi burde hatt et turstiprosjekt som samlet alle rutene, med fokus både på stedsutvikling og bolyst. Stien kunne gått gjennom sentrum og vist tydelige bevegelsesmønstre i sentrum. Det kunne knyttet stedet sammen til en helhet, mer tydelig, mer flow, med tydeligere stoppesteder langs ruten (L1).* For å skape liv kan det være nyttig å knytte seg opp mot turisme, ved å fokusere på kvaliteter i uterommene som også kan være interessant for besøkende. De blir deltagere i lokalsamfunnet gjennom sin tilstedeværelse og sine interesser, og kan sette søkelys på kvaliteter ved stedet som man selv har blitt blind på.

Som møtet med en den Engelske padleren i fjæra ilustrere; - *Han ble helt overgitt og synes de fargerike trehusene var så vakre. Der han kom fra stod teglsteinshusene på rekke og rad. Det er noe med at man ikke ser like tydelig hva som gir et sted sitt særpreg når omgivelsene er del av sitt hverdagslandskap (L3).*

UTEROM TILPASSET ET VÆRHARDT KYSTKLIMA

"I klima, hydrologien, vegetasjonsstrukturene, og i det bygde landskapet finnes løsninger for en bedre tilpasning til en usikker fremtid" (Hester, 2006)

Hvilken rolle spiller klima i utformingen av uterom og møteplasser i nord? En hypotese som ble nevnt tidligere i oppgaven er at de klimatiske forutsetningene i nord skaper utfordringer i forhold til bruka av uterommene og opphold utendørs. Hvor vinteren er spesielt utfordrende. Tidligere er det nevnt hvordan lange perioder med dårlig vær kan prege bruk av uterommene. På Andenes er vinden den største utfordringen i forhold til at den bidrar til å senke følt temperatur betydelig. Tiltak mot å sakke vinden, og skape le, vil være viktig for å skape rom for opphold i Værret. Også i kommunenplanen (2017-2030) blir det nevnt at tilpasning til vær og vind vil være viktig i arbeidet med ny sentrumsplan. I de neste avsnittene diskuteres det i hvilken grad klima kun bør ses på som en utfordring som må løses, eller om det i like stor grad kan være en ressurs i stedsutviklingen. Dette er et viktig perspektiv i oppgaven.

Et interessant spørsmål å stille er hvorvidt et utfordrende klima med lang vinter og mørketid skaper ekstra utfordringer for opphold ute. For en utenforstående vil det vær nærliggende å tro at to måneder uten noe særlig dagslys, og en vintersesong med mye storm og ustabil vær vil skape noen barrierer for opphold ute.

Sesongvariasjoner påvirker oss på ulike måter og i ulik grad. For noen er januar og februar litt som å gå i dvale (L1). For andre er det nettopp de klimatiske faktorene som følger med sesong som motiverer og skaper engasjement. Jones forklarer sesongendringer i landskapet som fenomener og aktiviteter som oppstår, tar plass eller er tilgjengelig på bestemte tidspunkt på året. Eller egenskaper i de fysiske omgivelsene som endrer seg med sesong og er derfor kun synlig i den og den måneden (Michael Jones, 2007). Alle sansene spiller inn. Lyden av sommer, fornemmelsen av kulde, synet av knopper på trærne, smaken av muldebær, følelsen av sola som varmer. En positiv innstilling knyttet til årstidsendringer naturfenomener bidrar til å koble mennesker tilbake på naturens prosesser og krefter. En idé som også kan implementeres i stedsutviklingen og utforming av uterom.

I nord definerer man livet sitt i relasjon til sesongendringer i det omkringliggende landskapet, endringer i lysforhold og de sykliske endringene i naturens produksjon, som jakt, høsting og fiske, i en større grad enn det som ofte er antatt (Løkken & Haggärde, 2016) . Nordlys, og aktiviteter som topptur, langrenn, bål i fjæra, og sparkeføre er med på å gjøre mangel på dagslys mindre krevende. Vinteren, selv med sine utfordringer, er for mange knyttet til aktivitet som kun er mulig en bestemt tid på året.

I spørreundersøkelsen som ble gjennomført av SAMSKAP (2019) svarte 70% at det beste med å bo på Andøya er menneskene som bor her og nærheten til naturen. Det gode samholdet med dugnad, nærhet til familie og trygghet er viktige faktorer for trivsel. I tillegg kommer friluftsliv, stillhet, korte avstander og god utsikt. Også ungdommene nevner naturen som spesielt viktig, samtidig som de også etterlyser et større fokus på klima. Med fokus på å styrke stedet robusthet og tilpasningsevne mot klimaendringer og miljøutfordringer, kan det samtidig øke livskvalitet, skape trivsel og styrke det lokale demokratiet.

Også blant de unge som deltok i Unge stemmer: En perspektivmelding fra Nord-Norge, ble et større fokus på klima trukket frem som en måte å øke steders attraktivitet på. Planlegge for klimaendringer og stedet klimatiske forutsetninger kan være med å styrke samfunn i nord på flere måter(NODA, 2019) .

Gjennom et økt fokus på samhörighet i planleggingen, er målet å koble sammen fragmenterte naturområder og koble mennesker tilbake på naturens prosesser og krefter. Ved å tydeliggjøre sammenhengene, kan man øke folks bevissthet om naturens verdi (Hester, 2006). På steder langs kysten har folk tilpasset seg klima gjennom alle år. Det vises i det bygde miljøet. Tidligere stod husene tett. På Andenes kan man se det på bebyggelsen i Veita. De lokale klimatiske forholdene har formet plasseringen av bosetning og bygg i landskapet. Stedets form preges av klimatilpasning og de teknologiske endringene i byggeteknikk og materialbruk (Ellefsen & Lundevall, 2017)

Når husene stod tett dannet det seg lune rom mellom husveggene som ga gode forhold for dyrkning. I et historisk perspektiv var vinteren hard. Sommer og vår gikk gjerne med på å planlegge for vinteren. Lorange (1977) uttrykker hvordan naturforholdene er de samme, mens vi over tid endrer hvordan vi forholder oss til naturen. Vi har gått fra å være avhengige av vind og vær, regn og frost til å redusere vår tilknytning til naturen, spesielt i bykjerner. Han beskrev også hvordan moderne kjøpesentre vokste frem, som et tydelig tegn på hvordan man bygget seg bort fra klima. Hvis man overse det regionale særpreget så blir planleggingen mindre god (ibid.).

Vind er en utfordring på Andenes. Ytterst på neset, uten skjerming, preger vinden hverdagen til de som bor her. Vinden kommer ofte i veien for fine sommerdager, den senker følte temperatur. Derfor kan man oppleve fenomener som boblejakkevær på verandaen i nord, og bikinivær i leveggen i sør (L3). Ved å bygge le kan man forbedre lokalklima og skape gode soner for opphold på sommeren.

Landskap som følger sesongendringer regnes som mer tilpasningsdyktig enn de som ikke gjør det. (Hester, 2006). De klimatiske forutsetningene kan brukes som en ressurs i planleggingen. En måte å tenke rundt klima og uterom er å bygge seg bort. Glasstak over handlegater, kulturhus som samler alt på en plass, eller i et ekstremt tilfelle, bygge en dome over hele nabolag. Også i løpet av intervjuene ble "å bygge inn" nevnt som et godt, og kanskje det eneste, middel for å skape liv i gatene. Mer interessant, er det å snu på det, og tenke klima som en ressurs i planleggingen. Innenfor turisme, er det noe som brukes i stor grad, hvor nordlys og midnattssol er trekkplaster. Å kjenne på naturkreftene er en kvalitet mer enn en svakhet. Flere nevner storm og uvær som spennende, men det krever trygge steder, gjerne i ly for nedbør, hvor man kan oppleve været på avstand. - *Jeg synes det er fasinende når det er uvær, men jeg har all respekt for det også (I).*

STEDUTVIKLING PÅ STEDETS PREMISER

Tall fra Indeks Nordland (2020) viser at det generelt er god tilgang på friområder og natur i nord, men dårlige tall for helse og psykisk helse. Det kan henge sammen med at det ikke er kvantiteten av uterom og friområder som er viktig, men heller kvaliteten. På Andenes er det få friområder som er tilrettelagt for universell utforming. Kleivvatnet er et unntak. Kommuneplanen (2017-2030) peker på et behov for bedre inkludering av eldre og personer med nedsett funksjonsevne i stedsutviklingen. - *Når jeg spurte de eldre hva de ønsket seg sa de at de ville føle seg trygge. For meg som kommer fra en by med mange mennesker skjønte jeg ikke hva de mente, her er det jo så trygt som det kan bli. Men så skjønte jeg at det var snakk om trygghet i forhold til å se hvor man går, veier uten hull, og generelle tiltak for enklere ferdsel ute (K).* Det flate landskapet er positivt i forhold til tilrettelegging, men skiftende værforhold med temperaturer rundt frysepunktet skaper utfordringer. En ansatt i næringslivet mener å se en tydelig reduksjon i omsetning på dager hvor det er nedbør og glatte veier.

Spesielt eldre velger å bli innendørs. Været skaper en form for utrygghet i forhold til fremkommelighet og opphold utendørs. - *Det er ekstremt glatt overalt. I gatene der vi bor kunne jeg gått på skøyter. Ofte er brøytekanterne brøytet sånn at man ikke kommer seg opp på fortauet (L1).*

- Noen ganger tenker jeg at det er en utfordring hvordan Andenes er planlagt. Det kan virke som stedet har vokst litt tilfeldig og at det har gått på bekostning av nærheten til naturen. Naturområdene er liksom litt hakket opp (L2). Andenes vokser ut til alle kanter og det går ut over naturområdene. Vei, bebyggelse og gjerder skaper barriere og avgrensninger, brutte forbindelseslinjer. Ideen om å bygge tett handler om å hindre byspredning og tap av natur (Hester, 2006). Når utbygging tillattes tett på friområdene, smitter det over på hvordan områdene oppfattes. Å komme så tett på det private skaper noen utfordringer for ferdsel og opphold.

På Andenes er det et tydelig ønske om å bygge i strandsonen, det er her de mest attraktive tomtene er, spesielt for unge familier. Strendene i vest ligger innenfor statlig vernet friområde, og det er tidligere gitt dispensasjoner for å bygge ut her. At strandsonen er et viktig naturområde og rekreasjonsareal støttes av funn i analysen. Når det bygges tett på friområdene er det tydelig at også områdene som ikke går inn under privat tomt, regnes som private. - *Vi treng ikke sti oppi hagene til folk. Stiforbindelser er mulig tiltak for å gjøre folk mer bevisst nærområdene sine og sikre tilknytningen til dem. Dersom det bygges sti vil de kanskje også kunne forhindre videre utbygging i strandsonen.*

OPPSUMMERING

LOKALE FØRST

Stedsutvikling tilpasset innbyggernes ønsker og behov. Bostedsattraktivitet handler om å gi grunner for å bli. Uterom må gjøres attraktive først og fremst for de som allerede bor på stedet. God stedsutvikling, med fokus på stedlige kvaliteter, vil gjerne appellere til besøkende og tilflyttere også.

FOKUSERE PÅ STEDETS STYRKER

Urbane kvaliteter vil være viktig i fremtiden, men for mindre steder vil det i større grad handle om fokus på en regional sammenheng. Stedsutviklingen blir bedre om man løfter frem noen styrker heller enn å fokusere på å løse alle utfordringer. Mens man drar til Bleiksstranda på finværsdager, kan kanskje Andenes tilby gode uværsteder, eller observasjonssteder for nordlyset.

FORBINDELSER

Gode forbindelseslinjer mellom turområdene er viktig for å styrke nærmiljøet. Når naturen blir oppdelt og fragmentert vil det øke bilbruk og fokus utover. Ved å koble sammen uterom med gode turstier og ferdselsveier kan man i større grad få til løyper og tilby et utvalg av turer, både 10-minutter og 1-times-turen. På Andenes er de gode friområdene der allerede, så det handler i stor grad om å koble de sammen.

NORD-NORSK SÆRPREG I UTFORMINGEN

Fokusere på en nordnorsk urbanisme som unngår ideer som opprinnelig er tenkt og planlagt for et varmere klima. Tenke aktivitet over opphold. I kystsamfunn vil det gi mening å bygge uterom rundt kvaliteter som kysten og kysthistorien gir.

BÆREKRAFT

Fokus på bærekraft i stedsutviklingen er helt nødvendig men kan også virke positivt inn på omdømme og attraktiviteten, spesielt blant unge. Engasjement smitter fort og kan kanskje være et like viktig verktøy som de klassiske urbane kvalitetene som større byer kan tilby. Nærhet til naturen er allerede et viktig trekkplaster.

KLIMA SOM RESSURS

Det utfordrende kystklima med vind, mørketid og uvær kan i stor grad snus til en ressurs i planleggingen. Steder hvor man kan stå trygt, når det stormer rundt deg. Man trenger både uterom for å oppleve været, uterom for å skjerme seg fra været, og uterom for å ta en pause fra været.

PRINSIPPER

Målet med denne delen er å oppsummere funn drøftet i diskusjonskapitlet, gjennom å utforme noen overordnede prinsipper som svarer på oppgavens hovedproblemstilling: Hvordan planlegge for offentlige rom og møteplasser i et værhardt kystlandskap?

Hovedfunnene er delt inn etter tema; Kysthistorie, kystsamfunn, kystklima og sosiale møteplasser. Fire tema som har vært sentrale i oppgaven. Hvert sted er unikt, og prinsippene må derfor utformes og omformes til ulike steder. Prinsippene oppsummerer funn som kan være viktig å tenke på når man skal planlegge eller utforme offentlige rom i kalde, kystnære klima.

TRE EKSEMPLER

Gjennom tre eksempler fra Andenes - et samlet sentrum, uteromsnettverk og aktivitet, og uværsteder - illustreres de ulike prinsippene relevans. Prinsippene er basert på observasjoner og konkrete utfordringer som kom frem gjennom landskapsanalysen. Forslagene er kun ment som en skisse.

I listen til høyre er konkrete funn fra analysen oppsummert.

KVALITETER:

- Tuffeparken
- Turstier på treklopp
- Lysløype
- Miljøet rundt bakeriet
- Stinettverket på bergene
- Nordlysparken – skaper liv i sentrum. Et godt sted med aktivitet for barn
- Miljøet rundt surfing og klatring. Surfing utfordrer sesongene
- Nordlys og midnattsol
- Varmt i solveggen
- Strendene
- Fyrvika hvor historien er tatt vare på
- Bleiksstranda
- Merkede turstier
- Nasjonal turistvei
- "Alle kjenner alle"
- Foreningsliv og frivillighet

UTFORDRINGER:

- Tomme gater
- Lengre perioder med dårlig vær. Spesielt i januar- februar
- Bilen tar opp mye plass
- Synlige kloakkør langs strendene
- Mangel på gang-sykkelvei. Spesielt i forbindelse med å kunne "gå" til turmål som Rabben og Andhauet. Et ønske om en bedre forbindelse til Bleik. Avhengig av bil
- Skibu, cafe, hytte – i tilknytning til tur. Steder man kan varme seg, gjerne gratis
- Utydelig avgrensning av sentrum.
- Planting av trær. Vinden knekker tunge grener
- Brøytekanter og glatt føre
- Kald vind fra nordvest er alltid tilstede
- Privat bebyggelse tett på turområder
- Lukket havneområde
- Få universelt uformede områder
- Gater uten fortau
- Kaldt å sitte ute
- Sterke vinterstormer
- Mange viker, utydelige hvor man møter andre

PRINSIPPER: UTFORMING AV UTEROM OG MØTEPLASSER TILPASSET ET VÆRHARDT KYSTLANDSKAP

TILGJENGELIG KYST

Tydeliggjøre skillet mellom privat og offentlig. Spesielt for besøkende er det viktig. I strandsonen kan en offentlig kyststi være en løsning for å hindre privatisering.

Eksempel: I Stavanger er det bygget tursti langs sjøen med et mål om at ingen skal ha mer enn 500 meter til turveinettet. For å promotere tilbudet ble 52 hverdagsturer lagd.

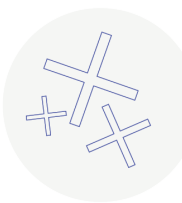
STEDEGNE BINDINGER

Fokusere stedutviklingen rundt de stedegne bindingene og de stedlige kvalitetene og ressursene. I større grad løfte frem sæpreget til stedet. På Andenes er hvalen viktig både i forhold til turisme og identitet. Det nye hvalmuseet og uteområdene rundt er et godt eksempel på hvordan bygge videre på kulturen.

SESONG

Opplevelser knyttet til de ulike sesongene. Blomstring, festivaler, høsting. Innstilling har stor påvirkningskraft på hvordan vi påvirkes av sesongendringene og en lang mørketid. Sesongendringen kan tydeliggjøres ved å velge løvfellende trær og arter som blomstrer på ulike tidspunkt. Eller tydeliggjøre fenomener som fuglettrekk, skreisesong, nordlys, høyvann ved fullmåne, gjennom formidling eller utforming.

ATTRAKSJONER

Å ha et målpunkt for turen i form av en fjelltopp, dagsturhytte, bakeri, eller en benk i ly. Utvikle målpunkter, attraksjoner for tur, ved å koble seg på ressurser som ligger i natur- og kulturlandskapet. Et eksempel kan være en dagsturhytte, et sted hvor man kan søke ly fra været. Målpunkter må ha såpass stor kraft at terskelen for å bevege seg utendørs i dårlig vær blir mindre. En dagsturhytte vil også være et interessant sted for turister, og kan bli en god møteplass for å komme i kontakt med lokalbefolkningen.

KYSTKULTUR

Spor etter en annen tid. Formidle kysthistorien gjennom å ta vare på uterom knyttet til fiskeværret. Fyrvika på Andenes er et god eksempel på hvordan det er gjort.

Informasjon, kulturløyper og arrangementer i uterommene.

LY OG LE

Steder i uterommet som er skjermer for vind. Man trenger både uværsteder og steder med skjerming. Plassering av bygg og uterom kan i stor grad øke klimatisk komfort ved å hindre vindtunneler og øke soltimer. I uterommet kan både naturlig le i form av vegetasjon brukes, men også bygd le. Landformer kan også utvi- brukes som lesteder.

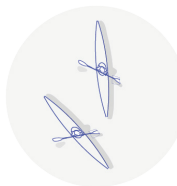
UVÆRSSTEDER

Steder hvor man er eksponert for vær og vind, og hvor man trygt kan observere uværet. Attraksjoner knyttet til værphenomen, spesifikt dårlig vær, steder man oppsøker for ly eller for å oppleve værkreftene.

UTFORDRE SESONGENE

Aktiviteter og opplevelser som skape rom for å utfordre vinteren. Overbygg, drivhus, grønne rom, samlingssteder, badstu, men også aktiviteter som kajakk, surfing, dykking, vinterbadeklubb osv. Å kunne bade i havet på vintren, eller spise lunsj i et drivhus kan skape rom for trivsel når vinteren blir veldig lang.

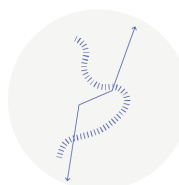
AKTIVITET

I et kaldt klima er åpne, uskjermede plasser og torg mindre viktig. Klima gjør sittestillende opphold utfordrende store deler av året. Tenke aktivitet, løyper, forbindelser, opplevelser og lek inn i uterommet. Å holde seg aktiv øker den klimatiske komforten selv om været er dårlig, kan øke bruken av uterom.

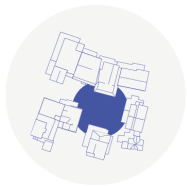
HVILESTEDER LANGS GÅRUTENE

Få benker langs gårutene og i naturområdene er en konkret utfordring som kommer frem av analysen. Spesielt skaper det hindringer for eldre. Hester (2006) nevner viktigheten av å være en deltager i det offentlige rom, noe benker muliggjør.

BEVEGELIGHET

Man trenger både 10-minutters turen og 1 times turen. Løyper, stier, runder gjøre det enkle- re å bevege på seg. Vil være interessant for ulike brukere. Påvirkes av klima, spesielt mørketid. Gang- og sykkelvei.

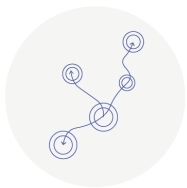
ET SAMLET SENTRUM

Utfordringer med sentrum er ofte at man opplever tomme gater og mangel på byliv, spesielt på ettermiddag og kveld. Ved å samle funksjoner som appellerer til ulike brukere i et begrenset område kan man skape en opplevelse av liv ved å samle de menneskene som bor her på et begrenset område. Det kan gjøres gjennom å planlegge for gode uterom mellom byggene.

INNE/UTE

Steder som knytter seg opp mot tilbud inne. I urbane uterom vil man kunne øke bruken om man knytter uterommene på tilbud innendørs. Det kan være bibliotek, bakeri, butikker, kulturhus, turistattraksjoner osv. Arkitektur med bruk av store vinduer er en måte å komme tettere på uterommene selv om man sitter inne.

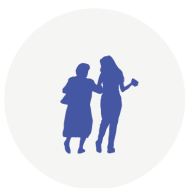
UTEROMSNETTVERK

Skape forbindelser mellom uterommene. Hindre oppdelingen, bryte ned barrierer.

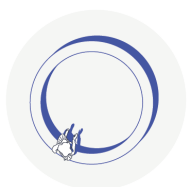
LYS

Belysning i form av lysløyper kan øke aksjonsradiusen og skape trygghet. Spesielt i vinterseasonen med lite lys kan utendørs belysning være viktig for å øke bruken av nærområdene. I analysene nevnes lysforurensning som et problem for å se nordlyset. Å velge lys med lavere master og armaturer som ikke blander kan være en løsning. En annen løsning, som i eksempelet under, kobler teknologi og innovasjon på lokale forutsetninger.

TRYGGE GATER

På et sted som Andenes handler trygghet i stor grad om å kunne ferdes ute uten å være redd for å skli eller ikke bli sett i trafikken. Belysning er et viktig virkemiddel for å skape trygghet og oppfordre til å gå i gatene. En utfordring som er nevnt er høye brøytekanter og glatte veier. Større fokus på universell utforming av både byrom og friområder.

FLERFUNKSJONELLE UTEMØBLER

Utemøbler som kan tilby flere funksjoner en løsning på utfordrende opphold utendørs. Dersom møblene kan brukes til lek, sparkesykkel, skating, som podium, i tillegg til å sittes på vil de få større verdi i uterommet.

Eksempel: I Light Bureau og Agraff sin lysplan for Longyearbyen, er det tatt hensyn til to ting spesielt; lang sesong med snødekt landskap som reflekter lys i mye større grad enn asfalt, og en kultur bygget rundt muligheten for å se nordlys. Lysmengde reduseres derfor på vinteren. For å se nordlys bedre kobles armaturene til teknologi for nordlysvarsel som demper belysningen om det er høy sjans for å se nordlyset (Light Bureau, u.å).

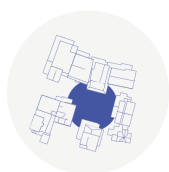
ET SAMLET SENTRUM

Prinsippet baserer seg på Hesters (2016) prinsipp om sterke, tydelige og inkluderende sentrum. Gjennom analyser kom det frem at sentrum av Andenes, Værret, fremsto lite samlet, med utydelige grenser og bevegelsesmønstre. Det kom også frem at gatene var tomme på ettermiddag- og kveldstid, og at ungdommene manglet et sted å samle seg. Forslaget skisserer et nytt kulturkvartal. Ved å flytte en kulturinstitusjon, som bibliotek, inn i den gamle kinoen, skapes rammene for et sosialt torg.

For å tiltrekke ungdom og skape liv på kveldstid ville det vært interessant å teste utvidede åpningstider (Meråpent). Her ligger allerede restaurant, butikker og bakeri med uteservering. Med et nytt sammenhengende bygulv og soner med vegetasjon og benker, vil man øke attraktiviteten til et rom som i dag er preget av vei og parkering. Området kan enkelt knyttet opp mot turismen i forhold til fergeleiet, Veita og parkeringsmuligheter. Med skilting og informasjon blir det enda tydeligere.

6.1
Illustrasjon av torget i krysset ved Tore Hunds gate. Biblioteket til høyre, bakeriet til venstre.

6.2
Illustrasjonkart som viser til plassering av opparbeidet torg i Værret (Orotofoto: Norgebilder, kardata: Norgedigitalt)

TRYGGE GATER

I analysen ble det nevnt at værret også spiller inn på butikkene omsetning. Gater og fortau må brøytes og strøs tilstrekkelig, for å hindre utrygg ferdsel og høye brøytekanter. Det kan ha ringvirkninger for byliv og handel.

FLERFUNKSJONELLE UTEMØBLER

Benker som kan lekes, sparkesykles eller skates på. De kan også brukes til å komme opp i høyden i forbindelse med arrangementer og konserter på plassen.

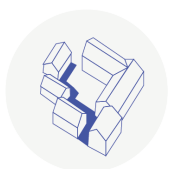

LY OG LE

Andenes ligger vindutsatt til. Tiltak mot å sakke vinden og skape le vil være viktig for å skape rom for opphold i Værret. Også i kommuneplanens samfunnsdel blir det nevnt at i arbeidet med ny sentrumsplan vil det være viktig å tenke tilpasning i forhold til vind og nedbør. I et klima som Andenes anbefales ikke le i form av vintergrønne arter, fordi det bryter med det stedeegne. Sittemuligheter under tak vil være essensielt ved dårlig vær, og attraktivt for de som venter på bussen.

INNE/UTE

Torg knyttet opp mot opplevelser innendørs.

6.3
Ny tursti illustrert. Med skiløype, hvilebenker og skilting. Trær skjærer for innsyn til industrirådet. Belysning øker brukervennligheten.

6.4
Illustrasjonplasm viser hvordan de fire aktivitetsområdene kan forbindes. I dag er området avsperrt grøntområde. (Orotofoto: Norgebilder, kardata: Norgedigitalt)

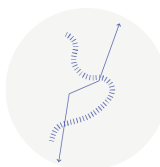
UTEROMSNETTVERK OG AKTIVITET

I analysen kom det frem at det mest positive med Kleivvatnet var å kunne se andre, og gjerne andre grupper som barnehager, skoleklasser og joggere. En ny forbindelse kan knytter viktige aktivitets- og friluftsområder sammen. Kleivvatnet med lysløype og tuftepark, Norlandiahallen med klatresenter, idrettsbanene og strendene i vest. I dag er det flere barrierer i form av inngjerding, fylkesvei, og få overganger som hindrer fri ferdsel

Det er både viktig å sikre friområder, men også sikre tilgang og tilgjengelighet. En egen sti for gang og sykkel lagt mellom industriområdet og inngjerdingen til flyplass kan være en løsning. I dag fremstår området i stor grad som et areal til overs i planleggingen. Med ny sti vil det muliggjøre skitur fra idrettsbanene ut på myrene.

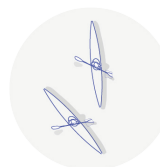
MÅLPUNKT
Gapahuken ved Kleivvatnet, lysløypa og strendene i vest er allerede populære målpunkter for tur. Uværssteder langs kysten, lekeplasser og nabolagsplasser kan bli nye populære målpunkter langs ruta.

BEVEGELIGHET
Man trenger både 10-minutters turen og 1 times turen. Løyper, stier, runder gjøre det enklere å bevege på seg.

HVILEBENKER LANGS GÅRUTENE
I større grad tilpasses eldre. Lange strekninger uten mulighet for å sette seg ned kan være krevende.

AKTIVITET
Å tilrettelegge for aktivitet kan øke bruken av uteområdene, uavhengig av sesong og vær.

UVÆRSSTEDER

I analysen kom det frem at kystlinjen utfordres av privatisering, og at de mange vike- ne gjorde det uklart hvor man går for å se folk. Ferdsel langs Strandgata kunne skape konflikter mellom turgåere og bilister. En kortere og lengre kystrasee med hvilesteder og attraksjoner langs ruten kan være en løsning.

Målpunkter, stiforbindelse, formidling og et stinettverk med universelt utformede løsninger. En kyststi langs vestsiden kan koble seg på The Whale i nord, og Andøy Space Center i sør, gjerne med forbindelser helt til Bleik.

6.5
Kyststi i vest, hvor enkelte utstikkere er universelt tilrettelagt. Lav belysning og skilting.

6.6
Illustrasjonkart som viser noen av de mulige målpunktene langs stien. (Orotfoto: Norgebilder, kardata: Norgedigitalt)

KYSTKULTUR

Formidle kystkultur gjennom informasjonsskilt. Kan også knyttes opp mot turisme.

TILGJENGELIG KYST

Sikre tilgjengelighet til strandområdene for alle. Hindre fremtidig privatisering.

STEDEGNE BINDINGER

Informasjon om livet i fjæra og om det rike fuglelivet. Kan knyttes opp mot gapahuger hvor man kan sitte i le og se på naturen.

SESONG

Langs kysten er endringer i været tydelig. Her kan man stå å se at stormen kommer innover.

På sommeren er det et rikt planteliv, med mulighet for å plukke blomster i strandenga.

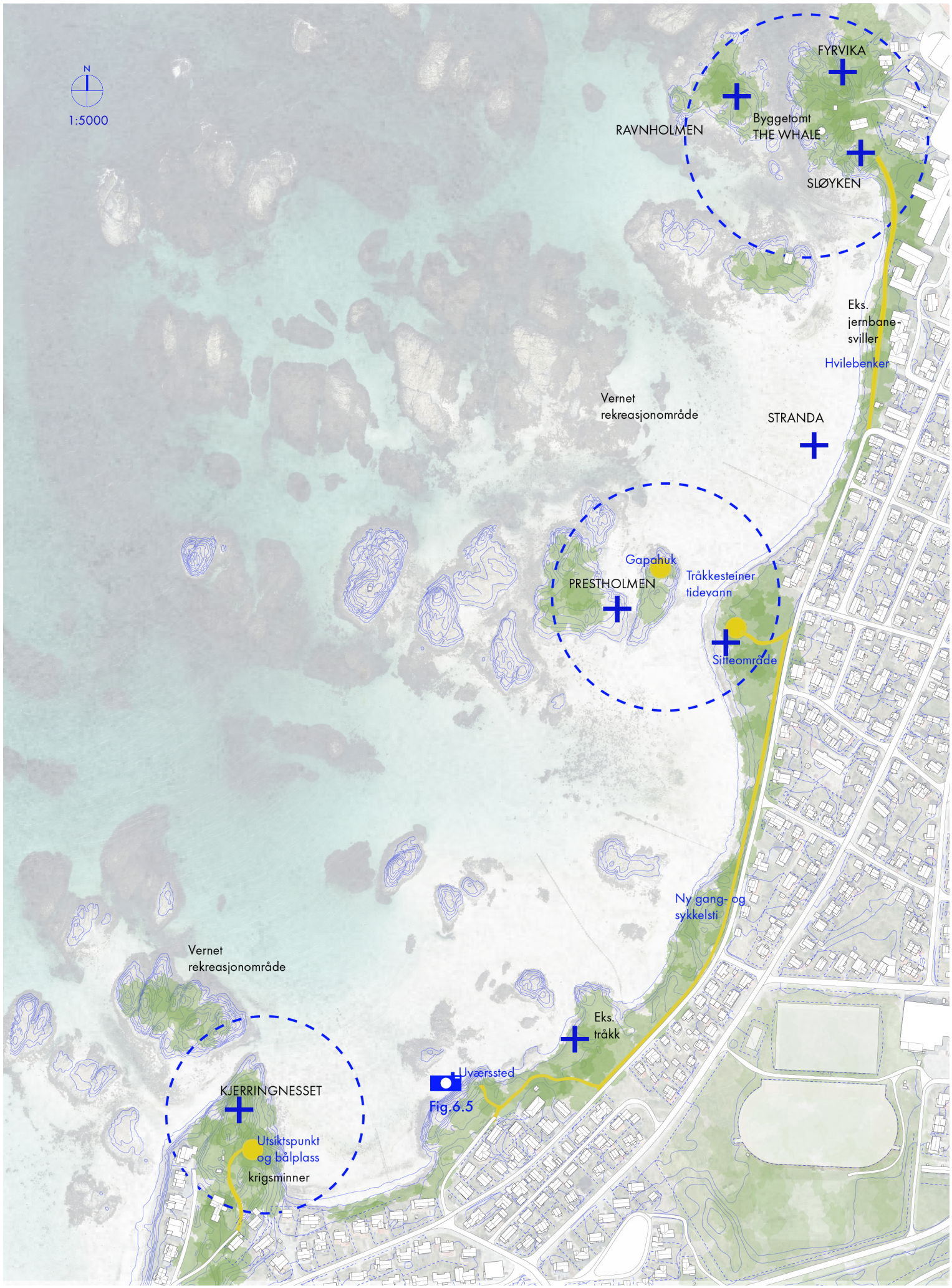
UTFORDRE SESONGENE

Som det ble nevnt i analysen, satt på spissen, må man ha minst 1 i promille for å bade her, også på sommeren. En sauna kunne være et god mulighet for å utfordre vinteren.

BELYSNING

Andenes ønsker å markedsføre seg som vinterdestinasjon og trekke flere nordlysturister, i tråd med det kunne det vært interessant å lage en belysningsstrategi som tar høyde for nordlyset. Langs kysstien kunne det lages lyspunkter som en attraksjon.

KONKLUSJON

Oppgaven stiller spørsmålet: Hvordan planlegge offentlig rom og møteplasser tilpasset et værhardt kystlandskap?

Spørsmålet er både stort og komplekst, og har ikke et enkelt svar. For å kunne svare på det ble det satt opp tre delmål. I arbeidet med oppgaven ble det tydelig for meg hvor komplekst landskap er og hvordan alt henger sammen. Alle landskap har en fortid med menneskelig påvirkning som er mer eller mindre synlig. De påvirkes av hvem som ser, og av naturlige flyktige årstidsvariasjoner og endringer i vær og klima.

I kapitlet om uteromstypologiene ble uterom i fiskeværret undersøkt og kartlagt. En viktig del av oppgaven har vært å gå tilbake i tid å se på hvordan fellesrommene i et fiskevær som Andenes har oppstått. Bruk og utforming har endret seg i takt med samfunnet. Når kraftsentre for utvikling har flyttet på seg, har de offentlige rommene flyttet med, fra kaia til handelssentrum. Som arkeolog Reidar Bertelsen sa, er fiskeværret en art som trues av utryddelse. Endring er uunngåelig, og helt nødvendig. Gjennom årene har kystsamfunn som Andenes opplevd flere svingninger i bosetning, ofte på grunn av avgjørelser tatt i sør.

Arbeidet med å øke bostedsattraktivitet og tilflytting er litt som å løpe i motvind, spesielt med en estimert befolkningsnedgang på 13% og tap av viktige arbeidsplasser. Omstillingen som Andøy er i, og de utfordringene som det medfører danner bakteppet for oppgaven.

Det er vanskelig å spå i fremtiden. Likevel er det hele tiden med et mer eller mindre uvisst fremtidsperspektiv man som stedsutvikler og landskapsarkitekt jobber med sted. Det man vet er at man også i fremtiden vil møte på endringer som vil påvirke bosetningsmønstre og klima. Å skape robuste samfunn som kan takle omstilling har gjennom oppgaven blitt diskutert og reflektert over. Steder som evner å ta vare på egen historie, og tenke kreativt i møtet med endring, står gjerne sterkere. Andøya har i stor grad klart å snu en vanskelig situasjon med nedleggelse av flystasjonen, til å tenke nytt i form av reiseliv og romfart. Det nye hvalmuseet tilfører et nytt element til stedet, med rot i historien. Det bygger på mange måter på en stedegen binding som er særegen akkurat for Andenes.

Nærheten til naturen og til turområdene på Andenes og på resten av øya er viktig for de som bor her, og spiller en viktig rolle for trivsel og det sosiale felleskapet. Folk møtes gjerne på Bleiksstranda, på fjellet, ved Kleivvatnet, eller på bakeriet. Når man spør etter kvaliteter ved stedet er det de store natur- og friområdene som trekkes frem. De urbane uterommene får kanskje mindre fokus generelt i nord, hvor de "sublime, majestetiske, og magiske" landskapene tar over fokus, godt støttet opp av turistnæringen. Det hverdagslige landskapet med nabolagsplasser, lekeområder og gaterom kan fremstå litt glemte. Områder hvor det er gjort en frivillig dugnad eller private midler er investert, er unntak. Nordlysparken i sentrum, og bål plass og Tuftepark ved Kleivvatnet, er gode eksempler.

Fyrvika hvor kysthistorien er formidlet gjennom fyret, moloen, og spor i landskapet fremstår som svært positivt både for ainesværingene og besøkende, men mangler i stor grad universell tilrettelegging. En utfordring som dukker opp i forbindelse med alt av uteområder her.

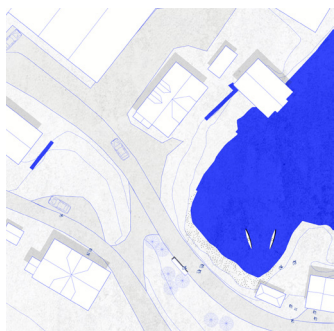
Om det er flere urbane kvaliteter, fokus på bærekraft eller engasjement på andre måter som appellerer til de unge er vanskelig å si. Et fokus på stedsutvikling som er tilpasset klima og stedlige kvaliteter fremstår uansett viktig. Det værharde klima legger færre begrensninger enn antatt, og kommer også med mye positivt. På Andenes kommer man tett på naturkrefte-ene enten man vil eller ikke, med en vind som alltid er tilstede. Som en av de intervjuede sa, "vi veit kor vi bor". Oppgaven konkluderes med at det utfordrende klima med mye vind er et særtrekk ved Andenes som bør løftes frem som en ressurs i planleggingen.

Gjennom analysen kom det frem viktige funn som kan bidra til å svare på problemstillingen. Spesielt intervjuene og stadkjensle-analysen satte lys på ressurser og utfordringer med stedet. De store avstandene, en sterk kultur for å kjøre dit man skal, ringvirkninger som glatte veier fører med seg, et viktig miljø rundt bakeriet i Værret, og en utforing med lite byliv var bare noen av tingene som kom frem. Prinsippene for planlegging av offentlige rom oppsummerer funn fra analysene, drøftet og sammenstilt med stedsutviklingsteori i diskusjonen.

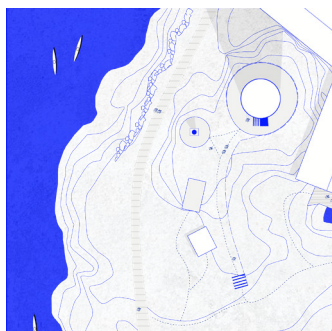
Med store arealer til rådighet, og begrenset økonomi, er det hensiktsmessig å stille spørsmål rundt hva som er viktig, og hvor trykket skal legges om man har midler å gi. De tre eksemplene som illustrerer prinsippene er mitt forslag til uterom på Andenes som kan utvikles for å skape positive synergier i samfunnet og bidra i utviklingsarbeidet til kommunen. Fokus på aktivitet er et av funnene som er viktig for tilpasningen og er løst ved å styrke forbindelsen mellom fire eksisterende aktivitetsområder. Med på kjøpet får man et naturområde som har blitt tilsidesatt i planleggingen. Planleggingen av kyststien i det statlig sikrede strandområdet er allerede i gang, og mitt bidrag til det kan være et større fokus på uværstedene og tilgjengelighet. Behovet for mer kultur og møteplasser i sentrum er allerede kartlagt av SAMSKAP, og krysset ved Tore Hunds Gate er på god vei til å bli et tydelig sentrum for stedet. Et nytt bygulv, lesoner med stedstilpasset vegetasjon, og utemøbler med flere bruksområder kan styrke rommet som torg. I tillegg må bilen ut. Et overraskende kontroversielt utsagn som nok møter mye motstand.

Å utvikle gode uterom tilpasset stedet er en viktig ressurs for å skape robuste og levende tettsteder.

UTEROMSTYPOLOGIER

HAVNA

FYRET

MOLOEN

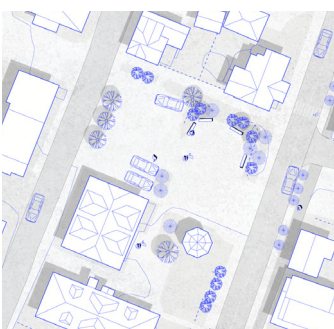
KLYNGETUN

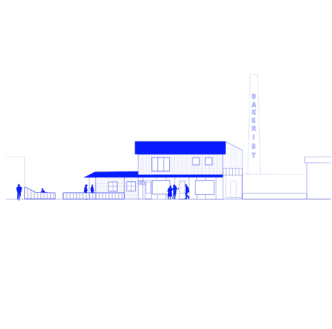
MINNESMERKE

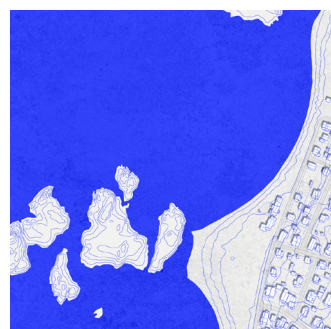
HANDELSGATE

FOLKETS PARK

BAKERIET

STRANDA

MILITÆRE LANDSKAP

PRINSIPPER:
UTFORMING AV UTEROM OG MØTEPlassER TILPASSET ET
VÆRHARDT KYSTSAMFUNN

TILGJENGELIG KYST

INNE/UTE

KYSTKULTUR

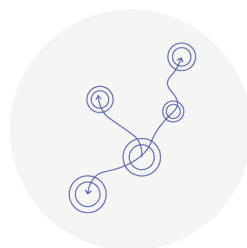
STEDEGNE BINDINGER

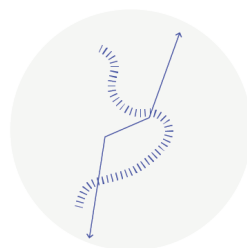
LY OG LE

SESONG

UTEROMSNETTVERK

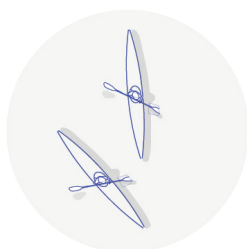
BEVEGELSE

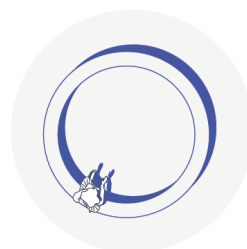
UTFORDRE SESONGENE

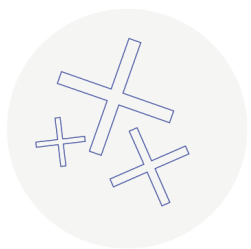
UVÆRSSTEDER

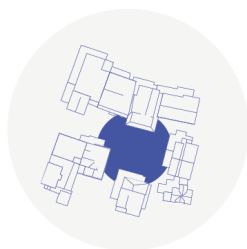
AKTIVITET

FLERFUNKSJONELLE
UTEMØBLER

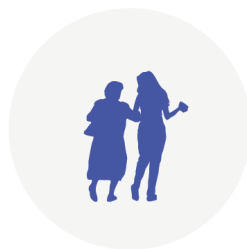
MÅLPUNKT

ET SAMLET SENTRUM

LYS

TRYGGE GATER

LITTERATURLISTE

- Andersson, S. L. (2014). Empowerment of Aesthetics. In L. B. d. V. 2014 (Ed.): Forlanget Wunderbuch.
- Andøy Kommune. (2017). Idrett og fysiske aktivitet - Kommunedelplan 2017-2020.
- Andøy Kommune. (2018). Kommunedelplanen samfunnsdel 2018-2030.
- Berg, N. G., & Dale, B. (2012). Hva er stedsidentitet, og hvordan fanger vi den opp? In A. Førde (Ed.), Å finne sted. Trondheim: Akademika forlag.
- Christensen, A. L. (2002). Det norske landskapet. Oslo: Pax Forlag.
- Clemetsen, M., & Stokke, K. B. (2014). Landskapsressursanalyse: Regionalt utviklingsverktøy for landskap og lokalsamfunn. Plan, 6(14), 50-53.
- Dahle, K. R. (2006). En rundtur rundt Andøya. Retrieved from https://www.andoy-historielag.org/?page_id=304
- Dannevig, P., & Harstveit, K. (2019). Klima. Store Norske Leksikon. Retrieved from <https://snl.no/klima>
- Davoudi, S., Brooks, E., & Mehmood, A. (2013). Evolutionary Resilience and Strategies for Climate Adaptation. Planning Practice And Research 28.
- Diéguez, A. P., Duckhart, C., & Coccolo, S. (2017). Urban thermal comfort study. Retrieved from
- Dsb. (2016). Havnivåstigning og stormflo. Retrieved from file:///Users/sigridbjorbekkm/Downloads/Havnivstigning_og_stormflo.pdf
- Egoz, S., Jørgensen, K., & Ruggeri, D. (2018). Defining Landscape Democracy: A Path to Spatial Justice. Norwegian University of Life Sciences.
- Ellefsen, K. O., & Lundevall, T. (2017). Fiskevær : Myre på Yttersida. Oslo: Pax.
- Erikstad, L., Halvorsen, R & Simensen, T. . (2019). Inndeling i landskapstyper. Natur i Norge (NiN) Versjon 2.2. . Retrieved from <https://artsdatabanken.no/nin/landskap>
- FN-Sambandet. (2016). FNs bærekraftsmål Retrieved from <https://www.fn.no/Om-FN/FNs-baerekraftsmaal>
- Folden, O. (1980). Del I: Vi studerer nærmiljøet In Andøylandskapet - Et undervisningsopplegg i geografi for grunnskolen. Risøyhamn.

Folden, O. (1981). Del II: Ekskursjoner. In *Andøylandskapet - Et undervisningsopplegg i geografi for grunnskolen*.

Førde, A. (2014). *Intergrated Tourisme Development? When Places of the Ordinary Are Transformed to Destinations*. In A. Viken & B. Granås (Eds.), *Tourism Destination Development*. UiT: Ashgate.

Forsvarsbygg. (2005). *Biologisk mangfold på Andøya flystasjon, Andøy kommune, NORdland*. Retrieved from <https://www.forsvarsbygg.no/contentassets/843cc3886b3747a9bdc98550f99f956b/andoya-flystasjon.pdf>

Hage, I., Haugdal, E. K., Hegstad, S., & Tanguay, G. (2015). *Hager mot nord : nytte og nytelse gjennom tre århundrer*. Stamsund: Orkana akademisk. Hageselskapet. *Klimasonekart*. Retrieved from <https://www.hageselskapet.no/klimasonekart/>

Hamdouch, A., Nyseth, T., Demaziere, C., Førde, A., Serrano, J., & Aarsæther, N. (2017). *Introduction*. In *Creative Approacges to Planning and Local Development*. London: Routledge.

Haraldseid, T. (2019). *Exploring social creativity in place-making: A case study from a coastal town in Northern Norway*. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography*, 73(5), 257-272. doi:10.1080/00291951.2020.1716844

Harstveit, K. (2019). *Kystklima*. *Store Norske Leksikon*. Retrieved from <https://snl.no/kystklima>

Hester, R.T. (2006). *Design for Ecological Democracy* Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Holt-Jensen, A. (2018). *Geography: History and Concepts*: SAGE Publications.

Ijtsma, H. (2015). *Andenes vær - fiskeværet gjennom 1800-tallet: Andøy kommune*.

Indeks Nordland. (2020). *En rapport om utviklingen gjennom 2019 og utsiktene for 2020*.

Ingul, B. K. (2020). *The Whale har allerede satt Norge på kartet* Paper presented at the Vern og utvikling Andenes.

Innovasjon Norge. (u.å, 21.04.2020). *Regional Omstilling* Retrieved from <https://www.innovasjonnorge.no/no/regional-omstilling/om-omstilling2/>

- Jackson, J. B. (1986). *Discovering the vernacular landscape*: Yale University Press.
- Kjølsrød, L. (2020). Lokalsamfunn. In *Store norske leksikon*.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2016). *Byrom - En idéhåndbok*.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2017). *Bærekraftige byer og sterke distrikter (Meld.st.18 (2016-2017))*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20162017/id2539348/>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2019). *Levende lokalsamfunn for fremtiden - distriktsmelding (Meld.St 5 (2019-2020))*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20192020/id2674349/>
- Laastad, B. A., & Hepsøe, C. (2017). *Strategisk Utviklingsanalyse Andøy kommune 2017*.
- Larsen, L.-h. (2019). Øya som fikk vokseverk. *Fiskeribladet*
- Løkken, G., & Haggärde, M. (2016). Renewed sustainable planning in the Arctic: A reflective, critical and committed approach In *Creative approaches to planning and local development: Insights from small and medium sized towns in Europe* (pp. 208-218): Routledge.
- Light Bureau. (u.å). *Longyearbyen Masterplan*. Retrieved from <https://www.lightbureau.com/project/longyearbyen-masterplan/>
- Lorange, E. (1977). *Regional tenkning: betingelse for god planlegging*. [Oslo]: Universitetsforlaget.
- Merriam-Webster. (u.å). *Typology*. In Merriam-Webster.
- Michael Jones. (2007). *Seasonality and Landscape in Northern Europe: An Introductory Exploration*. In Hannes Palang, Helen Sooväli, & Anu Printsman (Eds.), *Seasonal Landscapes*. Tallin University: Springer.
- Miljødirektoratet. *Samfunnsplanlegging*. Retrieved from <https://www.miljodirektoratet.no/myndigheter/klimaarbeid/klimatilpasning/veiledning-til-statlige-planretningslinjer-for-klimatilpasning/samfunnsplanlegging/>
- Miljødirektoratet. (2015). *Friluftsliv for alltid. Statlig sikring og tilrettelegging av friluftsområder*.
- Miljødirektoratet, & Riksantikvaren. (2011). *Veilder. Metode for landskapsanalyse i kommuneplan*.

Mook, R. (u.å). Frost climate geophysics for landscape architects Universitetet i Tromsø

NODA. (2019). Nye Stemmer: En perspektivmelding fra unge voksne i Nord-norge Retrieved from Kunnskapsbarometeret Nord-Norge: <https://www.kbnn.no/artikkel/nye-stemmer-perspektivmelding-2019>

Nordland Fylkeskommune. (2013). Fylkesplan for Nordland 2013-2025 Regional Plan. Retrieved from

Nordland Fylkeskommune. (2015). Strategi for Stedsutvikling. Retrieved from

Nordland Fylkeskommune. (u.å). Kartlegging og verdisetting av friluftsområder. Retrieved from <https://www.nfk.no/tjenester/miljo/friluftsliv/kartlegging-av-friluftsliv/>

Norsk Klimaservicesenter. (2016). Klimaprofil Nordland Retrieved from

Olgyay, V. (1969). Design with climate. New Jersey: Princeton University Press.

Parks, T. (2019). Impossible choices Retrieved from <https://aeon.co/essays/gregory-bateson-changed-the-way-we-think-about-changing-ourselves>

Petter Dannevig, & Harstveit, K. (2019). Klima i Norge. Retrieved from https://snl.no/klima_i_Norge

Phillips, A. (2004). Landscape as a meeting ground: Category V Protected Landscapes/Sascapes and World Heritage Cultural Landscapes In. Retrieved from <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2005-006.pdf>

Puschmann, O. (2005). Nasjonalt referansesystem for landskap. Retrieved from Ås:

SAMSKAP. (2019). SAMSKAP - Stedsutvikling - Hvor går veien videre? Retrieved from

Strøksnes, M. A. (2006). Hva skjer i Nord-Norge? Oslo: Kagge Forlag

Strøksnes, M. A. (2007). Hva skjer i Nord-Norge? Plan, 39(2), 4-11 ER. Retrieved from http://www.idunn.no/plan/2007/02/hva_skjer_i_nord-norge

The Whale. (u.å). Tidslinje Retrieved from <https://www.thewhale.no/tidslinjen>

Thorsnæs, G. (2018). Tettsted. In Store Norske Leksikon.

Tveito, O. N. D. (1984). Hage i Finnmark Oslo.

FIGURLISTE

Om ikke annet er oppgitt er diagram, illustrasjoner og bilder forfatterens egne.

Alle kart og kartillustrasjoner i oppgaven er lagd ved kartdata fra Norg Digitalt for kartgrunnlag.

Kartdatene er FKB-data og Matrikkeldata i UTM33 Euref89, lastet ned fra Norge digitalt/Geonorge januar 2020. Laget av Geovekst.

Ortofoto fra 4.9.19 er lastet ned fra Norge i bilder, januar 2020. Laget av Geovekst.

INNLEDNING

1.1 - Bjorbekkmo, S. (2015).Panorama (Foto)

1.2 – Berglind, G. (1971) Andenes, Toften, Oksebåsen 17 mai. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846808/andenes-toften-og-oksebasen-17-mai-1971>

OMRÅDESTUDIE

3.6 SSB (2019). Kommunefakta Andøya. Befolkningutvikling i kommunen. (Statistikk)
Hentet fra:
<https://www.ssb.no/kommunefakta/andoy>

3.7 SSB (2019). Kommunefakta Andøy. Aldersfordeling i kommunen (Statistikk).
Hentet fra:
<https://www.ssb.no/kommunefakta/andoy>

3.8 Fylkesmannen i Nordland (u.å). Marin vern andfjorden.(Kart). Hentet fra
<https://fylkesmannen.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=3eb7b43bfea34c2fbbcee91b31f62cfd>

3.10 Dorte Mandrup (2019) The Whale. (Illustrasjon) Hentet fra: <https://www.dortemandrup.dk/work/whale-norway>

3.11 Norsk Klimaservicesenter (2019). Værstatistikk. Hentet fra:
<https://seklima.met.no/observations/>

3.12 Folden, O (1980). Vindrose (Diagram). Andøylandskapet – Et undervisningsopplegg. Fritt etter illustrert diagram

3.13 Norsk Klimaservicesenter (2019). Værstatistikk. Hentet fra:
<https://seklima.met.no/observations/>

3.14 Tveito, O,N,D. (1984). Hage i Finnmark. Tilgjengelig fra: <https://www.nb.no/items/fa5ead3e1a3a622b7843d6acd8d0fac2?page=1&searchText=hage,%20nord-norge,%20plen>

3.15 Mariner, D. (2020). 1 april (Fotografi).

3.16 Buckminster Fuller Insitute (1960). Dome over Manhattan (Illustrasjon). Hentet fra: https://www.researchgate.net/figure/Richard-Buckminster-Fuller-and-Shoji-Sadao-Dome-over-Manhattan-c1960-Source-The_fig3_270856906

HISTORIE

3.17 Ukjent (1956). Andenes Nordves (Foto). Hentet fra: http://www.vesteraalen.info/andenes_1954_2.jpg

3.18 Andøy kommune. (1906). Reguleringsplan (kart). Andøy kommunes arkiv, Andenes.

3.19 Ukjent (1956). Andenes 1906, sørlige delen av bebyggelsen. Hentet fra: http://www.vesteraalen.info/1906_190112_andenes_sor.jpg

3.20 Kartverket (1934). Oversiktsbilde over Andenes (Flyfoto). Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021016725650/andenes-oversikt-havna-og-bebyggelse>

3.21 Nordland Fylkeskommune (u.å). 1900-tallet i Andøy. Fylkesleksikon. Hentet fra: <https://www.nfk.no/fylkesleksikon/innhold/1900-tallet/1900-tallet-i-andoy.852229.aspx>

3.22 Berglind, G, A. (1957) Sauesanking ved Toften. Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846141/sauesanking-ved-toften-andenes/media?slide=0>. Berglind, G, A. (1964) Andenes fiskeindustri. Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846202/andenes-fiskeindustri>. Berglind, G, A. (1965) Andenes, fiskemottak på havnen. Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846248/andenes-fiskemottak-pa-havnen-fra-vikan-to>

3.23 Berglind, G, A. (1965) Andenes sett fra Kjerringneset. Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846294/andenes-sett-fra-kaerringneset>. Berglind, G, A. (1965) Multebær. Museum nord. Hentet fra digitalt museum Berglind, G, A. (1965) Fiske i Toftenelva. Museum nord. Hentet fra digitalt museum.

Berglind, G, A. (1965) Andenes; Ny Esso bensinstasjon. (foto). Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846313/andenes-ny-es-so-bensinstasjon-ford-taunus-12m-klarfor-service-arsmodell>. Berglind, G, A. (1969) Andenes kirke. Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846565/andenes-feiring-av-17-mai-1969-i-andenes-kirke-sogne-prest-leiv-mjoen>

3.24 Berglind, G, A. (1971). Andenes, feiring av 17 mai. (foto). Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846967/andenes-feiring-av-17-mai-1971>

3.25 Berglind, G, A. (1964). Andenes. Bautatorget (foto). Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846223/andenes-bautatorget>

3.26 Berglind, G, A. (1964). Andenes. Bautatorget (foto). Museum nord. Hentet fra digitalt museum.

3.28 Ellefsen & Lundevall (2017). Den midtnorske stuetyper. Fiskevær – Myre på yttersida. (Illustrasjon)

3.29 Berglind, G, A. (1969). Andenes (Flyfoto). Museum nord. Hentet fra digitalt museum.

ANALYSER

4.1 Kartverket(2019). Søk på Andøya. (Kart). Henter fra: https://www.norgeskart.no/?_ga=2.92948061.1901713959.1591946318-1650084447.1573121361#!?project=norgeskart&layers=1002&zoom=4&lat=7197864.00&lon=396722.00

4.10 Strand, J (2017). Strandeng i Merket. (foto)

4.24 Andøy kommune. (1956). Plan (kart). Andøy kommunes arkiv, Andenes.

4.34. Strand, J (2015). Holmene i vest. (foto).

4.36. Berglind, G, A. (1971). Andenes, 17. Mai 1971. (Flyfoto). Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846833/andenes-17-mai-1971/media?slide=0>

TYPOLOGIER

5.3 Andøy kommune. (1906). Reguleringsplan (kart). Andøy kommunes arkiv, Andenes. Andøy kommune. (1954). Plan (kart). Andøy kommunes arkiv, Andenes.

5.4 Ukjent (1936). Andenes i 1936. (Flyfoto). Hentet fra:
http://www.vesteraalen.info/andenes_1936.jpg

5.7 f Berglind, G, A. (1953). Andenes fyr med omkringliggende bygg (foto). Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015844839/andenes-fyr-1953-med-omliggende-bygg-etc-bygg-t-v-ingebjorg-thunes-manufaktur>

5.9 Kystverket (1932) Andenes: Lastearrangement på fyrmoloen (foto). Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021016724760/andenes-lastearrangement-pa-fyrmoloen/media?slide=0>

5.11 Ukjent (1910). Andenes, rundt 1910 (foto). Hentet fra: http://www.vesteraalen.info/andenes_rundt_1910.jpg

5.12 Fritt tegnet ett Guttormsen, H (1994). Andøy bygdebok bind 1. Andøy kommune. Hentet fra: <https://www.helena-project.com/post/en-gammel-bo-setting-nord-p%C3%A5-andenes?fbclid=IwARONmg6U3iJeQV5JslZaWfi-OI7Kk8luSJW3CKudBqJkv0ctuYDayrLYMytg>

5.13 Skappel, V (1950). Fyret. (flyfoto). Bildet lånt fra Facebook-siden: Andenes, det var en gang.

5.15 Andøy kommune. (1906). Reguleringsplan (kart). Andøy kommunes arkiv, Andenes. Andøy kommune. (1956). Plan (kart). Andøy kommunes arkiv, Andenes.

5.17 Berglind, G, A. (1964). Storgata. Museum Nord, digitalt museum. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846221/andenes-storgata-0g-sentrum-gunnar-syvertsen-s-forretning-til-hoyre-med>

5.20 Berglind, G, A. (1954). Musikkorps (foto).

5.21 Andøy kommune. (1906). Reguleringsplan (kart). Andøy kommunes arkiv, Andenes.

5.23 Berglind, G, A. (1954). 17 mai, Storgata (foto). Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015845010/feiring-av-17-mai-pa-andenes>

5.25 Bjorbekkmo, S. (1993).

5.27 Berglind, G, A. (1971). Merket (flybilde). Museum nord. Hentet fra: <https://digitaltmuseum.no/021015846979/andenes-merket-flybilde/media?slide=0>

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway